

NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO
KONTROLĖS DEPARTAMENTAS

2021

**METŲ VEIKLOS
ATASKAITA**

Turinys

Vadovo žodis	3
I SKYRIUS • Strateginio veiklos plano įgyvendinimas.....	4
PIRMAS SKIRSNIS • Konteksto (aplinkos) analizė	4
ANTRASIS SKIRSNIS • Strateginio tikslo įgyvendinimas.....	6
TREČIASIS SKIRSNIS • 2021 m. svarbiausi pasiekti veiklos rezultatai ir atlikti darbai.....	10
3.1. Tarptautinis bendradarbiavimas psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir vartojimo prevencijos srityse.....	10
3.2. NTAKD projektinė veikla	12
3.3. Nacionalinė darbotvarkė narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir su narkotikais susijusios žalos klausimais iki 2035 m.....	13
3.4. Veikla, nukreipta į mokslu pagrįstą psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją	14
3.5. Psichoaktyviųjų medžiagų stebėsena	20
3.6. Veikla alkoholio ir tabako priežiūros srityje.....	25
3.7. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) bei į iv narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašą įtrauktų medžiagų teisėtos apyvartos priežiūra	31
3.8. Naujos psichoaktyviosios medžiagos.....	35
3.9. Alkoholio produktų, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių, narkotinių ir psichotropinių medžiagų ir prekursorių licencijavimas.....	38
II SKYRIUS • Vyriausybės programos įgyvendinimas	47
III SKYRIUS • Valstybinė narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 m. programos įgyvendinimas	48
PRIEDAI	49

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

AAA – Aplinkos apsaugos agentūra

AAD – Aplinkos apsaugos departamentas prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos

CIRCA BC – Europos Komisijos informacinė duomenų apsikeitimo erdvė

EK – Europos Komisija

ENNSC – Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras

ES – Europos Sąjunga

ESCAPE – (ang. *European Syringe Collection and Analysis Project Enterprise*) – likučių panaudotuose švirkštuose tyrimas

JT – Jungtinės Tautos

KD – Kalėjų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos

LKPB – Lietuvos kriminalinės policijos biuras

LTEC – Lietuvos teismo ekspertizės centras

MD – Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos

MKT – Muitinės kriminalinė tarnyba

NTAKD – Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas

N₂O – Diazoto monoksidas

NINFO – Informacinis įrankis apie narkotines ir psichotropines medžiagas, kontroliuojamas Lietuvoje

NPS (angl. *new psychoactive substances*) – naujos psichoaktyviosios medžiagos

NVO – Nevyriausybinių organizacijų

LPKTC – Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centras

PD – Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos

PSO – Pasaulio sveikatos organizacija

PTAKIS – Prekursorių teisėtai apyvartos kontrolės informacinė sistema

SCORE – (angl. *The Sewage Analysis Core Group Europe*) – Europos vandens nuotekų tyrimų grupė

VVKT – Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos

VVTAT – Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba

VTMT – Valstybinė teismo medicinos tarnyba

VADOVO ŽODIS

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentui (NTAKD) patikėta itin svarbi misija – saugoti visuomenės sveikatą, mažinti psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlą ir paklausą, užtikrinti tarpinstitucinį koordinavimą bei, atsižvelgiant į naujas tendencijas ir strateginius pokyčius, remiantis mokslu grįstais įrodymais, dalyvauti formuojant valstybės politiką psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlos ir paklausos mažinimo srityse.

Vienu iš prioritetinių 2021 metų darbų laikome Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir su narkotikais susijusios žalos klausimais iki 2035 metų projekto rengimą. Esame įsitikinę, kad mūsų sutelktų valstybės institucijų, mokslo bendruomenės, NVO ekspertų bei pilietinės visuomenės dėka parengėme ES ir JT psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimo principus atitinkantį ilgos trukmės strateginį dokumentą, kaip pagrindą visapusiškai, integruotai, subalansuotai, įrodymais ir žmogaus teisėmis pagrįstai psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimo politikai Lietuvoje. Tikimės, kad 2022 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybei pritarus, šį svarbų strateginį dokumentą patvirtins Lietuvos Respublikos Seimas.

Didžiulis pasiekimas, kad Jungtinių Tautų (JT) Ekonomikos ir socialinių reikalų taryboje (ECOSOC) Niujorke 2021 m. balandžio 20 d. vykusiuose rinkimuose Lietuva buvo išrinkta į JT Narkotinių medžiagų komisiją (angl. *Commission on Narcotic Drugs*, CND) 2022–2025 metų kadencijai. Lietuvos kandidatavimo į Narkotinių medžiagų komisijos narius kampanija 2021 m. buvo vykdoma NTAKD iniciatyva.

Pastaruoju metu vis daugiau teigiamų pokyčių „nuo kiekybės link kokybės“ yra pastebima psichoaktyviųjų medžiagų prevencijoje – aktyviai vykdoma Ankstyvosios intervencijos programa, atnaujinamas prevencinių priemonių turinys, vis rečiau pasitelkiamos gąsdinančio bei moralizuojančio turinio priemonės, ieškoma naujų patrauklių formų.

2021 metais skyrėme ypatingą dėmesį „verslo naujokams“ – naujai įsisteigusioms įmonėms, veikiančioms alkoholinių gėrimų gamybos ir prekybos srityse, narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) panaudojimo ir prekybos srityse, ir organizavome jiems mokymus, kurių metų buvo suteikta konsultacinė pagalba ir pateikta metodinė medžiaga, susijusi su veiklos vykdymu.

NTAKD perkėlus licencijų, leidimų ir pažymėjimų išdavimą į elektroninę erdvę ir taikant licencijų išdavimo proceso efektyvinimo priemones, paslaugų suteikimo terminas 2021 m. sutrumpėjo 73 % nuo nustatytų atitinkamuose teisės aktuose.

Norėtume pasidžiaugti vis stiprėjančiu bendradarbiavimu su kitomis priežiūros institucijomis ir konstruktyvaus dialogo vystymu su verslu, o tai labai prisidėjo mažinant alkoholio ir tabako gaminių bei su jais susijusių gaminių prieinamumą bei užtikrinant efektyvią, kompleksinę bei į pažeidimų prevenciją orientuotą šių gaminių rinkos priežiūrą.

Paminėtina, kad 2021 m. balandžio 1 d. NTKAD paminėjo savo 10 metų veiklos sukaktį. NTAKD veikla 2021 metais vykdyta sudėtingomis sąlygomis dėl COVID-19 pandemijos – susidurta su naujais iššūkiais ir teisinės aplinkos pokyčiais. Tačiau darbuotojai profesionaliai ir efektyviai atliko savo pareigas dinamiškai kintančioje ekonominėje, socialinėje, teisinėje aplinkoje bei įgyvendino jiems patikėtas užduotis. Tikimės, kad mūsų atlikti ir toliau tęsiami darbai bus naudingi kuriant sveikesnę ir saugesnę Lietuvos visuomenę.

Direktorius
prof. dr. Renaldas Čiužas

I SKYRIUS

STRATEGINIO VEIKLOS PLANO ĮGYVENDINIMAS

PIRMAS SKIRSNIS KONTEKSTO (APLINKOS) ANALIZĖ

NTAKD, įgyvendindamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 18 d. nutarimą Nr. 1297 „Dėl Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos klausimais iki 2035 metų rengimo ir Nacionalinės darbotvarkės įgyvendinimo koordinatoriaus paskyrimo“ bei Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 155 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, 4.1.5 veiksmą, 2021 metais parengė Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir su narkotikais susijusios žalos klausimais iki 2035 metų patvirtinimo projektą ir 2021 m. gruodžio 3 d. pateikė Vyriausybei.

PSO duomenys rodo, kad 2015–2019 m. Lietuva gerokai sumažino suvartojamo alkoholio kiekį ir pateko į penketuką šalių, kurios per 5 metus sumažino vartojimą – net 17 % (nuo 15,4 litrų gryno alkoholio vienam vyresniam kaip 15 m. gyventojui iki 12,8 litro). Alkoholio vartojimo sumažėjimą lėmė nuosekli ir subalansuota politika šioje srityje, gyventojų sąmoningumo didėjimas, jaunimo švietimas ir prevencinė veikla. NTAKD aktyviai veikia alkoholio paklausos ir pasiūlos mažinimo srityse, jo veikla neabejotinai prisidėjo prie mažėjančio alkoholio vartojimo.

Siekdamas sumažinti alkoholio, tabako gaminių ir su tabako gaminiais susijusių gaminių patrauklumą asmenims, ypač vaikams ir paaugliams, bei užtikrinti efektyvų valstybės priežiūros mechanizmą, atliepiantį alkoholio, tabako gaminių, su tabako gaminiais susijusių gaminių bei alternatyvių gaminių rinkos keliamus iššūkius, NTAKD sistemiskai ir koordinuotai formavo vieningą Alkoholio kontrolės įstatymo (toliau – AKĮ) bei Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo (toliau – TKĮ) taikymo praktiką.

Lietuvoje įsigaliojus visų su rūkymu, įskaitant garinimą, susijusių produktų licencijavimui, iki šiol daug pilkųjų zonų turėjusi rinka tampa saugesnė bei skaidresnė, labiau apribojamos galimybės šiuos produktus įsigyti nepilnamečiams. Lietuvos Respublikos Seimo priimti ir šiuo metu galiojantys TKĮ pakeitimai yra veiksminga priemonė, prisidedanti prie elektroninių cigarečių prieinamumo ir vartojimo, ypač tarp nepilnamečių asmenų, mažinimo, efektyvesnės kontrolės užtikrinimo.

2021–2025 m. ES narkotinių medžiagų strategijoje numatyta, kad tik efektyvi narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolė gali sumažinti narkotinių ir psichotropinių medžiagų pasiūlą ir taip apsaugoti visuomenės sveikatą bei stiprinti viešąjį saugumą.

NTAKD pagrindiniai iššūkiai prekursorių kontrolės srityje – tai didėjantis į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų, ypač „dizainerių“ (angl. „designer“) prekursorių naudojimas nelegalioje narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamyboje bei didėjanti cheminių medžiagų prekyba internete, kurią sudėtinga kontroliuoti.

Dėl sparčiai besikeičiančios šių medžiagų nelegalios rinkos buvo būtina sukurti naujus nacionalinius įrankius narkotinių ir psichotropinių medžiagų bei jų prekursorių pasiūlai mažinti, kurie leistų kompetentingoms institucijoms sukliudyti į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų, ypač „dizainerių“ prekursorių tiekimą nelegalių narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamintojams, nesukuriant perteklinės administracinės naštos teisėtai veiklai. NTAKD inicijavo ir įtvirtino svarbius pakeitimus teisės aktuose. 2021 m. lapkričio 1 d. įsigaliojo Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės įstatymo Nr. VIII-1207 pakeitimo įstatymas, kuriame tarp kitų pakeitimų numatyti teisėsaugos pareigūnams svarbūs įrankiai sulaikyti tokias medžiagas, įtarus, kad jos gali būti panaudotos neteisėtai veiklai. Taip pat įstatymu numatyta nauja pareiga subjektams pateikti išankstinę informaciją prieš vykdant į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų tiekimą į Lietuvos rinką ir tiekimą iš Lietuvos rinkos – taip įgyvendinant būtinas priemones daug plačiau stebėti šių medžiagų judėjimą.

Gera tendencija yra tai, kad Lietuvos rinkoje esantys subjektai, vykdantys veiklą su prekursoriais, beveik nesikeičia, todėl išduotų licencijų ir veiklos vietos registracijos pažymėjimų skaičius kasmet svyruoja nežymiai.

NTAKD vykdoma psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo stebėsenos sistema leidžia analizuoti faktinę, objektyvią, patikimą ir palyginamą informaciją apie narkotines ir psichotropines medžiagas, tabaką ir alkoholį. Įsigaliojus Vyriausybės nutarimams dėl alkoholio ir tabako stebėsenos vykdymo organizavimo, užtikrinamas sisteminis duomenų rinkimas ir kompleksinis požiūris į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo reiškinį, galima plačiau išanalizuoti su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ir jo daromos žalos sveikatai stebėseną, kuri leidžia matuoti vykdomos politikos kokybę, užtikrinti duomenų palyginamumą, matyti tendencijas bei identifikuoti skirtingų visuomenės grupių poreikius bei didinti visuomenės informuotumą.

Siekiant sumažinti mirčių nuo opioidų perdozavimo riziką, Lietuvoje taikomas pakaitinis gydymas ir nalokso-
no išdavimo programa opioidus vartojantiems asmenims. Per paskutinius trejus ataskaitinius metus ŽIV plitimas tarp švirkščiamųjų narkotikų vartotojų Lietuvoje stipriai mažėjo, tačiau ši tendencija turėtų būti vertinama itin atsargiai, nes ŽIV ištyrimo mastai tarp šios grupės asmenų nėra pakankami. Didžioji dalis savivaldybių neteikia gydymo paslaugų psichikos ir elgesio sutrikimų dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo turintiems asmenims. Neišplėtotas pakaitinio gydymo paslaugų teikimo tinklas apsunkina šių paslaugų prieinamumą.

2021 m. NTAKD sėkmingai visoje Lietuvoje įgyvendino Ankstyvosios intervencijos programą, skirtą 14–21 m. jaunuoliams, eksperimentuojantiems ar nereguliariai vartojantiems psichoaktyvias medžiagas (išskyrus tabaką). Programos tikslas – motyvuoti jauną žmogų keisti savo elgesį, paskatinti suabejoti jau turimomis žiniomis, susijusiomis su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu, žala bei pasekmėmis. Jaunuoliams yra suteikiama galimybė būti išklausytiems, suprastiems, diskutuoti bendraamžių rate, suaugusiajam moderuojant šią veiklą.

ANTRASIS SKIRSNIS STRATEGINIO TIKSLO ĮGYVENDINIMAS

STRATEGINIS TIKSLAS

Sukurti sveikesnę ir saugesnę visuomenę, kurioje kiekvienam žmogui siekiama padėti išvengti alkoholio, tabako ir narkotikų daromos žalos ar ją sumažinti, taip pat sudaromos galimybės rūpintis savo, šeimos ar bendruomenės narių sveikata, socialine ir ekonomine gerove

Strateginiam tikslui įgyvendinti parengta ir vykdyta viena programa **Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės bei vartojimo prevencijos įgyvendinimas ir koordinavimas**. Informacija apie programai vykdyti skirtus asignavimus pateikiama 1 lentelėje.

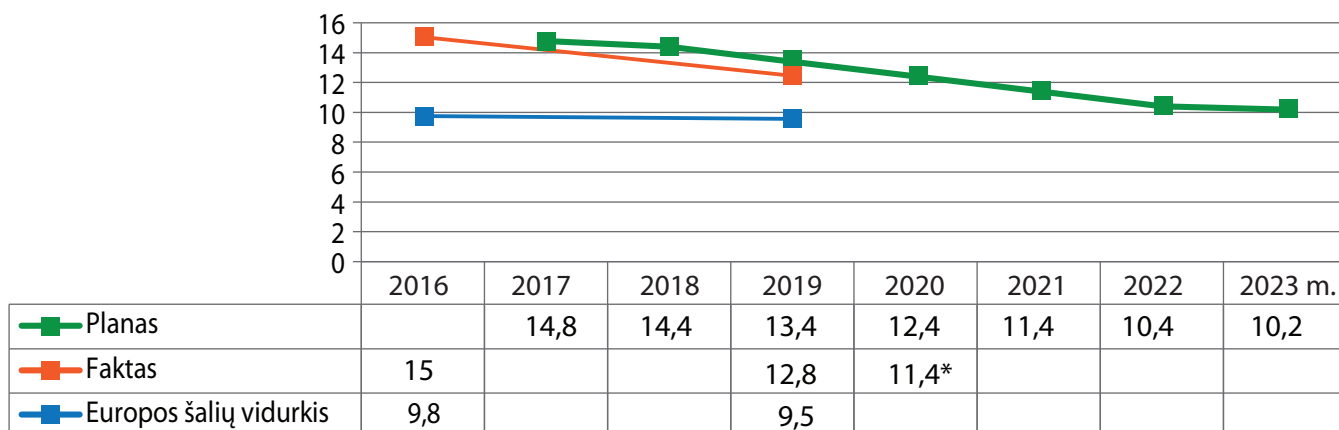
1 lentelė. Strateginį tikslą įgyvendinanti programa ir ataskaitinių metų Lietuvos Respublikos biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme patvirtintų asignavimų panaudojimas

Programos kodas	Programos pavadinimas	Asignavimų panaudojimas (tūkst. Eur.)			
		Asignavimų planas	Asignavimų planas* įskaitant patikslinimus per ataskaitinį laikotarpį	Panaudota asignavimų	Panaudota asignavimų nuo asignavimų, nurodytų asignavimų plane įskaitant patikslinimus per ataskaitinį laikotarpį, dalis (%)
01.01	Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės bei vartojimo prevencijos įgyvendinimas ir koordinavimas	1 040,0	1 040,0	1 031,33	99,16
<i>Iš jų ES ir kita tarptautinė finansinė parama</i>					
	<i>2. Kiti šaltiniai (ES finansinė parama projektams įgyvendinti ir kitos teisėtai gautos lėšos, nurodant atskirus šaltinius)</i>	1 930,1	1 930,1	1 930,1	100,0

Strateginio tikslo pažangai vertinti nustatyti trys efekto kriterijai:

- Alkoholio suvartojimas per metus, tenkantis vienam šalies gyventojui, vyresniam negu 15 metų, litrais absoliutaus (100 %) alkoholio (E-01-01).
- 15–64 metų Lietuvos gyventojų, nurodžiusių, kad rūkė tabako gaminius per paskutinį mėnesį, dalis (proc.) (E-01-02).
- Lietuvos gyventojų, per paskutinius 12 mėn. vartojusių narkotines ir psichotropines medžiagas, dalis (proc.) (E-01-03).

E-01-01. Alkoholio suvartojimas per metus, tenkantis vienam šalies gyventojui, vyresniam nei 15 metų, litrais absoliutaus alkoholio.

1 grafikas. Alkoholio suvartojimas per metus, tenkantis vienam šalies gyventojui, vyresniam nei 15 metų, litrais absoliutaus alkoholio. Šaltinis: Pasaulio sveikatos organizacija (PSO)

* Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. Legalių alkoholinių gėrimų suvartojimas, tenkantis vienam 15 metų ir vyresniam gyventojui, litrais absoliutaus (100 %) alkoholio: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=a-0e6602a-efa5-42ec-8422-d02f27a7c0ab#/>

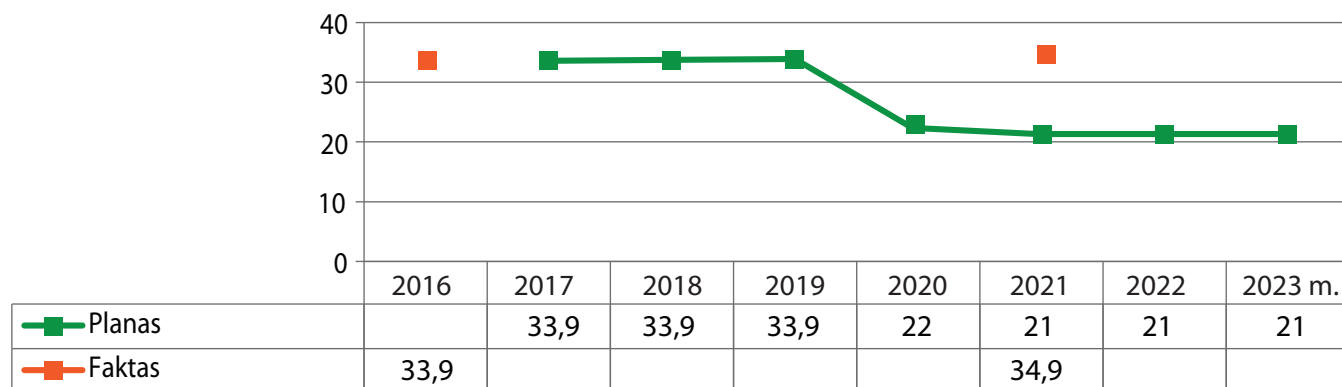
PSO duomenys rodo, kad 2015–2019 m. **Lietuva gerokai sumažino suvartojamo alkoholio kiekį ir pateko į penketuką šalių, kurios per 5 metus sumažino vartojimą – net 17 %**. Lietuvoje 2000–2015 m. esminių pokyčių neįvyko, tačiau 2019 m. padėtis labai pagerėjo ir nuo 15,4 litrų sumažėjo iki 12,8 litro gryno alkoholio vienam gyventojui. Pažymėtina, kad šis skaičius Europos šalių vidurkį vis dar viršija 35 %.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, legalaus alkoholio suvartojimas vienam gyventojui mažėja nuo 2012 m., tačiau 2020 m. vienas 15 m. ir vyresnis Lietuvos gyventojas vidutiniškai suvartojo 11,4 litro absoliutaus (100 %) legalaus alkoholio (0,3 litro daugiau nei 2019 m).

Alkoholio vartojimo sumažėjimą lėmė nuosekli ir subalansuota politika šioje srityje, gyventojų sąmoningumo didėjimas, jaunimo švietimas ir prevencinė veikla. NTAKD aktyviai veikia alkoholio paklausos ir pasiūlos mažinimo srityse, jo veikla skatinant palaikyti ir formuoti mokslo įrodymais pagrįstą alkoholio kontrolės politiką bei vykdyti veiksmingas bendrosios ir aplinkos prevencijos priemones, tobulinant specialistų kompetencijas, inovatyviomis visuomenės informavimo priemonėmis internetinėje erdvėje didinant visuomenės ir jos tikslinių grupių informuotumą, sąmoningumą ir formuojant neigiamą visuomenės požiūrį į alkoholio vartojimą, neabejotinai prisidėjo prie mažėjančio alkoholio vartojimo.

Įgyvendinant numatytas priemones, susijusias su alkoholio vartojimo mažinimu, siekiama alkoholio vartojimą kasmet sumažinti po 1 litrą absoliutaus alkoholio, tenkantį vienam šalies gyventojui, vyresniam nei 15 metų, iki 10,2 litro 2023 metais.

Mažėjantis alkoholio suvartojimas atspindi ir mažėjančią naštą sveikatos įstaigoms. 2020 m. tiesiogiai su alkoholio vartojimu susijusių ligų buvo nustatyta 23 456 asmenims ir tai yra 30 % mažiau nei 2016 m. Per tą patį laiką alkoholinių psichozų atvejų sumažėjo net 31,4 %, 27,7 % sumažėjo apsinuodijimų alkoholiu ir 9,4 % – priklausomybių nuo alkoholio.

E-01-02. 15–64 metų Lietuvos gyventojų, nurodžiusių, kad rūkė tabako gaminius per paskutinį mėnesį, dalis (proc.)

2 grafikas. 15–64 metų Lietuvos gyventojų, nurodžiusių, kad rūkė tabako gaminius per paskutinį mėnesį, dalis (proc.). Šaltinis: Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo tyrimas¹

Efekto kriterijus 15–64 metų Lietuvos gyventojų, nurodžiusių, kad rūkė tabako gaminius per paskutinį mėnesį, dalis (procentais), numatytas vadovaujantis NTAKD kas 4 metus atliekamo Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo bendrojoje populiacijoje rezultatais. Paskutinis tyrimas buvo atliktas 2016 m., tačiau dėl COVID-19 pandemijos šis tyrimas atliktas tik 2021 m. Vertinant 2021 m. atlikto tyrimo rezultatus būtina atsižvelgti į tai, kad jis buvo vykdomas pandeminiiais metais.

2021 m. psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo bendrojoje populiacijoje rezultatai parodė, kad 15–64 m. amžiaus grupėje rūkusiųjų tabako gaminius per paskutinį mėnesį dalis (procentais) išliko panaši kaip ir prieš 5 metus, tačiau 18–24 metų amžiaus grupėje rūkančiųjų per paskutinį mėnesį tabako gaminius sumažėjo nuo 32,6 % 2016 m. iki 27,8 % 2021 m.

Atkreiptinas dėmesys, kad 2021 m. bent kartą gyvenime elektronines cigaretes buvo vartoję 23 % 15–64 metų amžiaus Lietuvos gyventojų, per paskutinius metus – 11,7 %, per paskutinį mėnesį – 7,7 %, kasdien – 2,7 %. Elektroninių cigarečių vartojimo paplitimas buvo didesnis tarp vyrų nei moterų, taip pat tarp 15–34 m. gyventojų. Kaitinamuosius tabako gaminius buvo vartoję 17,9 % gyventojų. Per paskutinius metus juos vartojo 9,5 % gyventojų, per paskutinį mėnesį – 6,5 %, kasdien – 3,1 %.

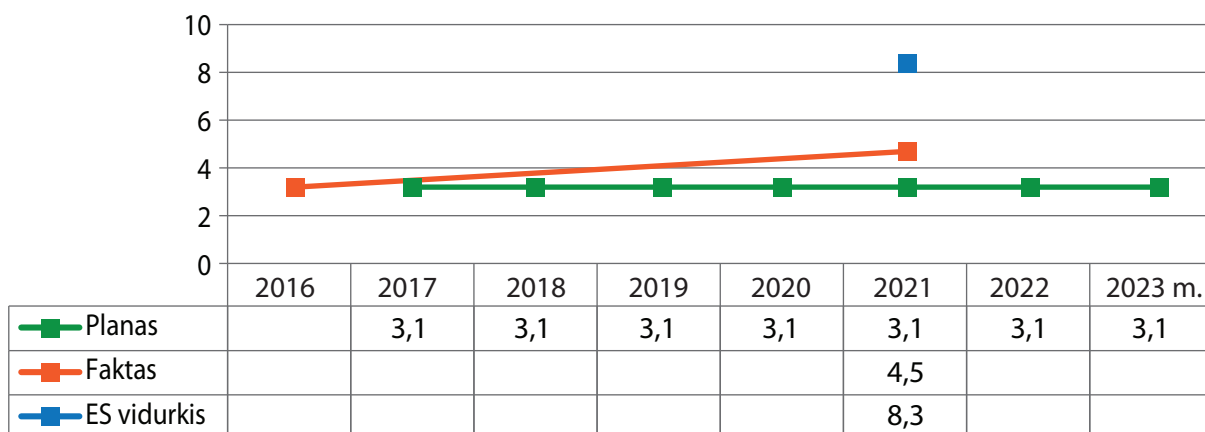
Lyginant su 2016 m. tyrimo duomenimis, rūkymo bent kartą gyvenime ir per paskutinį mėnesį rodikliai beveik nepakito, bet **sumažėjo vidutinis per dieną surūkomų cigarečių skaičius** – nuo 13,5 cigarečių 2016 m. iki 11,9 cigarečių 2021 m.

NTAKD vertinimu, rūkymo bent kartą gyvenime ir per paskutinį mėnesį rodiklis išliko stabilus, o įgyvendintos priemonės padėjo tik stabilizuoti situaciją. Šalyje trūko nuosekliai įgyvendinamų, mokslu pagrįstų ir pakankamai finansuojamų priemonių. Dėl gyventojų ekonominės situacijos gerėjimo, didėjo tabako gaminių prieinamumas (vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio tabako gaminių perkamoji galia).

NTAKD kartu su kitomis valstybės institucijomis bei suinteresuotais asmenimis, veikiančiais psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimo srityje, yra numatęs vykdyti subalansuotą ir įrodymais pagrįstą paklausos ir pasiūlos mažinimo veiklas, nukreiptas į tabako prieinamumo mažinimą: operatyviai reaguoti į tabako gaminių ir elektroninių cigarečių rinkos pokyčius, vykdant ūkio subjektų veiklos priežiūrą, sistemingai skatinti visuomenės narius nerūkyti bei atsisakyti šio žalingo įpročio vystant ir plėtojant pagalbos metantiems rūkyti asmenims prieinamumą, teikimą internetu ir telefonu, vykdant mokslo įrodymais pagrįstas kokybiškas ir veiksmingas prevencijos priemones, ilgalaikes programas, ugdant vaikų socialinius emocinius įgūdžius, apsaugančius nuo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ar atitolinančius vartojimo pradžią, į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją įtraukiant ne tik specialistus, bet ir tėvus, didinant jų sąmoningumą, informuotumą ir ugdant tėvystės įgūdžius.

¹ <https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/GPS%20Santrauka.pdf>

E-01-03. Lietuvos gyventojų, per paskutinius 12 mėn. vartojusių narkotines ir psichotropines medžiagas, dalis (proc.).

3 grafikas. Lietuvos gyventojų, per paskutinius 12 mėn. vartojusių narkotines ir psichotropines medžiagas, dalis (proc.). Šaltinis: Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo tyrimas

Efekto kriterijus Lietuvos gyventojų, per paskutinius 12 mėn. vartojusių narkotines ir psichotropines medžiagas, dalis (procentais) numatytas vadovaujantis NTAKD kas 4 metus atliekamo Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo bendrojoje populiacijoje tyrimo rezultatais. Paskutinis tyrimas buvo atliktas 2016 m., tačiau dėl COVID-19 pandemijos šis tyrimas atliktas tik 2021 m.

2021 m. psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo bendrojoje populiacijoje tyrimo rezultatai patvirtino, kad suplanuotas siekis išlaikyti tolygias narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo paplitimo tendencijas bendrojoje populiacijoje per 5 metus buvo tikrai labai ambicingas.

Nors narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo bendrojoje populiacijoje rodiklis padidėjo iki 4,5 %, Lietuvoje jis vis dar yra beveik du kartus mažesnis už ES šalių narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo per pastaruosius metus rodiklių vidurkį – 8,3 %. Narkotikų vartojimo per paskutinius 12 mėnesių paplitimas didžiausias tarp jaunų suaugusiųjų. Narkotikų per paskutinius 12 mėnesių vartojo 9,4 % 15–34 m. Lietuvos gyventojų, o ES šalių vidurkis žymiai didesnis – 16,9 %.

Gana aukštas narkotikų vartojimo paplitimas tarp šių tikslinių grupių parodo jaunų žmonių polinkį vartoti. Be to, esama narkotikų situacija ES ir pasaulyje, jos kompleksiskumas bei sparti kaita rodo, ypač numatant būsimas tendencijas ir iššūkius, kad bendrojoje populiacijoje narkotikų vartojimo rodikliai turėtų žymiai didėti, todėl siekis išlaikyti tolygias tendencijas bendrojoje populiacijoje yra labai ambicingas.

NTAKD vertinimu, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo bendrojoje populiacijoje rodiklio padidėjimui turėjo įtakos daug veiksnių, tokių kaip: prieinamumo padidėjimas, tarpsektorinio bendravimo stoka, aiškos politinės krypties nebuvimas, galimi gyventojų nuostatų į narkotikus pokyčiai. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo paplitimo didėjimo tendencija stebima visame pasaulyje.

NTAKD, kartu su kitomis valstybės institucijomis bei suinteresuotais asmenimis, veikiančiais psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimo srityje, ir toliau įgyvendins visas nusimatytas subalansuotas ir įrodymais pagrįstas paklausos ir pasiūlos mažinimo priemones, sieks užtikrinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos, ankstyvosios intervencijos ir žalos mažinimo priemonių kokybę, tobulinant specialistų kompetencijas, pasitelkiant novatoriškus visuomenės ir rizikos grupių asmenų informavimo ir įtraukimo būdus, plėtojant jiems teikiamas paslaugas, kuriomis siekiama mažinti arba išlaikyti stabilų narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo paplitimo rodiklį.

TREČIASIS SKIRSNIS

2021 m. SVARBIAUSI PASIEKTI VEIKLOS REZULTATAI IR ATLIKTI DARBAI

3.1. TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ KONTROLĖS IR VARTOJIMO PREVENCIJOS SRITYSE

Veikla narkotikų kontrolės ir vartojimo prevencijos srityje: ES ir JT

NTAKD aktyviai dalyvavo *ES Tarybos Horizontaliosios narkotikų darbo grupės* (toliau – HDG), kuri yra pagrindinis ES narkotikų politikos koordinavimo formatas, veikloje. ES valstybės narės HDG pasiekė sutarimą, ir 2021 m. birželio 21 d. ES Taryba patvirtino *2021–2025 m. ES narkotikų veiksmų planą*, kuriuo siekiama 2021–2025 m. ES narkotikų strategijos tikslų ir uždavinių, grindžiamą integruotu, subalansuotu, įrodymais pagrįstu ir daugia-dalykiu požiūriu į narkotikų reiškinį nacionaliniu, ES ir tarptautiniais lygmenimis. Šio Veiksmų plano projekto svarstyme aktyviai dalyvavo ir koordinuotus su suinteresuotomis institucijomis pasiūlymus Lietuvos vardu teikė NTAKD atstovai. Taip pat NTAKD formavo Lietuvos pozicijas bei jas pristatė per HDG susitikimus, valstybėms narėms aktyviai diskutuojant ir formuojant bendras ES pozicijas bei sutariant dėl bendrų ES pareiškimų Jungtinių Tautų Narkotinių medžiagų komisijos susitikimams.

JT formate NTAKD veikla glaudžiai siejasi su *Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikalstamumo biuro* (toliau – UNODC) ir *Jungtinių Tautų Narkotinių medžiagų komisijos* (toliau – CND) veikla. NTAKD organizavo ir koordinavo atstovavimą Lietuvai CND 64-oje sesijoje, kuri vyko 2021 m. kovo 12–16 d. Šioje sesijoje pagrindinis dėmesys buvo skiriamas šalių nacionalinėms pastangoms ir bendra atsakomybe pagrįstam tarptautiniam bendradarbiavimui skatinti ir stiprinti, siekiant įgyvendinti bendrus įsipareigojimus pagal tris politikos dokumentus (2009, 2014, 2016) taip, kaip sutarta 2019 m. Ministrų Deklaracijoje, bei vertinama, kaip COVID-19 pandemija paveikė narkotikų situaciją pasaulyje. Sesijos metu buvo priimti sprendimai dėl 8 naujų psichoaktyviųjų medžiagų įtraukimo į tarptautinius kontroliuojamų medžiagų sąrašus, taip pat buvo derinamos ir tvirtinamos keturios rezoliucijos, iš kurių dvi pateikė ES.

Sesijos metu NTAKD, bendradarbiaudamas su ET Pompidou grupe, Japonijos Sveikatos, darbo ir gerovės ministerija ir leidyklų grupės įmonės Shogakukan-Shueisha Productions (ShoPro) bei Norvegijos Sveikatos direktorato (The Norwegian Directorate of Health) ir RUstelefonen atstovais, organizavo nuotolinę diskusiją „Prevencija kiekvieno kišenėje: atrask galimybes interneto erdvėje“ (angl. *Prevention in everyone's pocket: discover possibilities online*), kurios metu buvo pristatytos Lietuvoje bei kitose šalyse vystomos ir įgyvendinamos prevencijos priemonės internete. Renginyje kviesta ateityje dar labiau išnaudoti interneto, socialinių tinklų teikiamas galimybes, kuriant patrauklius ir interaktyvius, tikslinių grupių poreikius atliepiančius įrankius bei įgyvendinant psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemones.

NTAKD atstovavo Lietuvai nuotoliniu būdu organizuotoje atnaujintoje CND 64-ojoje sesijoje, kuri vyko gruodžio 9–10 d. Jos metu reaguojant į ataskaitos dėl savavališko sulaikymo (*arbitrary detention*) pristatymo išbraukimą iš darbotvarkės buvo parengtas Lietuvos pareiškimų tekstas ir pristatyta Lietuvos pozicija, kuria pabrėžta narkotikų politikos įgyvendinimo ir tolesnės plėtros, visapusiškai gerbiant žmogaus teises, svarba. Kartu akcentuotas Lietuvos pasiryžimas atvirai ir pagarbiai dirbti kartu su visomis suinteresuotomis pusėmis, kad būtų visiems užtikrintas geresnis ir orus gyvenimas, nes tik bendromis pastangomis galima pasiekti pokyčių, sukurti visapusišką ir humanišką narkotikų politiką.

JT Ekonomikos ir socialinių reikalų taryboje (toliau – ECOSOC) Niujorke 2021 m. balandžio 20 d. vykusiuose rinkimuose Lietuva buvo išrinkta CND nare 2022–2025 metų kadencijai. Kandidatavimo į CND narius veiklos buvo pradėtos NTAKD iniciatyva, kuriai pritarė Vyriausybė 2020 m. gegužės 27 d. protokoliniu sprendimu Nr. 26. NTAKD savo iniciatyva ir lėšomis parengė kandidatavimo kampanijai skirtą informacinę medžiagą (brošiūrą ir reklaminių kampanijos vaizdo klipą <https://www.youtube.com/watch?v=CdwkeJb4IE8>) (1 pav.), kuri bendradarbiaujant su Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija išplatinta ECOSOC valstybėms narėms (<http://ntakd.lrv.lt/en/events-1/lithuania-candidate-to-the-commission-on-narcotic-drugs>).

CND yra viena iš svarbiausių JT sistemos funkcinų komisijų, veikianti pagal pagrindinius tarptautinės narkotikų kontrolės sistemos dokumentus. Komisijos sesijos laikomos svarbiausiu pasauliniu forumu narkotikų pasiūlos ir paklausos mažinimo politikai bei tarptautinio bendradarbiavimo stiprinimo klausimams aptarti.

Tęsdami ENNSC „Reitox“ tinklo Baltijos šalių ir Lenkijos nacionalinių centrų bendradarbiavimo tradiciją, NTAKD atstovai dalyvavo Lenkijos Reitox nacionalinio biuro organizuotoje 4-oje tarptautinėje konferencijoje „Kova su narkotikų vartojimu nacionaliniu lygmeniu“, kuri vyko 2021 m. spalio 25–26 d. Varšuvoje (Lenkija). Konferencija buvo skirta specialistams, dirbantiems savivaldybių lygmeniu psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos srityje. NTAKD atstovai pristatė pranešimus apie narkotikų vartojimo problemas Lietuvoje, kokie yra pagrindiniai iššūkiai ir pasiekimai šioje srityje. Buvo pristatyta narkotikų kontrolės politika Lietuvoje, dėmesys buvo skiriamas Narkotikų kontrolės komisijų veiklai savivaldybių lygmeniu, pristatyti inovatyvūs stebėsenos metodai ir kt. Taip pat buvo pristatyti NTAKD 2020 m. vykdyto aukštųjų mokyklų studentų tyrimo ir 2021 m. vykdyto darbuotojų tyrimo rezultatai, susiję su COVID-19 pandemijos iššauktais pokyčiais. Konferencijoje daug dėmesio skirta tarptautiniam projektui „Europos prevencijos specialistų profesinis mokymas ir Europos prevencijos sistemų analizė“ (angl. *Professionalising the European Prevention Workforce on Prevention Science and analysing the European Prevention Systems*), kuriame kaip asocijuota partnerė dalyvavo ir Lietuva, o jai atstovavo NTAKD prevencijos specialistai.

1 pav. Kandidatavimo į CND narius kampanijai skirta informacinė medžiaga

Veikla ENNSC valdyboje

NTAKD Direktorius yra ENNSC valdybos narys, aktyviai dalyvauja jos veikloje, teikia pasiūlymus bei atstovauja Lietuvos interesams. Valdyba yra pagrindinis ENNSC valdymo sprendimus priimančias organas. Ji posėdžiauja mažiausiai du kartus per metus (2021 m. – birželio 23 d. ir gruodžio 16–17 d.). Dažniausiai sprendžiami klausimai yra susiję su ENNSC finansavimu, ENNSC vykdomų veiklų vertinimu, funkcijų išplėtimu ir pan. Valdybą sudaro po vieną atstovą ir pavaduojantį atstovą iš kiekvienos ES valstybės narės, Norvegijos ir Turkijos, du EK atstovai ir du Europos Parlamento paskirti atstovai. Paskutinio susitikimo metu gruodžio mėn. vyko rinkimai, kai iš Valdybos narių naujai kadencijai buvo renkami atstovai Valdybos pirmininko ir vicepirmininko, Vykdomojo komiteto bei Biudžeto komiteto narių pareigoms užimti. Naujuoju Valdybos pirmininku išrinktas Austrijos atstovas Franz Piech, o jo vicepirmininku Liuksemburgo atstovas Xavier Poos.

POMPIDOU grupė

Pompidou grupė įkurta 1971 m. ir įgyvendina ET politiką, skirtą kovai su piktnaudžiavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis bei neteisėta jų apyvarta. Grupės tikslas – keisti informacija narkotikų kontrolės ir prevencijos srityse apie vykdomą politiką bei programas, rengti tarpžinybines konferencijas prevencijos ir narkotikų kontrolės klausimais, nustatyti problemų sprendimo gaires. Šiuo metu Pompidou grupė vienija 41 šalį.

Lietuva Pompidou grupės nare tapo 2001 m. Lietuvai Pompidou grupėje atstovauja įgalioti NTAKD atstovai, kurie dalijasi gerąja darbo patirtimi, naujomis iniciatyvomis ir jų įgyvendinimu. 2021 m. NTAKD, bendradarbiaudamas su Pompidou grupės sekretoriatu, JT Narkotikų komisijos sesijos metu organizavo renginį „Prevencija kiekvieno kišenėje: atrask galimybes interneto erdvėje“ (angl. *Prevention in everyone's pocket: discover possibilities online*).

Gruodžio mėn. Lisabonoje (Portugalija) įvyko Pompidou grupės organizuotas 2-asis Simpoziumas – skirtas Pompidou grupės įkūrimo 50-mečio minėjimui. Simpoziumo metu NTAKD atstovai pristatė Lietuvos patirtį de-

kriminalizuojant nedidelio kiekio narkotinių ir psichotropinių medžiagų turėjimą be tikslo platinti, akcentuodami žmogaus teisių užtikrinimą, į žmogų, jo sveikatą orientuotą požiūrį baudžiamojoje politikoje.

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų prekursorių nuolatinė darbo grupė

2021 m. gegužės 18–19 dienomis dalyvauta EK organizuotame Prekursorių darbo grupės nuolatinių ekspertų 27-ame posėdyje, kuriame svarstyti klausimai apie prekursorių kontrolės reglamentavimo efektyvumą, taip pat svarstytas naujas EK reglamentas Nr. 1737, kuriuo į pirmą sąrašą buvo įtrauktos net šešios medžiagos, o į antrą sąrašą viena nauja medžiaga, kurios naudojamos narkotinėms ir psichotropinėms medžiagoms gaminti. Aptarta *designer* prekursorių kontrolės problema ir galimybė kontroliuoti šias medžiagas.

2021 m. spalio 17–20 d. dalyvauta Narkotinių ir psichotropinių medžiagų prekursorių nuolatinės darbo grupės susitikime, organizuotame Prancūzijos nacionalinio prekursorių kontrolės padalinio (MNCPC) ir palaikomo EK. Darbo grupės metu pristatyta *catch all* priemonė, kuria teisės aktuose įteisinta galimybė sulaikyti narkotinių ir psichotropinių medžiagų prekursorius, *designer* prekursorius bei į oficialius sąrašus neįtrauktas medžiagas bet kuriuo metu tiekimo grandinėje įtarus, kad šios cheminės medžiagos gali būti panaudotos nelegalioje veikloje. Taip pat aptartas *designer* prekursorių bei į oficialius sąrašus neįtrauktų medžiagų apsaugojimo nuo jų patekimo į nelegalią veiklą priemonių efektyvinimo klausimas.

3.2. NTAKD PROJEK TINĖ VEIKLA

„Naloksono, skirto opioidų perdozavimo prevencijai, išdavimas žemo slenksčio paslaugų kabinetuose“

NTAKD kartu su NVO 2021 m. tebetęsė 2019 m. pradėtą pilotinį tyrimą „Naloksono, skirto opioidų perdozavimo prevencijai, išdavimas žemo slenksčio paslaugų kabinetuose“, kuriuo siekta išbandyti teisinį naloksono išdavimo reglamentavimą ir padėti žemo slenksčio kabinetams organizuoti naloksono išdavimo procesus pagal egzistuojančią tvarką. Šis projektas pradėtas vykdyti Alytaus, Kauno ir Klaipėdos žemo slenksčio kabinetuose. Jiems suteikta reikalinga pagalba įsigyjant 500 naloksono rinkinių, kurie buvo nemokamai išduodami asmenims, patiriantiems riziką perdozuoti, ar jų artimiesiems. 2020 m. skirtos papildomos lėšos naujiems žemo slenksčio kabinetams įtraukti į projektą bei jam palaikyti jau minėtuose žemo slenksčio kabinetuose, sudarant galimybę jiems įsigyti didesnį naloksono rinkinių kiekį. 2021 m. naloksono rinkiniai buvo pradėti dalyti Vilniaus žemo slenksčio kabinete. Įvertinus žemo slenksčio kabinetų patirtis organizuojant naloksono rinkinių išdavimą, buvo teikti siūlymai dėl teisinio žemo slenksčio kabinetų veiklos reglamentavimo tobulinimo.

„Projektas PSR20 „Atsako priemonių, mažinančių narkotikų vartojimą laisvės atėmimo vietose esantiems asmenims ir buvusiems nuteistiesiems, formavimas, pasitelkiant duomenų analizę ir intervencijos programas“

NTAKD kartu su partneriais iš Kipro (pareiškėjas), Graikijos, Liuksemburgo ir Belgijos dalyvauja įgyvendinant EK finansuojamą projektą „Atsako priemonių, mažinančių narkotikų vartojimą laisvės atėmimo vietose esantiems asmenims ir buvusiems nuteistiesiems, formavimas, pasitelkiant duomenų analizę ir intervencijos programas“ (toliau – PRS20 projektas).

Projekto tikslas – įvertinti laisvės atėmimo vietose esančių asmenų bei buvusių nuteistųjų narkotikų vartojimo patirtis, teikiamas paslaugas narkotikų vartojimo paplitimui ir / ar padariniams mažinti, apibendrinti gautus rezultatus ir, atsižvelgiant į esamų ir buvusių nuteistųjų poreikį, pateikti 2–3 intervencines priemones, kurias galima būtų įgyvendinti laisvės atėmimo įstaigose. (žr. 1 priedą).

2021 m. parengta, suderinta bei pasirašyta bendradarbiavimo sutartis tarp NTAKD ir KD dėl PRS20 projekto. Tam, kad būtų įvertinta laisvės atėmimo vietose esančių asmenų bei buvusių nuteistųjų narkotikų vartojimo patirtis, teikiamos paslaugos, PRS20 projekto metu laisvės atėmimo vietų įstaigose numatytas tyrimo atlikimas. Lietuvoje šis tyrimas vyko 2021 m. spalio – lapkričio mėn., jame dalyvavo apie 400 nuteistųjų. 2022 m. numatyta parengti tyrimo rezultatų analizę, apibendrinimą bei pasiūlyti galimas intervencines priemones.

„Bendrieji veiksmai tabako kontrolėje 2“

NTAKD nuo 2021 m. spalio 1 d. dalyvauja EK finansuojamame projekte „Bendrieji veiksmai tabako kontrolėje 2“ (JATC 2). Numatoma projekto trukmė – 36 mėnesiai. Pagrindinis projekto tikslas – padėti ES valstybėms narėms įgyvendinti Tabako produktų direktyvos (toliau – TPD) ir Tabako reklamos ir rėmimo direktyvos nuostatas. Pagrindiniam Projekto tikslui pasiekti numatytos šios užduotys: 1) užtikrinti tinkamą veiksmų koordinavimą ir vertinimą; 2) skatinti informacijos viešinimą tikslinėms grupėms; 3) integruoti Projekto metu pasiektus rezultatus į ES valstybių narių teisinės sistemas; 4) palengvinti dalijimąsi gerąja praktika tabako gaminių ir su tabako gaminiais susijusių gaminių srityje tarp ES valstybių narių, taip pat pagerinti TPD ir kitų teisės aktų nuostatų įgyvendinimą; 5) užtikrinti nuoseklų TPD nuostatų taikymą tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių rinkos priežiūros srityje; 6) skatinti veiklą, kuria būtų prisidedama prie nuoseklaus PSO Tabako kontrolės pagrindų konvencijoje numatytų tikslų įgyvendinimo; 7) nustatyti ir įvertinti dabartinį tabako ir su tabako gaminiais susijusių gaminių reklamos teisinį reglamentavimą; 8) nustatyti ir išplėtoti gerąją praktiką, susijusią su aplinkos be dūmų sukūrimu ir „žaidimo pabaigos strategijų“ (*endgame strategies*) įgyvendinimu.

NTAKD dalyvauja dvejose darbo grupėse – WP8 (aplinkos be tabako dūmų sukūrimas ir tabako reklamos, skatinimo ir rėmimo teisinis reglamentavimas) ir WP9 (gerosios praktikos plėtojimas ir efektyvi bei nuosekli tabako „žaidimo strategija“ (*endgame strategy*)).

„Asmenų, priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų, socialinė integracija“

NTAKD įgyvendina ES fondų lėšomis finansuojamą projektą „Asmenų, priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų, socialinė integracija“, kuris skirtas psichosocialinės reabilitacijos ir integracijos į darbo rinką paslaugoms asmenims, priklausomiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų, teikti. Šiems asmenims užtikrintas trumpalaikės socialinės globos teikimas: nuo 2016 m. iki 2021 m. lapkričio 30 d. minėtos paslaugos buvo suteiktos 1 783 asmenims, 849 asmenys pradėjo ieškoti darbo, dirbti ar mokytis – tai sudaro 47,6 %. Per 2021 m. psichosocialinės reabilitacijos ir integracijos į darbo rinką paslaugos buvo suteiktos 354 asmenims. Paslaugų suteikta 64 asmenimis daugiau nei planuota, nes dalies paslaugų gavėjų psichosocialinės reabilitacijos programos trukmė buvo trumpesnė nei vidutinė. 2021 m. projektui vykdyti buvo skirta – 1 930 tūkst. eurų. Minėtą veiklą vykdė 12 licencijuotų psichologinės ir socialinės reabilitacijos įstaigų (PSR).

3.3. NACIONALINĖ DARBOTVARKĖ NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO KONTROLĖS, VARTOJIMO PREVENCIJOS IR SU NARKOTIKAIS SUSIJUSIOS ŽALOS KLAUSIMAIS IKI 2035 m.

NTAKD, atsižvelgdamas į tai, kad keitėsi strateginio valdymo modelis Lietuvoje, 2020 m. kreipėsi į Vyriausybę ir inicijavo Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir su narkotikais susijusios žalos klausimais iki 2035 metų (toliau – Nacionalinė darbotvarkė) rengimo procesą. 2020 m. lapkričio 18 d. Vyriausybės nutarimu² NTAKD buvo paskirtas Nacionalinės darbotvarkės įgyvendinimo koordinatoriumi, jam taip pat pavesta parengti Nacionalinės darbotvarkės projektą ir iki 2021 m. gruodžio 31 d. pateikti jį Vyriausybei. Nacionalinės darbotvarkės perengimas yra numatytas ir Aštuonioliktosios Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane (4.1.5 veiksmas).

Nacionalinė darbotvarkė – tai 15 metų valstybės politikos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimo srityje strateginis dokumentas, kurio vizija – saugesnė ir sveikesnė šalis, kurioje kiekvienam žmogui padedama išvengti ar sumažinti alkoholio, tabako ir narkotikų daromą žalą, taip pat sudaromos galimybės rūpintis savo, šeimos ir bendruomenės narių sveikata, socialine ir ekonomine.

Rengdamas Nacionalinės darbotvarkės projektą NTAKD sudarė nacionalinio lygmens tarpinstitucinę ekspertų darbo grupę, kuri siekė išskirti strateginius tikslus, uždavinius ir veiklos kryptis, atliepančias ES ir JT formuojamą politiką šioje srityje. Darbo grupė buvo suskirstyta į 6 pogrupius, kurių sudėtyje dirbo net 90 deleguotų ekspertų (dirbančių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ir jų pasiūlos mažinimo srityje) iš įvairių valstybės institucijų, mokslo įstaigų, nevyriausybinių organizacijų.

2 https://lrv.lt/uploads/main/meetings/docs/1926459_imp_3e941e5eb6897d399540eea188e291b4.pdf

Lygiagrečiai darbo pogrupių veiklai NTAKD iniciatyva buvo organizuojami ir vyko Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos, Sveikatos apsaugos ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos, Teisingumo ministerijos, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Ekonomikos ir inovacijų ministerijos politinio lygmens atstovų susitikimai, kuriuose buvo pristatoma darbo grupių veikla ir pažanga, sprendžiama dėl Nacionalinės darbotvarkės projekto nuostatų politinės krypties, tikslų ir uždavinių.

2021 m. rudenį buvo parengtas galutinis Nacionalinės darbotvarkės projektas, kuriame išskirtos psichoaktyviųjų medžiagų paklausos ir pasiūlos mažinimo sritys bei su narkotikais susijusios žalos klausimai yra kartinės narkotikų politikos sritys, kuriose kompleksiskai, koordinuotai ir subalansuotai veikiant nustatytomis kryptimis bus pasiektas Nacionalinės darbotvarkės strateginis tikslas (žr. 2 priedą).

Buvo organizuoti atskiri susitikimai pateiktoms institucijų pastaboms aptarti su Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Sveikatos apsaugos ministerijos, Ekonomikos ir inovacijų ministerijos ir Generalinės prokuratūros atstovais.

Taip pat buvo organizuota ir 2021 m. rugsėjo 9–24 d. vyko viešojo konsultacija – Apklausą dėl formuojamos narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir su narkotikų vartojimu susijusios žalos klausimų sprendimo politikos. Jos rezultatai buvo panaudoti Nacionalinės darbotvarkės projekto nuostatomis pagrįsti lydimuosiuose dokumentuose. Viešojo konsultacija buvo paskelbta E. pilietis platformoje (<https://epilietis.lrv.lt>), NTAKD interneto svetainėje, socialiniuose tiksluose, išplatinta per NTAKD nevyriausybių organizacijų platformą.

Vyriausybei pritarus Nacionalinės darbotvarkės projektui, o Seimui patvirtinus ją, NTAKD, kaip paskirtasis Nacionalinės darbotvarkės koordinatoriumi, 2022 m. parengs Nacionalinės darbotvarkės plano projektą, bendradarbiaudamas su visomis Nacionalinę darbotvarkę įgyvendinančiomis institucijomis, visuomene ir kitais subjektais.

3.4. VEIKLA, NUKREIPTA Į MOKSLŲ PAGRĮSTĄ PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO PREVENCIJĄ

Psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos kokybės gerinimas, tobulinant specialistų kompetencijas

2013–2020 m. ES kovos su narkotikais strategijoje valstybės narės buvo raginamos plėtoti ir įgyvendinti Europos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos kokybės standartus. Pagal 2019 m. ENSSC parengtą Europos prevencijos mokymų programą (angl. *European Prevention Curriculum*, EUPC) 2021 m. tobulintos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos srityje dirbančių specialistų kompetencijos – parengtas ir pritaikytas inovatyvus įrankis „Europos prevencijos mokymo programa“, kuris paskelbtas NTAKD interneto svetainėje ir ENNSC tinklalapyje. Suorganizuotas nacionalinis nuotolinis seminaras ir 11 mokymų socialiniams pedagogams, švietimo pagalbos specialistams mokyklose, savivaldybių darbuotojams, dirbantiems psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos srityje, tema „Veiksminga psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija“, juose dalyvavo 381 dalyvis. Efektyvinant savivaldybių Narkotikų kontrolės komisijų veiklą, suorganizuoti duji savivaldybių Narkotikų kontrolės komisijų regioniniai mokymai, kuriuose dalyvavo 89,5 % savivaldybių, įsteigusių narkotikų kontrolės komisijas, atstovai, bei parengti ir išplatinti 2 informaciniai leidiniai ir 4 spaudos pranešimai psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos temomis. Siekiant sudaryti palankias sąlygas psichoaktyviųjų medžiagų paklausos mažinimo priemonėms vykdyti, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijai ir ankstyvajai intervencijai vykdyti ir socialinei partnerystei plėtoti, pasirašytos bendradarbiavimo sutartys su Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, VšĮ „Idėja miestui“, KD, Klaipėdos universitetu ir trišalė sutartis su Lietuvos socialinių pedagogų asociacija bei Lietuvos švietimo pagalbos asociacija.

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija internetinėje erdvėje

Nuolat atnaujinamos NTAKD 3 interneto svetainių, skirtų vaikams ir jaunimui (www.askritiskas.lt), metantiems rūkyti (www.nerukysiu.lt) ir tėvams (www.kaveikiavaikai.lt), turinys, vykdoma komunikacija socialiniuose tinkluose bei interneto svetainių lankytojų konsultavimas. 2021 m. didelis dėmesys buvo skirtas interneto svetainių www.askritiskas.lt, www.nerukysiu.lt, www.kaveikiavaikai.lt prieinamumo ir patrauklumo tikslinėms grupėms plėtrai.

Interneto svetainė vaikams ir jaunimui www.askritiskas.lt

Aktyviai dalyvauta didinant jaunimo informuotumą siekiant paskatinti jaunus asmenis rinktis sveiką gyvenimo būdą ir nevartoti psichoaktyviųjų medžiagų, pasitelkiant į pagalbą jau kelerius metus administruojamą interneto svetainę www.askritiskas.lt, kuri skirta jaunimui nuo 14 m. Nors ši svetainė orientuota į jaunimą, tačiau pastarieji svetainės gyvavimo metai parodė, kad jos turinys aktualus ne tik jauniems asmenims, bet ir jų tėvams bei kitiems asmenims, dalyvaujantiems jauno žmogaus ugdymo procese.

2021 m. interneto svetainėje www.askritiskas.lt sukurta nauja rubrika „Žala sveikatai“ ir joje įdiegtas naujas interaktyvus įrankis, vaizdžiai parodantis žalingą kanapių vartojimo poveikį žmogaus organizmui bei atskiriems žmogaus kūno organams. 2021 metais pastebimai išaugo svetainės lankytojų skaičius – 8 778 (iš jų – 84,4 % nauji svetainės lankytojai), o 2020 m. svetainės lankytojų buvo 3 746 tūkst. Nuolatos atnaujinamas svetainės turinys (2021 m. atnaujinta 66,7 % svetainės turinio) bei augantis pakartotinai sugrįžtančių lankytojų skaičius (2020 m. – 519, 2021 m. – 1 618 pakartotinių lankytojų) rodo, jog svetainės turinys yra aktualus ir atliepantis lankytojų poreikius. 2021 m. www.askritiskas.lt svetainės socialinio tinklo Facebook paskyroje suorganizuoti 8 konkursai psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo tematika, skatinantys jaunimą geriau susipažinti su svetainės turiniu ir gilinti žinias apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo daromą poveikį žmogaus organizmui bei keliamas rizikas. Svetainės lankytojų aktyvumą galėjo paskatinti ir NTAKD įsteigti prizai konkursų laimėtojams. Facebook paskyrą www.askritiskas.lt 2021 m. pasiekė 145 511 vartotojų.

Pagalba metantiems rūkyti www.nerukysiu.lt

NTAKD sukurtos ir jau šešerius metus veikiančios interneto svetainės www.nerukysiu.lt tikslas – motyvuoti asmenis nerūkyti, o rūkančiuosius atsisakyti šio žalingo įpročio.

NTAKD iniciatyva, siekiant praplėsti teikiamų paslaugų metantiems rūkyti pasiūlą, bendradarbiaujant su Valstybiniu psichikos sveikatos centru ir Respublikiniu priklausomybių ligų centru (Šiaulių, Kauno, Klaipėdos ir Vilniaus filialais), pagalba metantiems rūkyti tapo prieinama ir telefonu (2 pav.). Nemo-kamos pagalbos telefonu metantiems rūkyti viešinimo sklidai pasitelkti socialiniai partneriai, NVO, žiniasklaidos atstovai. Informacija apie naują pagalbos metantiems rūkyti paslaugą dalijosi Lietuvos savivaldybės, savivaldybių visuomenės sveikatos biurai, ji pateikta kartu su nevyriausybine organizacija „Naktinis Vilniaus avilys“ sukurtoje tinklalaidėje „Ar svarbu, ką rūkau“ <https://ntakd.lrv.lt/tinklalaides> bei 9 nuotolinėse diskusijose ir susitikimų su savivaldybių, socialinių pedagogų, visuomenės sveikatos biurų ir kt. socialinių partnerių atstovais metu.

2021 m. interneto svetainėje www.nerukysiu.lt įdiegtas naujas interaktyvus įrankis – pokalbių funkcija, didinanti svetainės lankomumą ir lankytojų įsitraukimą. Ji be išlygų pasiteisino: per 2020 m. svetainė sulaukė 12 klausimų, o per 2021 m. jų sulaukta 16 kartų daugiau – per 200 svetainės lankytojų kreipėsi į šią pokalbių skiltį, ieškodami patarimų, kaip įveikti rūkymo badą, abstinencijos simptomus, ieškojo pagalbos metantiems rūkyti kontaktų ar tiesiog paramos.

Internetinė svetainė www.nerukysiu.lt viešinta pasilinksminimo vietose platinant lipdukus su QR kodu, nukreipiančiu į pagalbos metantiems rūkyti tinklapį. Be to, atnaujinta informacija skiltyje *Kur-kreiptis-pagalbos* apie pagalbos teikimą metantiems rūkyti teikimą. Toliau vyko sėkmingas bendradarbiavimas su Lietuvos vaistinių asociacija viešinant interneto svetainę www.nerukysiu.lt. Vaizdo medžiagą pamatė virš 1,5 mln. Lietuvos gyventojų – <https://www.youtube.com/watch?v=gzLEwl-oQ0s>.

Inovatyviais būdais plėtotoje interneto svetainėje www.nerukysiu.lt 2021 m. informacijos ieškojo 46 306 lankytojai, t. y. 9,3 % daugiau nei 2020 m. (43 tūkst. lankytojų), iš jų naujų lankytojų dalis (kaip ir praėjusiais metais) sudaro 85 %.

2 pav. Pagalbos metantiems rūkyti telefono numeriai

Interneto svetainė tėvams www.kaveikiavaikai.lt

2021 m. aktyviai dalyvauta didinant tėvų informuotumą ir įsitraukimą į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją, pasitelkiant į pagalbą tėvams skirtą interneto svetainę www.kaveikiavaikai.lt. Interneto svetainėje www.kaveikiavaikai.lt buvo sukurtos 2 naujos pamokos tėvams apie elektronines cigaretes ir apie vaikų piktnaudžiavimą vaistais. Be to, buvo įdiegtas naujas interaktyvus įrankis „Laikas“, skirtas informuoti tėvus, kiek laiko skirtingo amžiaus vaikai turėtų judėti, miegoti ir gali leisti laiko prie ekranų.

Įdiegtas apklausų įrankis, kuriuo siekta geriau išsiaiškinti tėvų poreikius, informacijos trūkumą, interneto svetainės www.kaveikiavaikai.lt turinio atnaujinimo ar naujo turinio sukūrimo aktualumą. Nors 2021 m. interneto svetainės www.kaveikiavaikai.lt lankomumas išliko nepakitęs lyginant su 2020 m. (apie 5,6 tūkst. lankytojų per metus), tačiau socialinio tinklo „Facebook“ puslapio „Ką veikia vaikai“ pasiekiamumas padidėjo 2,7 karto, o lankytojų įsitraukimas – 2,3 karto.

<p>Dvi naujos pamokos tėvams – faktai, patarimai, užduotys ir testas tėvams apie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • elektronines cigaretes, • vaikų piktnaudžiavimą vaistais. 	<p>Naujas interaktyvus įrankis „Laikas“ informuoja tėvus, kiek laiko skirtingo amžiaus vaikai turėtų judėti, miegoti ir gali leisti laiko prie ekranų.</p> 	<p>11 lankytojų apklausų – įvertintas interneto svetainės www.kaveikiavaikai.lt turinio atnaujinimo ar naujo turinio sukūrimo poreikis.</p>
<p>„Facebook“ puslapio žinučių pasiekiamumas</p> <p>2020 m. 102</p> <p>2021 m. 223</p>	<p>„Facebook“ žinučių įtraukiamumas</p> <p>2020 m. 179 965</p> <p>2021 m. 493 322</p>	<p>„Facebook“ puslapyje paskelbtų žinučių skaičius</p> <p>2020 m. 7 916</p> <p>2021 m. 18 401</p>

3 pav. Interneto svetainės www.kaveikiavaikai.lt turinio atnaujinimo ir viešinimo socialiniuose tinkluose rezultatai

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos tyrimai

Vykdam psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių skirtingoms tikslinėms grupėms poreikio vertinimą, atlikti du tyrimai:

- psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių darbo vietose poreikio ir situacijos įvertinimo bei galimų atsako priemonių taikymo tyrimas;
- psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo muzikos festivaliuose situacijos ir paslaugų poreikio tyrimas.

Siekiant įvertinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos darbo vietose situaciją ir poreikį Lietuvoje, išsiaiškinti Lietuvos darbdavių požiūrį, numatyti prevencijos darbo vietose tobulinimo galimybes bei paskatinti

valstybės, savivaldybių ir privataus verslo sektoriaus bendradarbiavimą, 2021 m. NTAKD atliko prevencijos darbo vietose poreikio įvertinimo tyrimą, kuriame dalyvavo 551 darbdavių atstovas. Tyrimo ataskaitoje³ pateiktos rekomendacijos dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos vykdymo darbo vietose, darbdavių motyvavimo, informacijos, paramos ir pagalbos poreikio.

Apie trečdalis darbdavių, kurios iki tol vykdė tokias priemones kaip darbuotojų psichikos sveikatos gerini-

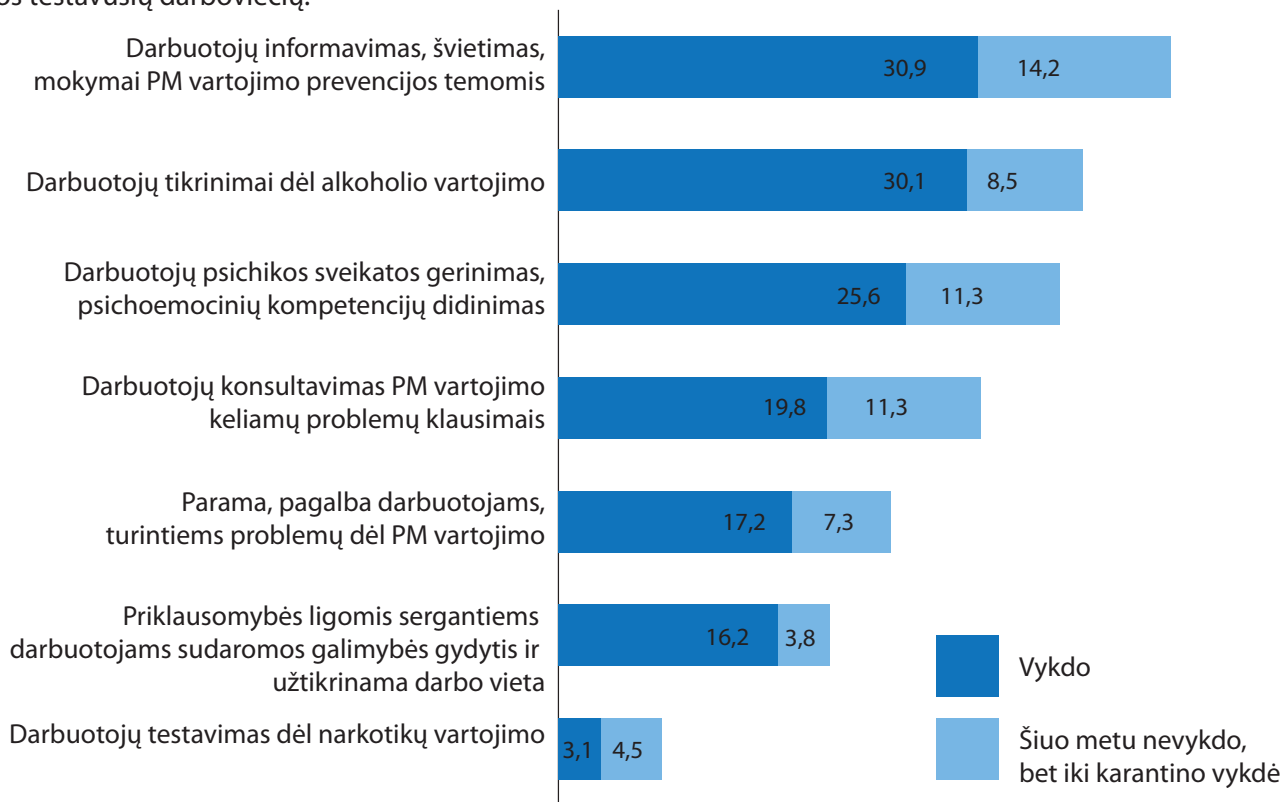
1 iš 5 darbdavių vykdyta mažiau psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių nei iki karantino

4 pav. Prevencijos priemonių vykdymas darbdavių 2021 m.

³ Tyrimo ataskaita „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos darbo vietose poreikis. Darbdavių atstovų tyrimo ataskaita“, 2021 m. https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/PREVENCIJA/DV/NTAKD_DV_2021_tyrimas.pdf

mas, švietimas, konsultavimas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo problemų klausimais, pagalba darbuotojams, turintiems tokių problemų, pandemijos metu nebuvo vykdoma. Darbuotojų tikrinimų dėl alkoholio vartojimo nevykdė ketvirtadalis darbuočių, o darbuotojų testavimo dėl narkotikų vartojimo – daugiau nei pusė juos testavusių darbuočių.

5 pav. Darbuočių, vykdančių psichoaktyviųjų medžiagų (PM) vartojimo prevencijos ir kontrolės priemones, dalis (2021 m., N=551 darbuočių atstovas, proc.)

2021 m. buvo atlikta papildoma psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių poreikio aukštosiose mokyklose tyrimo, kurį NTAKD vykdė 2020 m., duomenų analizė; palygintas dirbančių ir nedirbančių studentų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas; su juo susijusio rizikingo elgesio paplitimas; psichologinės gerovės rodikliai ir parengta analizės ataskaita⁴ su rekomendacijomis.

Be to, parengta išsami 2014–2021 m. vykdytų dešimties tyrimų rezultatų, susijusių su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija darbo vietose, apžvalga⁵, į kurią įtraukti ir 2021 m. vykdyto darbuočių atstovų tyrimo bei atliktos papildomos aukštųjų mokyklų studentų tyrimo duomenų analizės rezultatai. Leidinio išleidimas ir viešinimas planuojamas 2022 m.

Darbo vietų tyrimo rezultatai, susiję su COVID-19 pandemija, pristatyti tarptautinėje 12-oje Europos prevencijos tyrimų draugijos konferencijoje, parengtas stendinis pranešimas. Parengus tyrimų ataskaitas, atlikus papildomą psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių aukštosiose mokyklose tyrimo duomenų analizę, išplatinti 5 spaudos pranešimai tikslinėms grupėms.

Siekiant įvertinti Lietuvos muzikos festivalių lankytojų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimą, požiūrį į galimus pokyčius formuojant narkotikų politiką Lietuvoje, taip pat informavimo, konsultavimo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais bei pagalbos apsaugusiems nuo šių medžiagų poreikį muzikos festivaliuose, vykdytas pilotinis muzikos festivalių lankytojų tyrimas ir parengta tyrimo ataskaita⁶ su rekomendacijomis. Pilotiniame tyrime dalyvavo 2-ą anksčiau minėtų muzikos festivalių, kuriuose vyko

4 Tyrimo ataskaita „Studijos, darbas ir psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas“, 2021 m. https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/dirbantys_studentai.pdf

5 „Prevencija darbo vietose: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento 2014–2021 m. vykdytų tyrimų rezultatų apžvalga“, 2021 m. <https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/PREVENCIJA/DV/DV2021.pdf>

6 Tyrimo ataskaita „Muzikos festivaliai: psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo situacija ir paslaugų poreikis“, 2021 m. <https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/PREVENCIJA/1/festivaliai2021.pdf>

edukacinė iniciatyva „Saugi erdvė“, lankytojai. Atlikto tyrimo rezultatai (žr. 3 priedą) rodo tikslinių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos bei žalos mažinimo priemonių, padedančių lankytojams suprasti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo riziką, apsaugoti jų ir aplinkinių žmonių sveikatą ar net gyvybę, taikymo poreikį.

Socialinės kampanijos psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos tema

Minint Pasaulinę dieną be tabako gegužės 31 d., kartu su PSO atstovybe Lietuvoje dalyvauta Seime organizuotoje spaudos konferencijoje, kurioje pasidalinta įžvalgomis apie rūkymo tendencijas Lietuvoje ir Europoje. Bendradarbiaujant su portalu *Lrytas.lt*, parengtas ir išplatintas testas žinioms apie rūkymą patikrinti (žr. 4 priedą). Jis sulaukė didelio visuomenės susidomėjimo, jį sprendė per 5 300 asmenų, laimėtojai buvo apdovanoti NTAKD įsteigtais prizais.

Įgyvendinta socialinės informacinės kampanijos „Vaikystė šešėlyje“ akcija „Aš šalia, atpažink mane“, kuria siekiama atkreipti visuomenės dėmesį į problemas, su kuriomis susiduria alkoholį vartojančių tėvų šeimose augantys ir jau suaugę vaikai, paskatinti garsiai apie tai kalbėti ir kreiptis pagalbos. Informacinės kampanijos savaitę paskelbti du spaudos pranešimai, atvirlaiškis, du infografikai, skaityti įvairūs ir kiti pranešimai alkoholikų vaikų tema. Į akciją aktyviai įsitraukė ir savivaldybių visuomenės sveikatos biurai bei NVO.

NTAKD parengta informacinė medžiaga savo interneto svetainėse ir socialinių tinklų paskyrose dalijosi savivaldybių visuomenės sveikatos biurai, Lietuvos savivaldybės, ugdymo, švietimo, kitos visuomenės sveikatos įstaigos. Informacinės kampanijas viešino daugiau nei 13 žiniasklaidos kanalų.

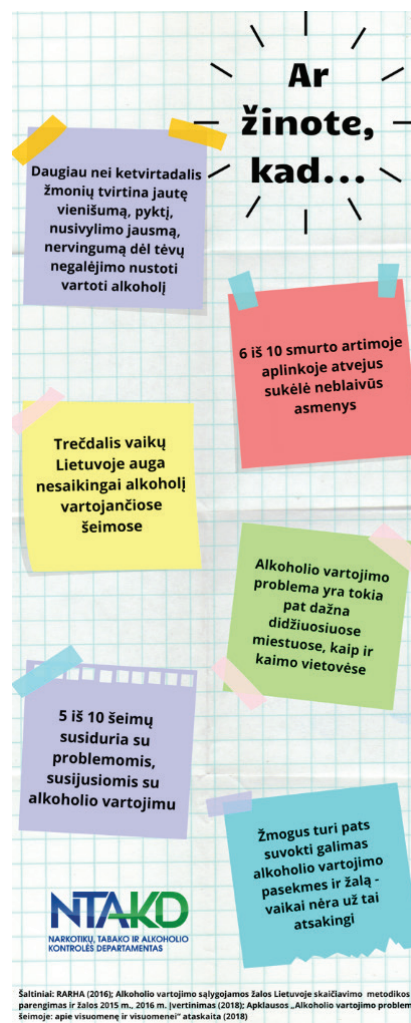
6 pav. Pasaulio sveikatos organizacijos „Pasaulinės dienos be tabako“ šūkis

7 pav. Socialinės kampanijos „Vaikystė šešėlyje“ akcijos „Aš šalia, atpažink mane“ reklama

8 pav. NTAKD parengta informacinė medžiaga vaikams

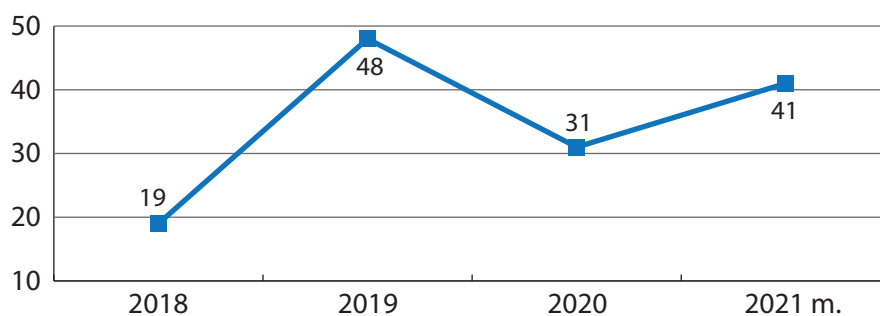
Saltiniai: RARHA (2016); Alkoholio vartojimo sąlygojamos žalos Lietuvoje skaičiavimų metodikos parengimas ir žalos 2015 m., 2016 m. įvertinimas (2018); Apklausos „Alkoholio vartojimo problema šeimose: apie visuomenę ir visuomenę“ ataskaita (2018)

Ankstyvosios intervencijos paslaugų užtikrinimas eksperimentuojančiam ir nereguliariai vartojančiam alkoholį ir / ar narkotikus jaunimui šalies mastu

Ankstyvosios intervencijos programa yra viena iš pagalbos priemonių 14–21 metų jaunuoliams, eksperimentuojantiems ar nereguliariai vartojantiems alkoholį ir / ar narkotikus. Šios programos tikslas – motyvuoti jaunuolius atsisakyti šių medžiagų vartojimo, kol dar nėra susiformavusi priklausomybė. Sveikatos apsaugos ministro ir švietimo ir mokslo ministro 2018 m. sausio 18 d. įsakymu Nr. V-60/V-39 patvirtintas Ankstyvosios intervencijos programos vykdymo tvarkos aprašas, kurio pagrindu nuo 2018 m. Ankstyvosios intervencijos programa pradėta diegti nacionaliniu mastu.

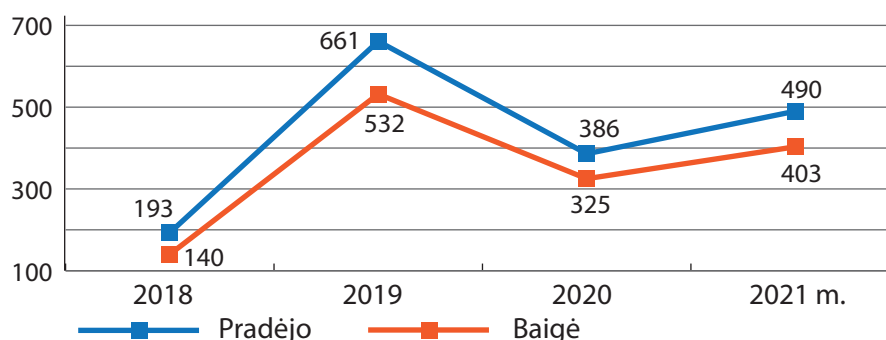
NTAKD, kaip Ankstyvosios intervencijos programos koordinatorius nacionaliniu mastu, yra atsakingas už Ankstyvosios intervencijos programos kokybės užtikrinimą bei specialistų, vykdančių Ankstyvosios intervencijos programą, kompetencijų tobulinimą. Siekiant jiems suteikti teorinių ir praktinių žinių bei įgūdžių, kaip efektyviai dirbti su 14–21 metų amžiaus jaonais asmenimis, kurie eksperimentuoja, nereguliariai vartoja psichoaktyvias medžiagas, periodiškai organizuojami mokymai specialistams, supervizijos, metodinės konsultacijos. 2021 m. organizuoti 3 mokymai, kuriuos baigė ir įgijo teisę dirbti pagal Ankstyvosios intervencijos programą 57 specialistai, taip pat 10 mokymų supervizijų specialistams, vedantiems Ankstyvosios intervencijos programos užsiėmimus ir 5 metodiniai susitikimai skirtingose savivaldybėse. Atnaujintas leidinys „Ankstyvosios intervencijos programos vadovas“, skirtas specialistams, įgyvendinantiems Ankstyvosios intervencijos programą, kuriuo remiantis vykdomi mokymai savivaldybėse.

Ankstyvosios intervencijos programą įgyvendino 41 iš 60 savivaldybių. Pastaraisiais metais programos įgyvendinimą apsunkino įvestos COVID-19 pandemijos suvaldymo priemonės. Nors Programą įgyvendinančių savivaldybių skaičius buvo mažesnis nei iki pandemijos, bet, lyginant su 2020 m., pastebimos teigiamos tendencijos – programą įgyvendino 10 savivaldybių (9 pav.).

9 pav. Ankstyvosios intervencijos programą įgyvendinusių savivaldybių skaičius (abs. sk.)

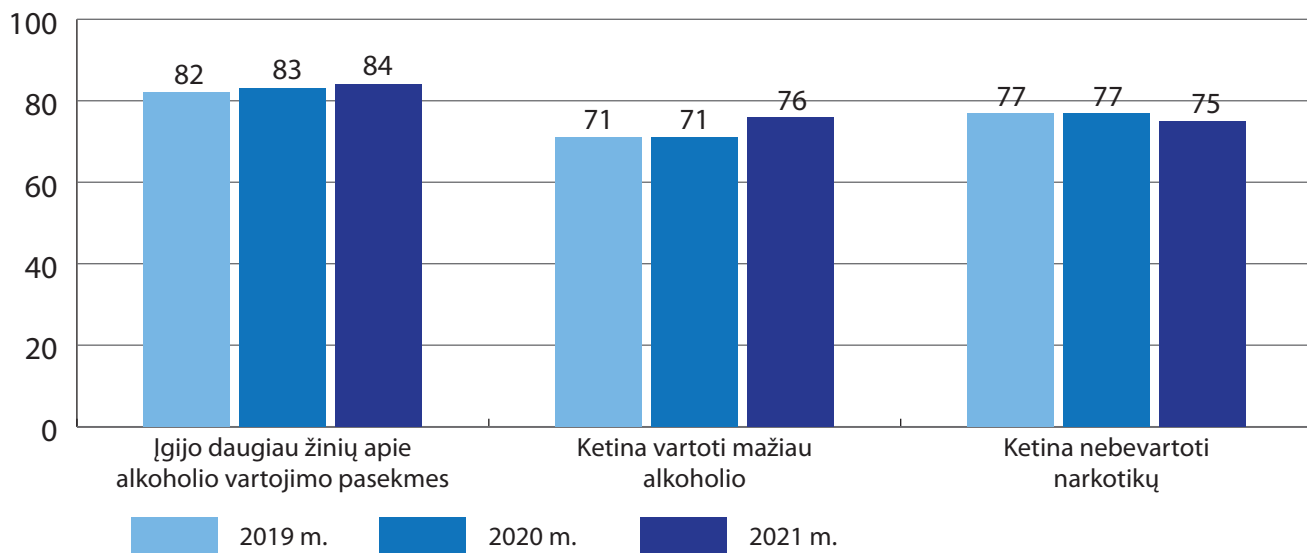
2021 m. Ankstyvosios intervencijos programos užsiėmimus pradėjo lankyti 490 jaunuolių, iš jų 403 (82 %) sėkmingai baigė programą (10 pav.).

10 pav. 14–21 m. jaunuolių, dalyvavusių Ankstyvosios intervencijos programoje, skaičius (abs. sk.)

Nors Ankstyvosios intervencijos programą įgyvendinusių savivaldybių ir joje dalyvavusių jaunuolių dalis 2019–2021 m. gerokai skyrėsi, bet programą sėkmingai baigusią dalyvių dalis išliko panaši – 80–84 %.

Dalyvavimas Ankstyvosios intervencijos programoje ne tik pagilino jaunuolių žinias, pakeitė požiūrį, bet ir teigiamai paveikė jų ketinimus keisti savo elgesį. 84 % jaunuolių, baigusią intervencijos programą (atsakiusių į klausimus), teigė įgiję žinių apie alkoholio vartojimo neigiamas pasekmes bei kur kreiptis profesionalios pagalbos, jei iškiltų problemų dėl narkotikų vartojimo. 76 % jaunuolių po Ankstyvosios intervencijos programos baigimo ketino vartoti mažiau alkoholio, o 75 % ketino atsisakyti narkotikų (11 pav.).

11 pav. Ankstyvosios intervencijos programą baigusią dalyvių žinios ir ketinimai keisti elgesį (proc. nuo atsakiusių į klausimus)

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ir žalos mažinimo priemonės muzikos festivalių lankytojams

2021 m. vasarą NTAKD kartu su edukacinės iniciatyvos „Saugi erdvė“ („Be safe lab“) skirtinguose sektoriuose dirbančių profesionalų komanda, kurią sudaro koalicijos „Galiu gyventi“, asociacijos „Demetra“, UAB „Alkotesteris“, Krizių įveikimo centro atstovai ir savanoriai, jau 5 kartą tęsė edukacinę iniciatyvą „Saugi erdvė“. Dviejuose muzikos festivaliuose: „Yaga Gathering’21“ Varėnos raj. ir „Loftas fest“ Vilniuje, didintas muzikos festivalių lankytojų sąmoningumas apie galimas rizikas, susijusias su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu, ir motyvavimas kreiptis pagalbos į profesionalus bei apmokytus ir parengtus savanorius. Edukacinės iniciatyvos „Saugi erdvė“ informacinę palapinę muzikos festivalyje „Yaga gathering’21“ aplankė daugiau nei 700 dalyvių, „Loftas fest“ – daugiau nei 2 000 renginio dalyvių, jiems buvo suteikta objektyvi informacija apie skirtingų psichoaktyviųjų medžiagų veikimą, jų vartojimo ir maišymo rizikas, lytiškai plintančias ligas ir jų prevenciją. Festivalių metu teikta konsultacinė pagalba, išdalinta aktuali ir praktinė informacija psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais (per 3 000 lankstinukų).

3.5. PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ STEBĖSENA

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų, alkoholio ir tabako vartojimo, jo padarinių, prekursorių apyvartos stebėseną organizuoja, koordinuoja ir vykdo NTAKD. Vykdydamas stebėseną NTAKD informaciją gauna iš 29 Lietuvos institucijų (12 pav.), teikia metodines rekomendacijas, keičiasi informacija, bendradarbiauja su skirtingų sričių specialistais, mokslininkais, politikos formuotojais, vykdo tarpinstitucinio koordinatoriaus funkcijas. Nuolatini, patikima stebėseną leidžia formuoti įrodymais ir faktais grįstą psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės bei vartojimo prevencijos politiką.

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų stebėseną	Alkoholio vartojimo ir jo padarinių stebėseną	Tabako vartojimo ir jo padarinių stebėseną
<ul style="list-style-type: none"> Krašto apsaugos ministerija Sveikatos apsaugos ministerija Švietimo, mokslo ir sporto ministerija Aplinkos apsaugos agentūra Valstybinė darbo inspekcija prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Informatikos ir ryšių departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos Kalėjų departamentas prie Teisingumo ministerijos Muitinės departamentas prie Finansų ministerijos Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba Valstybinė teismo medicinos tarnyba Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos Valstybinis psichikos sveikatos centras Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centras Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos Higienos institutas 	<ul style="list-style-type: none"> Lietuvos statistikos departamentas Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos Higienos institutas Valstybinė darbo inspekcija prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos Informatikos ir ryšių departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos Respublikinis priklausomybės ligų centras Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos Švietimo, mokslo ir sporto ministerija Lietuvos sveikatos mokslų universitetas Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba Muitinės departamentas prie Finansų ministerijos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 	<ul style="list-style-type: none"> Lietuvos statistikos departamentas Higienos institutas Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos Respublikinis priklausomybės ligų centras Švietimo, mokslo ir sporto ministerija Lietuvos sveikatos mokslų universitetas Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos Muitinės departamentas prie Finansų ministerijos Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos

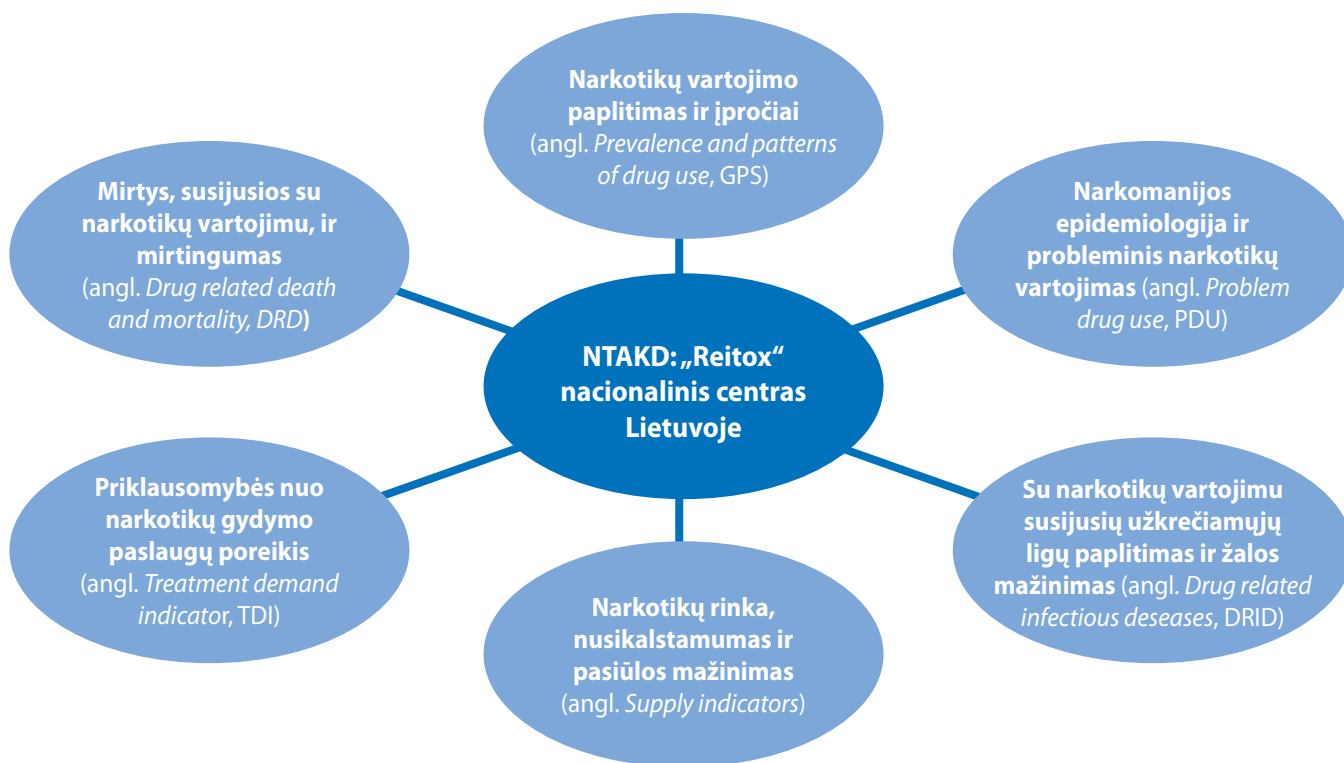
12 pav. Stebėsenos duomenų šaltiniai – valstybinės institucijos ir įstaigos

NTAKD psichoaktyviųjų medžiagų stebėseną vykdo pasitelkdamas:

- iš institucijų renkamus faktinius duomenis;
- tradicinius ir inovatyvius tyrimus;
- narkotikų stebėsenos informacinio tinklo ekspertus;
- pilotinius projektus.

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, jo padarinių stebėseną

ENNSC yra viena iš ES agentūrų, kuri renka, analizuoja ir platina moksliskai pagrįstą informaciją visuomenei ir politikos formuotojams apie narkotikus, su narkotikų vartojimu susijusius reiškinius ir jų padarinius. **NTAKD – Europos narkotikų ir narkomanijos informacinio tinklo „Reitox“ nacionalinis centras Lietuvoje Europos narkotikų stebėsenai.** Nacionaliniai centrai padeda tobulinti duomenų rinkimo metodologijas, išbando naujus įrankius – nuo klausimynų iki prevencinių priemonių, tokių kaip narkotikų vartojimo kambariai, kurie leidžia kurti mokslu pagrįstas priemones. „Reitox“ nacionaliniai centrai yra įsipareigoję rinkti informaciją pagal patvirtintus 5 epidemiologinius rodiklius ir 1 papildomą, susijusį su narkotikų rinka, nusikalstamumu bei pasiūlos mažinimu (13 pav.).

13 pav. NTAKD palyginamų epidemiologinių duomenų rinkimas tarptautiniu mastu

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo tyrimas

NTAKD, siekdamas sužinoti naujausius psichoaktyviųjų medžiagų paplitimo duomenis, 2021 m. atliko tyrimą⁷ „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas Lietuvoje 2021 m.“ Apklausa atlikta 2021 metų rugsėjo 17 – lapkričio 14 dienomis, duomenis renkant tiesioginiu standartizuotu interviu metodu. Tyrimui naudotas adaptuotas ENNSC Europinio modelio klausimynas. Iš viso buvo apklaustas 2 501 15–64 metų amžiaus nuolatinis Lietuvos gyventojas. Respondentų imtis sudarytos remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuvoje narkotikų vartojimas per paskutinius metus padidėjo net 1,5 karto, o alkoholio ir tabako vartojimo tendencijos išliko panašios kaip ir ankstesniais metais.

Lyginant su 2016 metų tyrimo duomenimis, **2021 m. narkotikų vartojimas Lietuvoje padidėjo taip: vartojimo** bent kartą gyvenime (nuo 11,5 % iki 14,1 %), per paskutinius 12 mėnesių (nuo 3,1 % iki 4,5 %) ir per paskutines 30 dienų (nuo 1,3 % iki 1,6 %). **Populiariausias narkotikas Lietuvoje išlieka kanapės.**

2021 m. tyrimo duomenimis, 84,4 % 15–64 metų amžiaus Lietuvos gyventojų per paskutinius 12 mėnesių buvo vartoję alkoholinių gėrimų, o 62,8 % teigė alkoholinių gėrimų vartoję per paskutines 30 dienų. Nors nuo 2004 metų alkoholinių gėrimų vartojimas per paskutinius 12 mėnesių beveik nepakito, bet **sumažėjo alkoholinių gėrimų vartojimas per paskutines 30 dienų** (nuo 67,8 % 2004 m. iki 62,8 % 2021 m.).

2021 metais bent kartą gyvenime rūkė 65,2 % 15–64 metų amžiaus Lietuvos gyventojų, per paskutinius 12 mėnesių rūkė 38,5 %, per paskutines 30 dienų – 34,9 %, o kasdien – 31,1 % Lyginant su 2016 m. tyrimo duomenimis, rūkymo bent kartą gyvenime ir per paskutines 30 d. rodikliai beveik nepakito, bet **sumažėjo vidutinis per dieną surūkomų cigarečių skaičius** – nuo 13,5 cigarečių 2016 m. iki 11,9 cigarečių 2021 m. 2021 m. psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo bendrojoje populiacijoje tyrimo pagrindiniai rezultatai pateikti 5 priede.

Inovatyvūs duomenų rinkimo metodai

NTAKD veikloje taikomos inovatyvios stebėsenos formos, nuolat vystomas, tobulinamas ir plečiamas duomenų surinkimas, išbandomi nauji duomenų rinkimo metodai. 2021 m. buvo taikomi šie inovatyvios stebėsenos metodai: nuotekų vandens tyrimas, likučių panaudojuse švirkštuose analizė ir internetinė apklausa.

⁷ <https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/GPS%20Santrauka.pdf>

Nuotekų vandens tyrimas

2021 m. NTAKD jau penktus metus dalyvavo Europos miestų nuotekų tyrime, kurį organizuoja ENNSC kartu su Europos vandens nuotekų tyrimų grupe (angl. *The Sewage Analysis Core Group Europe, SCORE*). Projektas, analizuojantis gyventojų narkotikų vartojimo įpročius, apėmė 49 milijonų gyventojų, 82 Europos miestus, tarp jų – Vilnių, Kauną ir Klaipėdą. Lietuvoje nuo 2017 m. analizuojami Vilniaus miesto nuotekų mėginiai, nuo 2018 m. pradėti vykdyti tyrimai Kaune ir Klaipėdoje. Kasmet plečiama duomenų bazė leidžia lyginti tendencijas tarp skirtingų miestų bei skirtingais laikotarpiais.

Analizuoti 2020 m. tyrimo duomenys, kurie rinkti kovo 25–31 dienomis, kai karantino ribojimai Lietuvoje jau veikė antrą savaitę (nuo kovo 16 d.), parodė, kad narkotikų vartojimo tendencijos trijuose didžiausiuose Lietuvos miestuose šiek tiek keitėsi, lyginant su praeitų metų rezultatais: kokaino vartojimas visuose trijuose miestuose liko gana stabilus, Vilniuje pastebimas nedidelis sumažėjimas (6 %). Klaipėdoje fiksuota didžiausia kokaino likučių koncentracija tarp visų Lietuvos miestų. Nepaisant to, Lietuva, kaip Šiaurės – Rytų Europos šalis, išsiskiria nedideliu kokaino vartojimo paplitimu tarp kitų Europos šalių. Savaitgaliais fiksuojami MDMA ir kokaino likučių koncentracijų šuoliai visuose tirtuose Lietuvos miestuose.

Likučių panaudotuose švirkštuose tyrimas

2021 m. NTAKD toliau sėkmingai bendradarbiavo su asociacija „Demetra“ ir VšĮ Naujosios Vilnios poliklinika ir toliau vykdė penktąją ESCAPE (ang. *European Syringe Collection and Analysis Project Enterprise*) projekto, kurio metu vykdomi cheminių medžiagų likučių švirkštuose, kuriuos po panaudojimo atneša į žemo slenksčio kabinetus švirkščiamųjų narkotikų vartotojai, kampaniją Vilniuje.

Laikantis ESCAPE koordinatoriaus sudaryto grafiko, rugsėjo mėn. buvo organizuotas švirkštų tyrimui rinkimas žemo slenksčio paslaugų teikimo vietose. Iš analizuotų žemo slenksčio paslaugų teikimo vietose rinktų švirkštų (analizuota 150 švirkštų) bent viena medžiaga buvo nustatyta 104 švirkštuose (atmetus nustatytus metabolitus). Lyginant su 2020 m., kai karfentanilio rasta tik viename švirkšte iš 99 (1 %), o daugiausia buvo nustatyta metadono (64 iš 99, t. y. 42,7 %), 2021 m. karfentanilis buvo nustatytas 51 švirkšte iš 104 (49 %), o metadono rasta tik dviejuose švirkštuose (2 iš 104, t. y. 1,9 %). Taip pat keliuose švirkštuose buvo nustatyta amfetamino – 3,8 % (4 iš 104 švirkštų). Tyrimo rezultatai parodė, kad Vilniaus mieste tarp švirkščiamųjų narkotikų vartotojų populiarius naudojami narkotikų mišinys su difenhidraminu, išskyrus vartojant amfetaminą.

ESCAPE projekto koordinatorių kuriamos rezultatų pildymo formos atvėrimas duomenų teikimui buvo nukeltas preliminariai 2022 m. I ketvirčiui, todėl duomenų apdorojimas atidėtas. Viso ESCAPE tinklo rezultatai preliminariai bus pristatyti po vienerių metų.

Europos internetinis narkotikų tyrimas

NTAKD kartu su ENNSC vykdė trečiąjį Europos internetinį narkotikų tyrimą, kuriuo siekiama geriau suprasti narkotikų vartojimo įpročius skirtingose Europos šalyse.

Naujas standartizuotas klausimynas buvo išverstas į visas ES kalbas. Klausimynas skirtas vyresniems nei 18 metų asmenims, kurie turėjo narkotikų vartojimo patirties, ir buvo sudarytas iš kelių klausimų modulių: socialinė demografinė informacija, narkotikų vartojimo įpročiai, gydymo prieinamumas, narkotikų prieinamumas (narkotikų kainos, įsigijamas kiekis, būdai) ir COVID-19 poveikis narkotikų vartojimo įpročiams. Tyrimo išvados papildys turimas žinias apie narkotikų vartojimo įpročius Europoje bei neseniai pradėtą rinkti informaciją apie vartojamų narkotikų kiekius. Šie svarbūs duomenys patobulins rinkos dydžio įvertinimus Europos ir nacionaliniu lygiu.

Tyrimo anketa buvo platinama per socialinius tinklus ir buvo aktyvi 8 savaites. Per šį laikotarpį specialiai sukurtoje „Facebook“ paskyroje buvo paskelbtos 25 žinutės. Tikslinei auditorijai pasiekti turinys buvo viešinamas naudojant tokius raktinius žodžius kaip „muzika“, „nightclubs“, „nightlife“, „hookah lounge“, „smoking“, taip pat turinį atspindinti vaizdinė medžiaga.

Sulaukta 8 215 tyrimo nuorodos paspaudimų, visiškai užpildytų anketų – 1 215.

Su narkotikais susijusių pokyčių COVID-19 laikotarpiu apžvalga

ENNSC 2021 m. atliko tyrimą, kuriuo siekta įvertinti vis dar besitęsiantį pandemijos poveikį, galintį turėti įtakos narkotikų politikos formavimui ateityje. Apklausose dalyvavo visos Europos šalys, tarp jų ir Lietuva. NTAKD, kaip Europos narkotikų ir narkomanijos informacinio tinklo „Reitox“ nacionalinis centras ir stebėsenos koordinavimas, surinko informaciją apie COVID-19 poveikį narkotikus vartojantiems asmenims ir paslaugų teikimui Lietuvoje. Lietuvoje, kaip ir visoje Europoje, pastebimos panašios tendencijos. Turimi duomenys rodo, kad, nepaisant kai kurių narkotikų vartojimo sumažėjimo per pirmą karantino laikotarpį, daugelyje šalių narkotikų vartojimo lygis po vasaros laikotarpio, kai apribojimo priemonės buvo palengvintos, grįžo beveik į ankstesnį lygį. Nacionalinių teisėsaugos ekspertų ataskaitose nurodoma, kad narkotikų rinka išliko atspari pandemijos sukeltiems apribojimams – sintetinių narkotikų bei kanapių augimas Europoje išliko stabilus. Taip pat stebimi narkotikų gabenimo pokyčiai – nors mažmeninės rinkos, veikiančios gatvėse, buvo apribotos karantino, tačiau rinkoje padidėjo šifruota prekyba naudojant socialinės žiniasklaidos priemones, pašto bei siuntimo į namus paslaugas.

Alkoholio vartojimo, jo daromos ekonominės žalos sveikatai ir ūkiui stebėseną

Nuo 2021 m. sausio 1 d., **NTAKD priskirta nauja funkcija – organizuoti ir koordinuoti alkoholio vartojimo, jo daromos ekonominės žalos sveikatai ir ūkiui stebėseną**. 2021 m. pagal suderintas formas surinkta su alkoholio vartojimo ir jo daroma žala sveikatai ir ūkiui susijusi stebėsenos informacija iš 11 Lietuvos institucijų⁸. Gauta informacija susisteminta, išanalizuota ir pateikta (skyrius „Alkoholio vartojimo žala ir padariniai“) NTAKD metiniame leidinyje „Psichoaktyviosios medžiagos: tendencijos ir pokyčiai 2021“⁹.

NTAKD užsakyму 2021 m. atliktas tyrimas, skirtas įvertinti alkoholio vartojimo daromą ekonominę žalą sveikatai ir ūkiui: „Alkoholio vartojimo daromos žalos sveikatai ir ūkiui vertinimas: mirtingumo ir prarasto produktyvumo analizė“. Tyrime analizuojami 2020 m. moksliniai straipsniai, literatūra, susijusi su alkoholio vartojimo sąlygota socialine ar ekonomine žala Lietuvoje, tyrimų rezultatai bei su alkoholio vartojimu susijusio mirtingumo ir prarasto produktyvumo analizės rezultatai. Tyrimo metu nustatyta, kad 3 033 mirtys arba 7 % visų mirčių 2020 m. galėjo būti siejamos su alkoholio vartojimu. Taip pat apskaičiuota, kad prarastas produktyvumas (neuždirbtos pajamos iki pensijos) dėl priešlaikinių mirčių, siejamų su alkoholio vartojimu, galėjo siekti daugiau kaip 231 mln. eurų arba 0,47 % nuo tų metų Lietuvos BVP. Nors bendras alkoholio vartojimo sąlygojamas mirtingumas 2020 m. yra panašus kaip ir 2015–2016 m., tačiau jis vis dėlto sumažėjo dviejose iš trijų su alkoholiu susijusių mirčių grupių (visiškai sumažėjo tik alkoholio vartojimo sąlygojamų mirties priežasčių ir iš dalies alkoholio vartojimo sąlygojamų išorinių mirties priežasčių grupėse), o išaugo iš dalies alkoholio vartojimo sąlygojamų mirčių grupėje. Svarbu pabrėžti, kad mirtingumas Lietuvoje galėjo išaugti ir dėl pandeminės situacijos, todėl rezultatai, sietini su alkoholio sąlygojama žala, šioje mirčių grupėje turėtų būti vertinami atsargiai¹⁰.

Tabako gaminių ir su tabako gaminiais susijusių gaminių vartojimo, jų daromos žalos sveikatai ir ūkiui stebėseną

Atsižvelgiant į tai, kad nuo 2022 m. sausio 1 d. **NTAKD priskirta nauja funkcija – organizuoti ir koordinuoti tabako gaminių ir su tabako gaminiais susijusių gaminių vartojimo, jų daromos žalos sveikatai ir ūkiui stebėseną**, 2021 m. organizuotas stebėsenos duomenų pateikimo formų parengimas. Šios formos suderintos su Lietuvos statistikos departamentu, Higienos institutu, Informatikos ir ryšių departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos, Respublikiniu priklausomybės ligų centru, Valstybine mokesčių inspekcija, MD, VVTAT, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentu, VVKT (viso 9 formos) pagal nurodytus terminus.

8 Lietuvos statistikos departamento, Higienos instituto, Valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Policijos departamentas, Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos, Respublikinio priklausomybės ligų centro, Valstybinės mokesčių inspekcijos, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos, Muitinės departamento, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

9 https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/Psichoaktyviosios_medziagos_tendencijos_ir_pokyciai_2021.pdf

10 https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/NTAKD%20alkoholio%20zalos%20sveikatai%20vertinimas%202021_11_30.pdf

Informacijos sklaida

„Reitox“ tinklo nacionalinių centrų kasmet surenkama ir pateikiama lyginamoji ir faktiniais duomenimis paremta informacija apie narkotikus ir jų vartojimą padeda vykdyti stebėseną Europos lygmeniu, o informacija kasmet viešinama Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitoje. 2021 m. birželio 9 d. organizuota NTAKD nuotolinė spaudos konferencija, kurioje buvo pristatyti naujausi duomenys apie narkotikų vartojimo paplitimą Europoje 2020 m. ir pristatyta naujausia ENNSC metinė ataskaita¹¹.

ENNSC rengiami leidiniai ir publikacijos daugeliu atvejų yra paremti nacionalinių centrų teikiama informacija, dalyvavimo bendruose tyrimuose ir projektuose pagrindu. Patikima stebėseną – kelias į įrodymais ir faktais grįstą politiką, todėl visus metus buvo viešinama platinama ENNSC parengta informacija ir leidiniai žiniasklaidos atstovams, suinteresuotiems asmenims. Parengti ir išplatinti (NTAKD interneto svetainėje ir NTAKD socialinio tinklo profilyje) 6 pranešimai spaudai apie ENNSC paskelbtus leidinius: „Pakaitinio gydymo prieinamumo ribojimai skatina opioidinius vaistus įsigyti nelegaliai: skelbiama naujausio ENNSC leidinyje“, „Likučių švirkštuose tyrimas: ką vartoja vilniečiai?“, „Europos narkotikų rinka yra atspari pokyčiams, kuriuos sukėlė pandemija“, „Pandemija nesustabdė narkotikų rinkos augimo“, „Kalėjimai ir narkotikai Europoje: esami ir būsimi iššūkiai“, „Išleidžiami nauji leidiniai apie sveikatos ir socialines atsako priemones narkotikų problemoms spręsti“.

Parengtas metinis pranešimas „Psichoaktyviosios medžiagos: tendencijos ir pokyčiai 2021“. Leidinio tikslas – pateikiant naujausius su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu susijusius statistinius duomenis, atspindinčius vartojimo tendencijas, neigiamas socialines, sveikatos, teises ir kitas pasekmes, prisidėti prie visuomenės informavimo, jos sveikatos saugojimo, psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlos ir paklausos mažinimo bei politikos formavimo šioje srityje. Leidinyje pateikiami naujausi duomenys iš aktualių ir patikimų stebėsenos duomenų šaltinių, kurie 2020 m. buvo papildyti nuotekų tyrimo, likučių panaudojimo švirkštuose, internetinio tyrimo rezultatais bei COVID-19 pandemijos metu susiklosčiusios narkotikų vartojimo situacijos ir paslaugų teikimo pokyčių Lietuvoje apžvalga. Taip pat leidinys praplėstas nauja išsamia alkoholio vartojimo žalos ir padarinių analize. 2021 m. spalio 25 d. jis pateiktas Sveikatos apsaugos ministerijai ir Vyriausybei bei kitoms suinteresuotoms institucijoms, paskelbtas NTAKD interneto svetainėje¹² pdf ir epub formatais.

2021 m. rugpjūčio 31 d. Tarptautinės perdozavimo žinomumo dienos proga buvo organizuota akcija, kurios metu Vilniaus miesto savivaldybė violetine spalva nušvietė Žvėryno, Baltojo ir Karaliaus Mindaugo tiltus. Šia tema kartu su Vilniaus visuomenės sveikatos biuru parengtas pranešimas spaudai ir išplatintas žiniasklaidai bei visuomenei¹³.

2021 m. gruodžio 1 d. nuotoliniu būdu suorganizuota tarptautinė konferencija „Su žalos mažinimu susiję klausimai: kur link einame?“ Pirmoje renginio dalyje buvo aptarta su narkotikais susijusios žalos mažinimo situacija ir ateities perspektyvos Europoje, taip pat žalos mažinimo pasiekimai ir kylantys iššūkiai Lietuvoje. Antroji renginio dalis buvo suskirstyta į tris sesijas: „Žalos mažinimo priemonės laisvės atėmimo vietų įstaigose“, „Alternatyvos sankcijoms ir alternatyviosios sankcijos“ ir „Geroji praktika“. Renginyje dalyvavo per 150 klausytojų (visuomenės sveikatos specialistų, politikos formuotojų, bausmių vykdymo sektoriaus darbuotojų, nevyriausybinių organizacijų atstovų ir kitų) bei 13 pranešėjų, tarp kurių buvo ENNSC atstovai, užsienio šalių bei Lietuvos ekspertai ir praktikai. Konferencijos įrašas paskelbtas NTAKD „Youtube“ platformos paskyroje, interneto svetainės adresu <https://www.youtube.com/user/NTAKDLT>.

3.6. VEIKLA ALKOHOLIO IR TABAKO PRIEŽIŪROS SRITYJE

Efektyvus psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlos mažinimas reikalauja sutelktų įvairiose valstybinio valdymo srityse dirbančių institucijų horizontalios veiklos koordinavimo. Įgyvendinant AKĮ bei TKĮ nuostatas buvo išsikelti tikslai – sistemškai ir koordinuotai kelti kitų, įgaliotų vykdyti įstatymų reikalavimų laikymosi kontrolę, institucijų pareigūnų kompetenciją, formuoti vieningą AKĮ bei TKĮ taikymo praktiką.

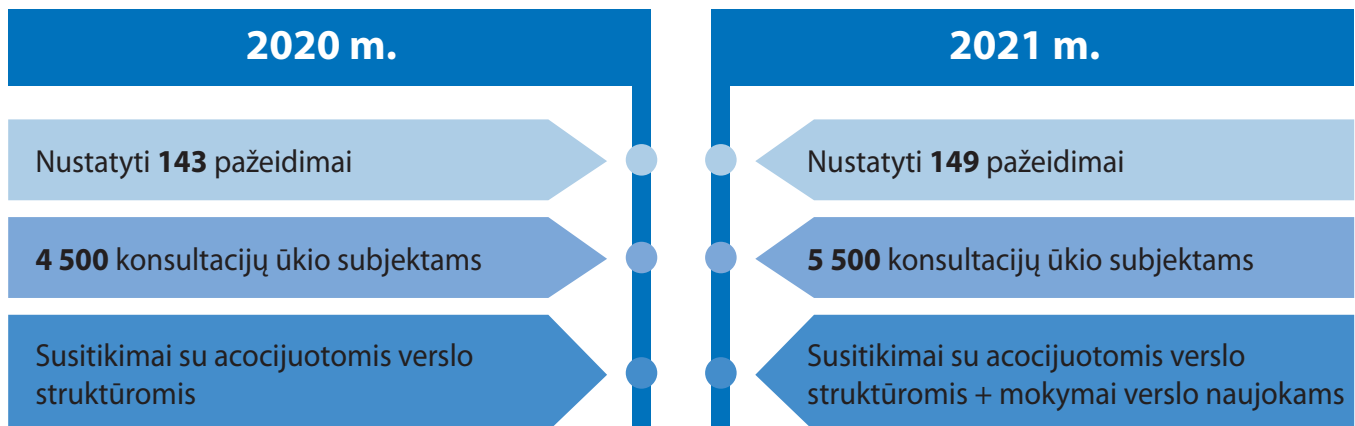
2021 metais NTAKD veikla labai prisidėjo mažinant alkoholio ir tabako gaminių bei su jais susijusių gaminių prieinamumą, buvo užtikrinta efektyvi, kompleksinė bei į pažeidimų prevenciją orientuota koordinuota šių ga-

11 <https://ntakd.lrv.lt/lt/naujienos/europos-narkotiku-rinka-yra-atspari-pokyciams-kuriuos-sukele-pandemija>

12 https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/Psichoaktyviosios_medziagos_tendencijos_ir_pokyciai_2021.pdf

13 <https://ntakd.lrv.lt/lt/naujienos/tarptautine-perdozavimo-zinomumo-diena-vilniaus-tiltai-nusvis-violetine-spalva>

minių rinkos priežiūra. Kaip ir ankstesniais metais, taip ir 2021 m. NTAKD ypatingą dėmesį skyrė ūkio subjektams konsultuoti bei mokyti, nes tokia vykdoma prevencinė veikla padeda efektyviai išvengti galimų AKĮ ir TKĮ pažeidimų. NTAKD suteikė daugiau kaip 5 500 konsultacijų žodžiu ir raštu, susijusių su AKĮ ir TKĮ nuostatų laikymusi, organizavo daug susitikimų nuotoliniu būdu su ūkio subjektais ir asocijuotomis verslo struktūromis. Jų metu buvo pasikeista aktuali ir naudinga informacija bei buvo sprendžiami rūpimi verslui klausimai. Padidėjęs konsultacijų kiekis susijęs su išaugusiu ūkio subjektų, vykdančių licencijuojamą veiklą alkoholio ir tabako gamybos ir prekybos srityje, skaičiumi bei su intensyvesne NTAKD švietėjiška veikla (14 pav.).

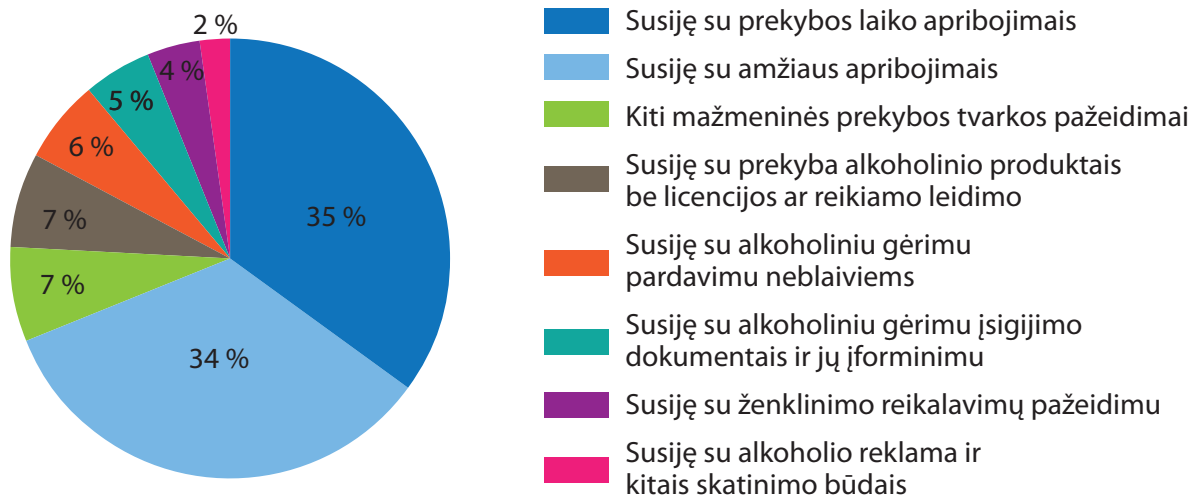
14 pav. Veiklos pokyčiai alkoholio ir tabako priežiūros srityje

Per 2021 m. NTAKD atliko iš viso 182 ūkio subjektų, veikiančių alkoholio ir tabako gamybos bei prekybos srityje, patikrinimų, iš kurių planiniai – 68, neplaniniai – 114. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas ne sankcijoms taikyti, o pažeidimų prevencijai bei konstruktyvaus dialogo vystymuisi su verslu, siekiant ūkio subjektus sulaukyti nuo AKĮ ir TKĮ pažeidimų darymo. Ekonominės sankcijos buvo taikomos tik kraštutiniu atveju, kai visos kitos priemonės jau buvo išnaudotos ir nedavė rezultatų, kokių buvo tikimasi. Kadangi besitęsianti COVID-19 pandemija pakoregavo prekybos įpročius ir karantino metu kai kurie ūkio subjektai, veikiantys alkoholio ir tabako gamybos ir prekybos srityje, savo veiklą perkėlė į internetinę erdvę, aktyviai reklamuodamiesi ir siūlydami savo produkciją socialiniuose tinkluose bei kitokiu būdu primindami apie save, todėl ypatingas dėmesys ir toliau buvo skirtas internetinei erdvei stebėti. Vykdam šią funkciją buvo atlikta daugiau kaip 150 interneto svetainių ir socialinių tinklų paskyrų stebėsenos ir tokiu būdu pavyko užkardyti draudžiamos alkoholio ir tabako gaminių bei su jais susijusių gaminių reklamos pažeidimus. Pastebima tendencija, kad pažeidimų internetinėje erdvėje skaičius tolygus taikomiems apribojimams dėl COVID-19 pandemijos, tad sumažėjus apribojimams ir leidus vykdyti veiklą viešojo maitinimo vietose, atitinkamai sumažėjo ir pažeidimų internete.

NTAKD taip pat aktyviai veikė teisėkūros srityje. Buvo teiktos ekspertinės išvados Seimo Sveikatos reikalų bei Ekonomikos komitetams ir dalyvauta šių įstatymų svarstymuose komitetuose, kuriose buvo svarstomi TKĮ pakeitimų projektai dėl skonių uždraudimo elektroninių cigarečių skysčiuose, AKĮ pakeitimų projektai dėl prekybos alkoholiniais gėrimais laiko ilginimo sekmadieniais, amžiaus ribos, nuo kurios leidžiama parduoti alkoholinius gėrimus, mažinimo bei dėl alkoholio reklamos išplėtimo galimybių. Taipogi teiktos išvados ir pasiūlymai Vyriausybei, Ekonomikos ir inovacijų ministerijai dėl šių įstatymų ir su jais susijusių poįstatyminių teisės aktų keitimo. Buvo siūlyta AKĮ nustatyti išimtį, kad reikalavimas turėti alkoholinių gėrimų didmeninės prekybos sandėlį nėra privalomas ūkio subjektams, siekiantiems įsigyti licencijas verstis didmenine prekyba alkoholiniais gėrimais. Taip pat teikti siūlymai atsisakyti AKĮ numatyto reikalavimo, kad licencijos prašytojas, vadovaujantis Lietuvos Respublikos maisto įstatymu, turi būti registruotas kaip maisto tvarkymo subjektas (su tam tikromis išimtimis) bei dėl Vyriausybės 2004 m. gruodžio 20 d. nutarimu Nr. 618 patvirtintų Didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklių keitimo, siūlant įteisinti galimybę papildyti licenciją, kai licencijos turėtojas nori pakeisti ir/ar papildyti alkoholinių gėrimų pardavimo būdą. Šios siūlomos priemonės sumažintų ūkio subjektų patiriamas tiesiogines finansines išlaidas ir prisidėtų prie palankios verslo aplinkos gerinimo.

Alkoholio rinkos priežiūra

NTAKD aktyviai vykdė veiklą alkoholio paklausos ir pasiūlos mažinimo srityje, o tai neabejotinai prisidėjo prie mažėjančio alkoholio vartojimo. Siekdamas užtikrinti efektyvią AKĮ reikalavimų priežiūrą, NTAKD konsultavo ūkio subjektus, rengė susitikimus ir mokymus, organizavo ir atliko su kitomis priežiūros institucijomis patikrinimus bei vykdė kitus būtinus veiksmus, prisidėjusius prie efektyvaus alkoholio gamybos ir prekybos priežiūros vykdymo.

15 pav. 2021 m. AKĮ pažeidimų struktūra (proc.)

AKĮ pažeidimų analizė parodė, kad probleminės sritys ūkio subjektų priežiūroje ir toliau išlieka prekyba alkoholiniais gėrimais draudžiamu laiku, apribojimai, susiję su pirkėjų amžiumi, bei prekyba tinkamai nesutvarkius dokumentacijos, t. y. be licencijų ar neturint reikiamo leidimo ar tinkamo prekių ženklinimo (15 pav.). Pažeidimai, susiję su prekyba alkoholiniais gėrimais draudžiamu laiku, ir toliau pirmauja, tačiau pastebimas 2021 m. šių pažeidimų sumažėjimas iš bendro pažeidimų skaičiaus nuo 41 % iki 35 %, palyginti su 2020 m. Tai rodo, kad NTAKD skiriamas dėmesys ir taikomos priemonės šios pažeidimų rūšies prevencijai duoda rezultatus ir pradėtus darbus reikia tęsti. Tačiau, NTAKD nuomone, laiko apribojimų reikalavimo nesilaikymas susijęs su tuo, kad dalies ūkio subjektų AKĮ numatytos sankcijos už padarytus pažeidimus neatgraso, o licencijos panaikinimo už tokio pobūdžio pažeidimus teisės aktuose iki šiol nėra numatyta. Todėl kai kurie ūkio subjektai piktybiškai kartoja pažeidimus po kelis ar daugiau kartų, nes net ir pritaikius AKĮ numatytas ekonomines sankcijas jiems finansiškai apsimoka susimokėti baudas ir toliau vykdyti veiklą. 2022 m. NTAKD, siekdamas išspręsti šią problemą, inicijuos teisės aktų pakeitimus.

Didelį rūpestį kelia pažeidimų, susijusių su alkoholinių gėrimų pardavimu asmenims, jaunesniems nei 20 metų, skaičiaus padidėjimas dvigubai iki 34 %. 2020 m. tokių pažeidimų buvo nustatyta tik 17 %. NTAKD tai sieja su tuo, kad ūkio subjektai dėl COVID-19 apribojimų paskelbimo nepakankamai atsakingai naudojami AKĮ suteikta teise patikrinti asmens dokumentus, nepaprašo nusiimti apsauginių kaukių (ką rekomendavo daryti NTAKD), kad įsitikintų asmens tapatybę.

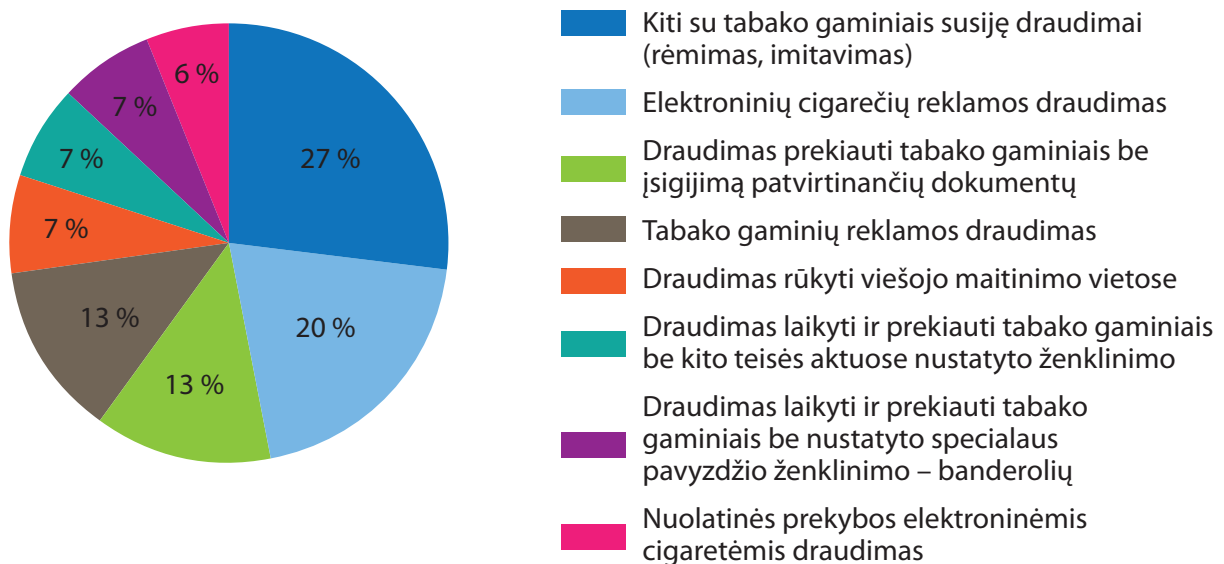
Galima konstatuoti, kad 2021 m. gerokai sumažėjo alkoholinių gėrimų reklamos pažeidimų nuo 12 % ankstesniais 2020 m. iki 2 %. Tai siejama su pastebima nauda dėl padidėjusio NTAKD atliekamo prevencinio darbo ir konsultacijų, todėl verslo subjektai tampa atsakingesni ir sąmoningesni.

NTAKD kiekvienais metais daugiau pastangų įdeda pažeidimų prevencijai, teikia daugiau konsultacijų ar taiko kitus metodus, skatinančius verslininkus laikytis teisės aktų reikalavimų. 2021 metų rezultatai rodo, kad šios priemonės yra pakankamai efektyvios, bendras AKĮ pažeidimų skaičius padidėjo nežymiai, palyginti su ankstesniais metais, todėl ir toliau yra bandoma ieškoti naujų, inovatyvių būdų, kaip dar labiau sumažinti pažeidimų skaičių.

Tabako gaminių ir elektroninių cigarečių rinkos priežiūra

NTAKD 2021 metais stengėsi užtikrinti į tabako gaminių ir elektroninių cigarečių rinkos pokyčius reaguojančią ūkio subjektų veiklos efektyvią ir rezultatyvią priežiūrą. Tabako pasiūlos mažinimo srityje NTAKD veikė ypač aktyviai, operatyviai reaguodamas į rinkos pokyčius bei į tebevykstantį naujoviškų tabako gaminių ir elektroninių cigarečių spartų populiarėjimą šalyje. NTAKD prioritetu šioje srityje ir toliau išlieka interneto erdvės stebėseną, kadangi pagrindiniai pažeidimai padaromi būtent ten ir, kol galioja elektroninių cigarečių ir jų pildyklių reklamos bei nuotolinės prekybos draudimas, ši vieta yra labai patraukli tiek pardavėjams, tiek pirkėjams, ypač jaunimo amžiaus kategorijoje.

2021 m. buvo nustatyta tik 15 TKĮ pažeidimų, o 2020 m. buvo nustatyta 29 TKĮ pažeidimai, tad dvigubai sumažėjęs pažeidimų skaičius rodo, kad situacija gerėja ir NTAKD taikomos prevencijos priemonės pasiteisina. Pažeidimai, susiję su elektroninėmis cigaretėmis ir jų pildyklėmis, gerokai sumažėjo ir sudaro 26 % visų 2021 m. NTAKD nustatytų TKĮ pažeidimų. 2020 m. šių pažeidimų dalis sudarė 41 % (16 pav.). Prie šių pažeidimų sumažėjimo labai prisidėjo įsigalioję nuo 2021 m. gegužės 1 d. TKĮ įstatymo pakeitimai dėl elektroninių cigarečių licencijavimo bei kiti apribojimai, kurie padarė teigiamą įtaką šių pažeidimų užkardymui. Tačiau, atsižvelgdamas į esamą pažeidimų situaciją, NTAKD mato būtinybę ir toliau tobulinti teisės aktus, siekiant mažinti šių gaminių prieinamumą.

16 pav. 2021 m. TKĮ pažeidimų struktūra (proc.)

2021 m. padidėjo kitų TKĮ pažeidimų, susijusių su kitais tabako gaminių apribojimais – rėmimu, tabako gaminių imitavimu. Tokių pažeidimų dalis, pagal 2020 m. duomenis, padidėjo nuo 14 % iki 27 % iš bendro TKĮ pažeidimų skaičiaus, t. y. beveik dvigubai. Tai rodo, kad nors ūkio subjektai žino jau ne vienus metus galiojančius teisės aktų reikalavimus, bet vis tiek juos bando pažeisti, tikėdamiesi būti nepastebėti ir išvengti ekonominių sankcijų taikymo, todėl būtina stiprinti švietimą šiuo klausimu bei skatinti ūkio subjektų socialinę atsakomybę.

Kaip visada, atliekant ūkio subjektų veiklos patikrinimus bei taikant poveikio priemones už teisės aktų pažeidimus, 2021 m. dėmesys buvo skiriamas ir kitiems pavojingiems TKĮ pažeidimams, kuriais daroma žala visuomenės sveikatai ir valstybės finansų sistemai, – prekybai tabako gaminiais be įsigijimą patvirtinančių dokumentų ar tinkamo ženklinimo. Iš viso tokių paminėtų pažeidimų 2021 m. buvo užfiksuota 27 %, 2020 m. – 32 %, todėl matome, kad pažeidimų skaičius procentais išlieka daugmaž stabilus. Tikėtina, kad didžioji dalis šių pažeidimų susijusi su tabako gaminiais, kurie buvo neteisėtai įvežti į Lietuvos Respubliką, todėl būtina toliau stiprinti sienų kontrolę.

NTAKD stengiasi užtikrinti tinkamą ir savalaikę jam paskirtos srities priežiūrą, siekdamas sumažinti galimas grėsmes, užkardyti galimus pažeidimus ir apsaugoti visuomenę nuo žalingo tabako gaminių poveikio.

Pagrįsta ir objektyvi teisės aktų taikymo praktika

NTAKD labai atsakingai tiria AKĮ ir TKĮ pažeidimų bylas. 2021 m. priimta 111 nutarimų taikyti ekonomines sankcijas ūkio subjektams, iš jų 101 nutarimai dėl AKĮ ir 10 dėl TKĮ pažeidimų. Vilniaus apygardos administracinis teismas ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas per 2021 m. išnagrinėjo 57 administracines bylas, kuriose ūkio subjektai ginčijo NTAKD priimtų nutarimų teisėtumą ir pagrįstumą – visais atvejais teismai pareiškėjų skundus atmetė ir paliko galioti NTAKD priimtus nutarimus, 1 byla buvo atmesta apeliantui atsisakius apeliacinio skundo ir pripažinus NTAKD priimto nutarimo teisėtumą, t. y. pasiektas 100 proc. laimėtų teismuose bylų rodiklis (17 pav.).

2020 m. Vilniaus apygardos administracinis teismas ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išnagrinėjo 73 administracines bylas, kuriose ūkio subjektai ginčijo NTAKD priimtų nutarimų teisėtumą ir pagrįstumą – 69 atvejais teismai pareiškėjų skundus atmetė ir paliko galioti NTAKD priimtus nutarimus, 2 skundus patenkino visiškai, 2 atvejais bylos grąžintos nagrinėti iš naujo.

Suformuota teismų praktika pateikiama NTAKD rengiamuose spaudos pranešimuose, su ja supažindinami ūkio subjektai, valstybinių institucijų atstovai konsultacijų, mokymų metu bei atliekamų patikrinimų metu.

17 pav. 2020 ir 2021 m. Lietuvos teismų sprendimai dėl NTAKD priimtų nutarimų, procentais

Planinių patikrinimų prioritetai

Prioritetas vykdant ūkio subjektų planinius patikrinimus buvo skiriamas ūkio subjektams, vykdantiems didmeninę prekybą denatūruotu ir nedenatūruotu etilo alkoholiu bei mažmeninę prekybą elektroninėmis cigaretėmis, taip pat atsižvelgiant į rizikos vertinimo metu nustatytą rizikingumo laipsnį. Atsižvelgiant į tai, buvo atlikta 42 % rizikingiausių ūkio subjektų planinių patikrinimų, 58 % vidutinio ir mažo rizikingumo ūkio subjektų planinių patikrinimų, palyginti su visais planiniais patikrinimais, t. y. patikrintos visos planuotos didelės rizikos, vidutinio ir mažo rizikingumo įmonės iš numatytų ūkio subjektų planinių patikrinimų 2021 m. planuose. Vykdamas ūkio subjektų planinius patikrinimus, pirmenybė yra teikiama patikrinimams, pateikiant užpildyti Atitikties deklaraciją, kurioje ūkio subjektas atsako į klausimus ir deklaruoja savo vykdomos veiklos teisės aktų atitikimą. Tokiu būdu mažiausiai trikdoma ūkio subjekto veikla ir sukeliama minimali administracinė našta, todėl taip buvo tikrintos 55 įmonės iš planuotų 68, fiziniai patikrinimai buvo vykdomi tik ypatingais atvejais ir tikrinamos tik pačios rizikingiausios įmonės.

Dialogas su verslu konsultuojant ir diskutuojant

NTAKD daug dėmesio skyrė bendravimui su asocijuotomis verslo struktūromis, veikiančiomis alkoholio ir tabako gamybos ir prekybos srityje. Tai buvo daroma siekiant vykdyti pažeidimų prevenciją ir atsižvelgiant į verslo subjektų poreikį keistis reikalinga informacija, nuolat gauti aktualią informaciją apie padėtį tabako bei alkoholio rinkoje. Periodiškai buvo organizuoti nuotoliniai susitikimai ir vedami mokymai atskiriems verslo subjektams bei asocijuotoms verslo struktūroms, kurių metu pristatyti teisės aktų pakeitimai bei atsakyta į svarbius verslui klausimus, vyko diskusijos. 2021 m. buvo bendrauta ir bendradarbiauta su šiomis asocijuotomis verslo struktūromis:

- **Lietuvos alkoholinių gėrimų gamintojų ir importuotojų asociacija.** Susitikimo metu buvo pristatytos parengtos naujos rekomendacijos dėl alkoholio reklamos ir aptartos aktualios asociacijos narių problemos, susijusios su šia tema.

- **Lietuvos prekybos įmonių asociacija.** Susitikime buvo aptarti dažniausiai pasitaikantys alkoholio ir tabako gaminių pažeidimai prekybos vietose, vėliau sekusios diskusijos metu buvo aptariamose pagrindinės problemos ir priemonės, skirtos išvengti pažeidimų, susijusių su alkoholio ir tabako gaminių reklama, prekyba ir laikymu.
- **Lietuvos viešbučių ir restoranų asociacija.** Susitikimo metu buvo išklaustyti asociacijos narių pasisakymai, atsakyta į klausimus, apsiesta nuomonėmis dėl tabako ir alkoholio prekybos reglamentavimo.
- **Lietuvos barų ir kavinių asociacija.** Susitikimo metu buvo diskutuota aktualiomis alkoholinių gėrimų prekybos temomis, aptariamose konkrečios situacijos, atsakoma į pateiktus klausimus.
- **Nacionalinė tabako gamintojų asociacija.** Susitikimo metu aptartos tabako pramonės aktualijos, apsiesta naudinga informacija, išklaustyti siūlymai dėl efektyvesnio tabako gaminių reglamentavimo, susijusio su akcizo mokesčio taikymu.
- **Alkoholinių gėrimų mažųjų platintojų ir gamintojų asociacija.** Susitikimo metu vyko konstruktyvūs pokalbiai svarbiais asociacijai klausimais, susijusiais su alkoholinių gėrimų reklama, buvo apsiesta nuomonėmis dėl teisės aktų, reglamentuojančių alkoholinių gėrimų prekybą, vertinimo.
- **Lietuvos smulkiųjų aludarių asociacija.** Susitikimo metu buvo aptarti alaus pramonės atstovams svarbūs klausimai, diskutuota alkoholio reklamos tema bei pateiktos rekomendacijos dėl veiklos.

Atsižvelgdamas į tokio bendravimo poreikį ir gaunamą teigiamą rezultatą, NTAKD ir 2022 m. planuoja organizuoti reguliarius susitikimus su visomis asocijuotomis verslo struktūromis, veikiančiomis alkoholio ir tabako gamybos bei prekybos srityse, ir tęsti pradėtą bendradarbiavimą.

Kadangi daugelis iš išvardytų asociacijų veikia alkoholio gamybos ir prekybos srityse, todėl atsižvelgdamas į susitikimų metu vykdytų diskusijų rezultatus, NTAKD peržiūrėjo ir atnaujino dar 2017 metais prieš AKĮ pakeitimų įsigaliojimą parengtas verslui rekomendacijas dėl alkoholio reklamos draudimo įgyvendinimo, kurios atsakys į rūpimus klausimus ir padės sėkmingai įgyvendinti Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatas (<https://ntakd.lrv.lt/lt/naujienos/departamentas-atnaujino-rekomendacijas-verslui-del-reklamos>).

NTAKD yra prisijungęs prie Deklaracijos dėl pirmųjų verslo metų. Šiuo dokumentu jis įsipareigoja pirmaisiais įmonės metais aktyviai teikti konsultacijas bei pagalbą, padedant laikytis teisės aktų, o ne skirti baudas. Todėl 2021 metais NTAKD skyrė ypatingą dėmesį „verslo naujokams“, t. y. tai naujai įsisteigusioms įmonėms, veikiančioms alkoholinių gėrimų gamybos ir prekybos srityse, ir organizavo joms mokymus, kurių metų buvo pateikta metodinė medžiaga, susijusi su veiklos vykdymu (žr. 6 priedą). „Verslo naujoko“ statusas trunka 12 mėnesių nuo įregistravimo į registrą dienos arba nuo veiklos, susijusios su alkoholio produktu, tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių gamyba, prekyba, kita su šiais produktais susijusia veikla pradžios. Kadangi kiekvienais metais šią veiklą pradeda tikrai nemažas ūkio subjektų skaičius, todėl tokių mokymų poreikis yra didžiulis. NTAKD yra numatęs šiuos mokymus vykdyti toliau ir tokiu būdu prisidėti prie išankstinės pažeidimų prevencijos bei konstruktyvaus dialogo vystymo.

Efektyvus institucijų, vykdančių priežiūrą, veiksmų koordinavimas bei bendradarbiavimas

2021 m. organizuoti ir koordinuoti bendri veiksmai tabako ir alkoholio produktų priežiūros srityje su kitomis kontroliuojančiomis institucijomis, tai padėjo greitai ir efektyviai vykdyti ūkio subjektų kontrolę. Tam, kad ūkio subjektai patirtų mažesnę administracinę naštą, tačiau atliekama priežiūra būtų efektyvi ir tikslingai mažinanti pažeidimų skaičių, NTAKD prioritetą teikdavo patikrinimams kartu su kitomis priežiūrą vykdančiomis institucijomis, ypač su Lietuvos policija ir Valstybine mokesčių inspekcija, tad tokie patikrinimai sudarė 55 % visų 2021 m. atliktų patikrinimų. Bendri kontrolės veiksmai leido dalytis gerąja praktika tarp kontrolės funkcijas atliekančių institucijų bei operatyviai keistis aktualia informacija.

Periodiškai buvo organizuoti nuotoliniai mokymai Lietuvos savivaldybių administracijų valstybės tarnautojams ir darbuotojams aktualiais klausimais, susijusiais su alkoholio ir tabako gaminių priežiūros sritimi. Pastebima, kad pasikeitus darbuotojams savivaldybės administracijose padažnėja klausimų dėl elementarių reikalavimų vykdymo būtinumo, todėl mokymų tikslas buvo suteikti reikalingos informacijos ir aptarti kylančias problemas

bei surasti jų sprendimo būdus, taip pat užtikrinti vienodą procedūrų išduodant licencijas verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais, tabako gaminiais ir su jais susijusiais gaminiais laikymąsi.

2021 m. atlikta visų 60 Lietuvos savivaldybių apklausa, kurios tikslas – nustatyti savivaldybių administracijų vaidmenį užtikrinant 2020 m. AKĮ ir TKĮ nuostatų įgyvendinimą. Atsižvelgiant į gautus apklausos duomenis bei siekiant padėti efektyviau savivaldybėms vykdyti teisės aktuose nurodytas prevencijos priemones, buvo parengtos „Rekomendacijos savivaldybėms dėl ūkio subjektų informavimo apie prekybos alkoholiniais gėrimais laiko apribojimo“ bei teikiami kiti siūlymai dėl veiklos tobulinimo. Minėtos rekomendacijos ypač aktualios naujiems savivaldybių darbuotojams, kurie yra atsakingi už savivaldybių tarybų sprendimų apie prekybos alkoholiniais gėrimais laiko apribojimą įteikimą, siuntimą. Savivaldybių darbuotojams tinkamai įteikus informaciją apie savivaldybių tarybų sprendimus, užtikrinamas sklandus kontroliuojančių institucijų darbas bei minėtų sprendimų kontrolės vykdymas. Rekomendacijos buvo išsiųstos savivaldybių administracijoms bei paskelbtos NTAKD svetainėje (<https://ntakd.lrv.lt/lt/subjektu-veiklos-prieziura/alkoholio-ir-tabako-kontrole>).

Vykdam savivaldybių administracijų licencijų išdavimo veiksmų stebėseną, 2021 m. buvo įvertintos 15-oje savivaldybių išduotos licencijos. Patikrinus pateiktus licencijų išdavimo dokumentus, galima būtų teigti, kad kiekvienais metais savivaldybėse nustatomų pažeidimų išduodant licencijas mažėja, nes NTAKD reguliariai teikiamos konsultacijos, rekomendacijos ir mokymai labai prisideda prie savivaldybių darbuotojų kompetencijų ugdymo.

Tam, kad priežiūros institucijos ir verslo subjektai operatyviai gautų informaciją, NTAKD interneto svetainėje www.ntakd.lrv.lt 2021 m. buvo paskelbti 26 informaciniai pranešimai, 5 iš jų susiję su ūkio subjektų socialinio atsakingumo ugdymu, 9 su NTAKD organizuojamais mokymais verslo naujokams ir parengtomis rekomendacijomis ūkio subjektams, 7 su teismų praktika, o 5 supažindinama su galiojančiais teisės aktais arba įsigaliosiančiais teisės aktų pakeitimais. Iš viso buvo pateikta 13 pranešimų, susijusių su alkoholiu, 13 – su tabako gaminiais ir su jais susijusiais gaminiais. Tiek dėl alkoholio, tiek dėl tabako pranešimų pateikta po lygiai.

Nuo 2021 m. lapkričio 1 d. įsigaliojus Pluoštinių kanapių įstatymo pakeitimui, NTAKD buvo deleguota nauja funkcija – atlikti pluoštinių kanapių tabako gaminių ir su tabako gaminiais susijusių gaminių gamybos, tiekimo rinkai bei THC kiekio šiuose gaminiuose ir šių gaminių gamybos metu susidarantiuose tarpiniuose produktuose priežiūros funkcijas. Naujos funkcijos skatina tobulinti esamą priežiūros bei bendradarbiavimo su kitomis institucijomis mechanizmą bei prisitaikyti prie naujų iššūkių.

2021 m. NTAKD aktyviai bendradarbiavo ir keitėsi informacija su EK bei kitomis valstybėmis narėmis – padidėjusio bendradarbiavimo priežastis tebėra naujų produktų tabako rinkoje atsiradimas ir su tuo atsirandančios naujos spręstinos problemos. Taip pat dalyvavo PSO rengiamuose renginiuose dėl tabako ir alkoholio keliamos žalos ir šios problemos sprendimo būdų paieškos.

NTAKD buvo ir išlieka pagrindinė institucija, rinkusi ir teikusi duomenis EK apie Tabako produktų direktyvos įgyvendinimą Lietuvoje. Teikiami duomenys EK bus analizuojami ir naudojami siekiant nustatyti Tabako produktų direktyvos aktualumą bei galimiems pakeitimams.

Apibendrinus vykdomas priemones, darytina išvada, kad alkoholio, tabako ir su tabako gaminiais susijusių gaminių sektoriuje veikia NTAKD sukurtas efektyvus ūkio subjektų veiklos priežiūros bei pažeidimų prevencijos mechanizmas.

3.7. NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ PIRMTAKŲ (PREKURSORIŲ) BEI Į IV NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ SĄRAŠĄ ĮTRAUKTŲ MEDŽIAGŲ TEISĖTOS APYVARTOS PRIEŽIŪRA

Įgyvendinant EK prekursorių kontrolę reguliuojančiuose teisės aktuose įteisintą nuostatą dėl galimybės su laikyti bet kokias chemines medžiagas, įtarus, kad jos gali būti panaudotos neteisėtai gaminti narkotines ir psichotropines medžiagas (*catch all* principas), NTAKD inicijavo būtinų priemonių įteisinimą, o 2021 m. įsigaliojo Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės įstatymo Nr. VIII-1207 pakeitimo įstatymas, kuriame tarp kitų pakeitimų numatyta nauja pareiga ūkio subjektams pateikti duomenis apie planuojamą

nejtrauktų į oficialų sąrašą medžiagų tiekimą į Lietuvos rinką, taip sudarant sąlygas daug plačiau stebėti šių medžiagų judėjimą.

2021 m. įgyvendintos šios priemonės prekursorių teisėtos apyvartos kontrolei ir stebėsenai stiprinti bei veiklos priežiūros funkcijai užtikrinti:

- atsižvelgdamas į įsigaliojusį Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės įstatymo Nr. VIII-1207 pakeitimo įstatymą, NTAKD papildė ūkio subjektų, naudojančių prekursorius, sąrašą, išnagrinėjus ūkio subjektų pateiktas ataskaitas Prekursorių teisėtos apyvartos kontrolės informacinėje sistemoje (toliau – PTAKIS);
- atnaujinti ir NTAKD direktoriaus įsakymu patvirtinti Kontroliniai klausimynai ir Rizikos vertinimo metodika, atsižvelgiant į Ekonomikos ir inovacijos ministerijos, ūkio subjektų ir kitų suinteresuotų šalių pateiktas pastabas;
- efektyvesnei prekursorių stebėsenai patikslintas ir papildytas į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų sąrašas.
- „Verslo naujokai“ statusą turintiems ūkio subjektams skirtos metodinės medžiagos parengimas (žr. 7 priedą) ir supažindinimas su ja, mokymai, individualios konsultacijos – taip didinant ūkio subjektų sąmoningumą ir užkertant kelią pramonėje naudojamų prekursorių patekimui į nelegalią veiklą.

„Verslo naujokai“ – tai naujai įsisteigusios įmonės arba asmenys, įregistravę individualią veiklą arba įsigiję verslo liudijimus, kurie vykdo veiklą, susijusią su prekursoriais. Taip pat „verslo naujoko“ statusas suteikiamas ūkio subjektams, kurie pakeitė vykdomos veiklos pobūdį ir vykdo veiklą su prekursoriais pirmus metus. Verslo naujokams 2021 m. parengta metodinė medžiaga – 8 brošiūros, prisistatymo laiškas ir atnaujinta informacija interneto svetainėje <https://ntakd.lrv.lt/nuorodos/verslo-naujokams>. Mokymų metu „verslo naujokai“ supažindinti su teisės aktų, reglamentuojančių veiklą, susijusią su prekursoriais ir IV sąrašo medžiagomis, reikalavimais. Išsiųsta 290 el. laiškų, supažindinančių „verslo naujokus“ su veiklai taikomais reikalavimais. Vyko 2 nuotoliniai mokymai, kuriuose dalyvavo 28 „verslo naujokai“. Siekiant padėti verslui įgyvendinti keliamus teisėtus reikalavimus vykdomai veiklos sričiai, vesti 3 individualūs mokymai pagal iš anksto sudarytą klausimų sąrašą įmonių atsakingiems asmenims ūkio subjekto veiklos vietoje. Nuolat vykdomos „verslo naujokų“ konsultacijos.

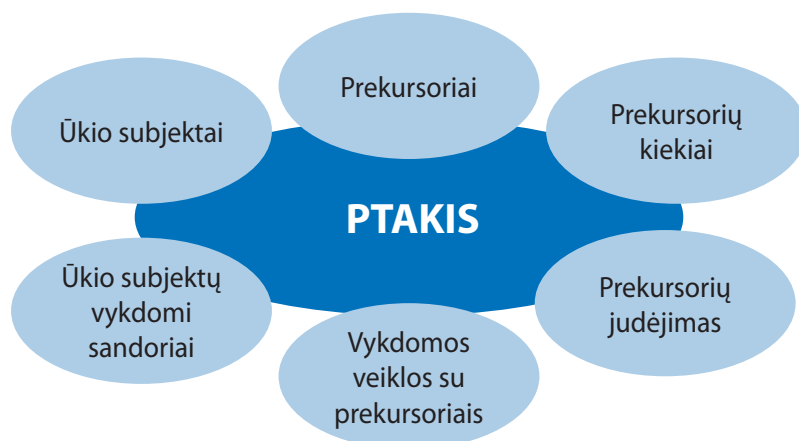
Ūkio subjektų planiniai ir neplaniniai patikrinimai leidžia įvertinti teikiamų duomenų kokybę, realią situaciją ūkio subjektų veiklos vietoje, kilus įtarimams užkirsti kelią teisėtoje veikloje naudojamoms medžiagoms patekti į nelegalią veiklą. Patikrinimų metu pagal poreikį ūkio subjektai apmokomi naudotis PTAKIS, konsultuojami ir mokomi atpažinti įtartinus sandorius.

Dėl Lietuvoje paskelbto karantino dėl COVID-19 bei vėlesnės nepalankios pandeminės situacijos didžioji dalis planinių patikrinimų ir dalis neplaninių patikrinimų buvo atliekami taikant Atitikties nustatytiems reikalavimams deklaracijos pildymą. Ūkio subjektai atliko vykdomos veiklos savikontrolę – užpildė pateiktą Kontrolinį klausimyną, anketą ir Atitikties deklaraciją. Užpildyti dokumentai buvo įvertinti ir pagal poreikį prašoma pateikti papildomų duomenų, įrodančių ūkio subjekto vykdomos veiklos teisės aktuose nustatytų reikalavimų atitikimą.

- Patikrintos 88 įmonės – atlikti 85 planiniai patikrinimai (84 iš jų užpildant Atitikties deklaraciją) ir 3 neplaniniai patikrinimai (1 iš jų užpildant Atitikties deklaraciją). Nusižengimų nenustatyta.
- Suteikta daugiau nei 700 konsultacijų prekursorių kontrolės klausimais.
- Siekiant nustatyti sandorių teisėtumą, įvertintos 1 638 ūkio subjektų pateiktos ataskaitos apie prekursorių apyvartą. Duomenų neatitikimai patikrinti atliekant ūkio subjektų sąskaitų analizę. Neteisėtų ir įtartinų sandorių nenustatyta.

PTAKIS – tai efektyvus NTAKD duomenų surinkimo įrankis bendroje narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) monitoringo sistemoje. PTAKIS pagalba laiku ir tinkamai vykdoma narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) bei į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų stebėsenai ir kontrolė, o gautais duomenimis NTAKD dalijasi su kitomis priežiūrą vykdančiomis institucijomis.

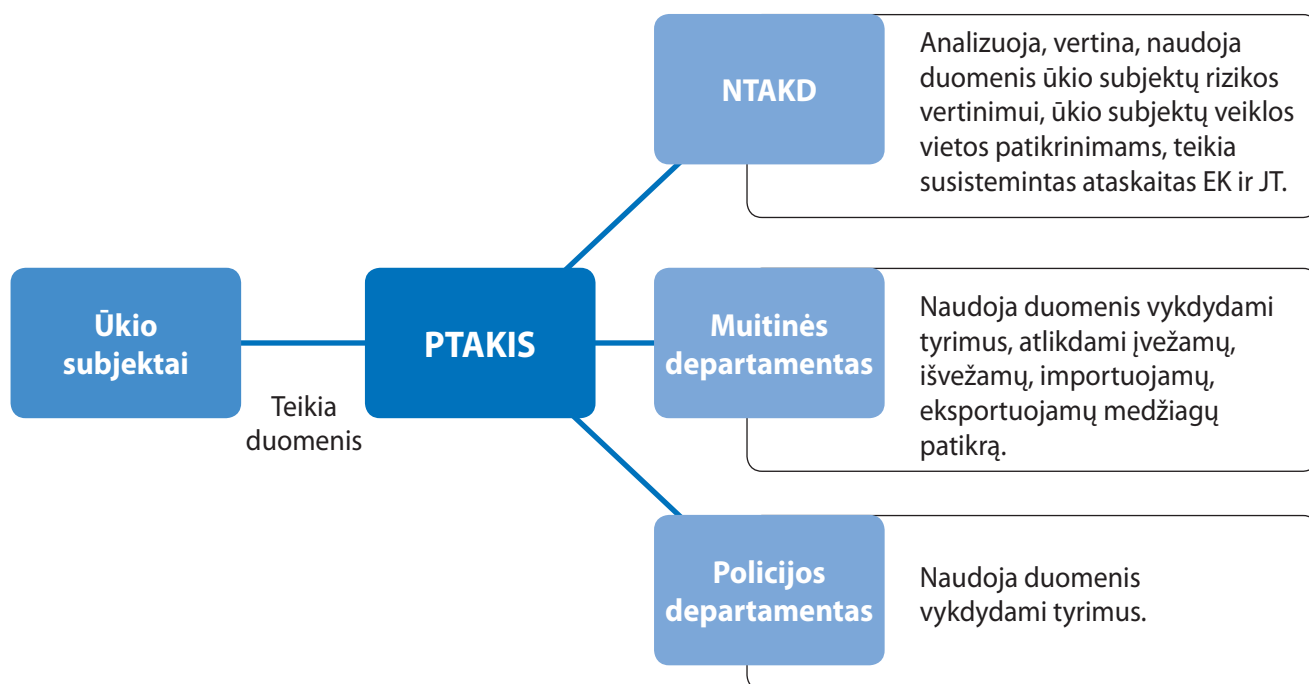
Nuo 2018 m. ūkio subjektai kas ketvirtį yra įpareigoti teikti duomenis į PTAKIS apie sunaudotus prekursorių kiekius, jų paskirtį, detalizuoti vykdyti sandoriai ir kita aktuali informacija. Minėti duomenys yra prieinami ir naudojami Muitinės departamento, Policijos departamento ir kitų valstybinių institucijų, kurios vykdo ūkio subjektų teisėtos ir neteisėtos veiklos priežiūrą ir kontrolę (18 pav.).

18 pav. PTAKIS funkcionalumas, 2021 m.

Siekiant mažinti pramonėje teisėtai naudojamų prekursorių patekimo į nelegalią veiklą galimybes ir apimtis, buvo skiriamas didelis dėmesys tarptautiniam bendradarbiavimui: keičiamasi duomenimis su užsienio institucijomis apie Lietuvoje naudojamus prekursorius ir veiklą su šiomis medžiagomis vykančius ūkio subjektus, dalyvaujama ES *ad hoc* grupių, kurios ieško efektyvesnių prekursorių stebėsenos ir teisėtos apyvartos kontrolės būdų, veikloje, aktyviai reaguojama ir keičiamasi iš kitų valstybių institucijų ir tarptautinių organizacijų gaunama informacija su kitomis suinteresuotomis institucijomis Lietuvoje. Vykstant sklandžiam dialogui tarp ūkio subjektų veiklą kontroliuojančių institucijų bei tarp valstybinių institucijų ir ūkio subjektų, buvo vykdoma efektyvi prekursorių patekimo į nelegalią veiklą prevencija – prižiūrimi ūkio subjektai supažindinti su prekursorių patekimo į nelegalią veiklą rizika ir apmokyti, kaip atpažinti įtartinus sandorius bei kur apie šiuos sandorius pranešti.

Nuo 2021 m. vykdant EK įpareigojimą užtikrinti griežtesnę į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų stebėseną, PTAKIS yra papildyta išankstinio pranešimo apie į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų tiekimą į Lietuvos rinką funkcija. Ši funkcija leidžia stebėti į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų patekimą į Lietuvos rinką realiu laiku, modeliuoti ir analizuoti įvežamus šių medžiagų kiekius, naudojimo tendencijas ir reaguoti į gaunamus tarptautinius pranešimus apie įtartinus sandorius. Ši informacija naudojama bendradarbiaujant su MD, kai kyla įtarimų dėl į Lietuvą įvežamos medžiagos ar jos panaudojimo tikslo (19 pav.).

19 pav. PTAKIS tarpinstitucinis duomenų panaudojimas, 2021 m.

2021 m. spalio mėn. 15 d. įvyko NTAKD veikiančios Tarpinstitucinės narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės veiksmų koordinavimo komisijos (toliau – Komisija) posėdis. Komisija sudaryta iš įvairių veiklos sričių kompetentingų ekspertų, atstovaujančių šioms valstybinėms institucijoms (AAA, AAD, VVKT, VVTAT, MKT, LKPB, LPKTC). Posėdžio metu, atsižvelgiant į gautus perspėjimus iš JT apie naujų medžiagų naudojimą neteisėtai narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamybai, į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų sąrašas papildytas 5 medžiagomis (2-fenil-3-oksobutano rūgštis, N-acetil-2-fenil-3-oksobutanamidas, 4-anilinopiperidinas, 4-anilinopiperidino dihidrochlorido druska, Propioninis anhidridas). Viena medžiaga iš sąrašo išbraukta (3,4-MDP-2-P metilglucido rūgšties metilesteris), nes yra įtraukta į EK patvirtintą Prekursorių sąrašą kaip 1 kategorijos prekursorius.

Per ataskaitinį laikotarpį **490 ūkio subjektų** teikė duomenis į PTAKIS apie vykdomą veiklą, susijusią su prekursoriais. Analizuojant ūkio subjektų pateiktas ataskaitas nustatyta, kad **290 nauji ūkio subjektai**, kurie savo veikloje naudoja prekursorius bei į oficialų sąrašą neįtrauktas medžiagas, nebuvo užsiregistravę PTAKIS. Šie ūkio subjektai vertinami kaip „verslo naujokai“, todėl jų švietimui ir supažindinimui su teisės aktų reikalavimais, mokymams ir konsultacijoms bus skiriamas ypatingas dėmesys ir 2022 m.

NTAKD iniciatyva nuolatos vykdomas PTAKIS atnaujinimas ir tobulinimas, atsižvelgiant į ūkio subjektų pateikiamus pasiūlymus ir atsakymus į vykdomas apklausas dėl sistemos efektyvinimo. Taip siekiama užtikrinti efektyvesnį ir tikslesnį duomenų surinkimą bei kartu sumažinti administracinę naštą.

Tarp NTAKD ir įmonių, kurios disponuoja dideliais kiekiais prekursorių, jau nuo 2013 m. yra pasirašytas susitarimas dėl bendradarbiavimo ir etikos kodeksas. Kasmet prie šio susitarimo prisijungia nauji ūkio subjektai. 2021 m. prisijungė 2 ūkio subjektai. Iš viso susitarimą yra pasirašiusi 21 įmonė. Šių susitarimų pagrindu įmonės kreipiasi į NTAKD, jei turi abejonių dėl vykšančio ar įvykusio sandorio, kitų svarbių kontrolės aspektų. Turima informacija toliau perduodama MD ir PD.

Lietuvoje yra per 1 000 ūkio subjektų, kurie deklaruoja, kad įvairias chemines medžiagas naudoja savo veikloje, jas tiekia į rinką. Ūkio subjektų skaičius svyruoja priklausomai nuo ekonominių ir socialinių sąlygų. **NTAKD duomenimis, 2021 m. Lietuvoje prekursorius savo veikloje naudojo 490 įmonių: iš jų 111 prekursorius tiekė į Lietuvos rinką, 30 – į Europos rinką, 9 vykdė eksportą. Kasdienėje savo veikloje prekursorius naudojo 387 Lietuvos įmonės, 9 įmonės gamino prekursorius tiek savo gamybinėms reikmėms, tiek prekybai.**

ES prekursoriai yra skirstomi į kontroliuojamas medžiagas (įtrauktas į oficialius sąrašus) ir stebimas medžiagas (į oficialius sąrašus neįtrauktas). Įtrauktos į oficialius sąrašus medžiagos pagal jų naudojimą ir savybes skirstomos į 4 kategorijas:

1. Pirmą kategoriją – cheminės medžiagos, kurios yra pagrindiniai (raktiniai) narkotikų prekursoriai (efedrinas, lizergo rūgštis, piperonalis ir kt.).
2. Antrą kategoriją – cheminės medžiagos, kurios reikalingos gaminant narkotikus arba iš kurių gaminami pirmos kategorijos prekursoriai (fenilacto r., antranilo r., acto r. anhidridas, kalio permanganatas ir kt.).
3. Trečią kategoriją – cheminės medžiagos, kurios plačiai naudojamos pramonėje, tačiau gali būti nutekintos narkotikų gamybai (toluenas, metiletilketonas, druskos rūgštis ir kt.).
4. Ketvirtą kategoriją – medicininiai ir veterinariniai produktai, kurių sudėtyje yra efedrino arba pseudoefedrino.

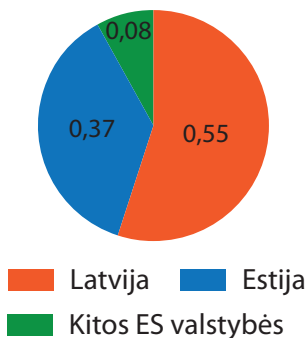
Lietuvoje teisėtoje apyvartoje daugiausiai buvo trečios kategorijos prekursorių – tai cheminės medžiagos, kurios plačiausiai naudojamos daugelyje pramonės sričių (20 pav.).

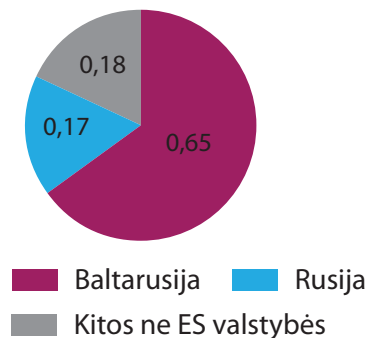
20 pav. Lietuvos įmonėse teisėtoje veikloje naudojamų prekursorių pasiskirstymas pagal kategorijas 2021 m.

Ypatingas dėmesys skiriamas duomenų apie išvežamus ir eksportuojamus, įvežamus ir importuojamus prekursorius bei jų kiekių stebėsenai ir analizei (21 pav.). Šie duomenys pasitarnauja bendradarbiaujant su tarptautinėmis prekursorių stebėseną vykdančiomis organizacijomis (INCB, EK). Į juos atsižvelgiama gavus šių tarptautinių organizacijų pranešimus apie nustatytus prekursorių sulaikymus.

Prekursorių išvežimas į ES valstybes

Prekursorių eksportas į ne ES valstybes

21 pav. Prekursorių išvežimas į ES valstybes ir prekursorių eksporto kryptys, 2021 m.

Apie į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų tiekimą į Lietuvos rinką ir išvežimą iš jos per 2021 m. lapkričio–gruodžio mėnesius duomenis pateikė 9 ūkio subjektai (26 sandoriai). Išanalizavus juos, pastebimas kintantis medžiagų poreikis Lietuvos rinkoje. Įvežimo/importo ir išvežimo/eksporto tendencijos išlieka tos pačios, kaip ir visų prekursorių.

Kiekvienais metais susisteminta ir išanalizuota informacija apie prekursorius ir į oficialų sąrašą neįtrauktas medžiagas iš PTAKIS bei gauti duomenys iš MD ir PD yra apibendrinami ir pateikiami į EK prekursorių duomenų sistemą CIRCA BC. Ši priemonė vykdoma, įgyvendinant ES teisės aktus, siekiant įvertinti bendrą ES teisėtoje veikloje naudojamų prekursorių mastą bei pastebėti ir išanalizuoti atsirandančių pokyčių priežastis. Šie duomenys teikiami ir JT.

Į IV narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašą įtrauktų medžiagų naudojimo pramonėje priežiūra

NTAKD siūlymu sveikatos apsaugos ministro įsakymu patvirtintas IV narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašas „Narkotinės ir psichotropinės medžiagos, leidžiamos vartoti medicinos tikslams ir (ar) naudoti pramonės, nesusijusios su farmacijos produktais, tikslams“ (toliau – IV sąrašas) yra vienintelis, kuriame esančias narkotines ir psichotropines medžiagas Lietuvos Respublikoje įsiregistravę juridiniai asmenys gali naudoti pramonės tikslams, tačiau tik jei jie atitinka teisės aktų numatytus reikalavimus ir yra gavę leidimą vykdyti tokią veiklą. Atsižvelgiant į tai, kad IV sąraše esančios medžiagos yra labai pavojingos, įmonės, turinčios leidimus naudoti šias medžiagas pramoninėje veikloje, yra tikrinamos kasmet. 2021 m. įteisintas Atitikties deklaracijų pildymas dėl nenumatytų aplinkybių, atsižvelgiant į COVID-19 pandemiją.

Į IV sąrašą yra įrašytos 8 narkotinės ir psichotropinės medžiagos, Lietuvoje yra išduoti 7 leidimai ūkio subjektams naudoti 3 skirtingas IV sąrašo medžiagas. Visi 7 ūkio subjektai buvo patikrinti 2021 m., iš jų 2 vykstant į veiklos vietą ir 5 – užpildant Atitikties deklaraciją. Nusižengimų nenustatyta.

3.8. NAUJOS PSICHOAKTYVIOSIOS MEDŽIAGOS

Visuomenės apsauga nuo pavojingų naujų psichoaktyviųjų medžiagų

Naujų psichoaktyviųjų medžiagų (toliau – NPS, angl. *new psychoactive substances*,) vartojimo tendencijas lemia kompleksas priemonių, kurias kiekvienais metais įgyvendina NTAKD. Pagrindinės veiklos, kurias vykdo NTAKD naujų psichoaktyviųjų medžiagų srityje, yra **informacijos koordinavimas, NPS rizikos vertinimas, greitas reagavimas į grėsmes, informavimas**.

NTAKD yra Europinio Ankstyvojo perspėjimo sistemos (toliau – EWS, angl. *Early warning system*,) nacionalinis koordinatorius. Šio tinklo pagrindinis tikslas yra kuo skubiau identifikuoti naujas rinkoje atsirandančias psichoaktyvias medžiagas, įvertinti jų plitimą, vartojimą ir nustatyti joms pasiūlos mažinimo priemonės.

Kaip nacionalinis koordinatorius, NTAKD nuolat organizuoja ir dalyvauja informacijos apsikeitime apie naujas rinkoje pasirodžiusias psichoaktyvias medžiagas, apie kurias informacija buvo gauta per EWS iš ENNSC arba iš kitų atsakingų, kontrolę vykdančių institucijų. Be to, koordinuoja šios informacijos apsikeitimą tarp kompetentingų institucijų bei siūlo priemones, tinkamiausias stebimų psichoaktyviu efektu pasižyminčių medžiagų kontrolei užtikrinti.

NTAKD iš ENNSC gavo 52 pranešimus apie pirmą kartą Europoje aptiktas ir rinkoje pasirodžiusias psichoaktyvias medžiagas. Šiuos pranešimus NTAKD išplatino atsakingų institucijų ekspertams – policijos, muitinės pareigūnams, valstybinių laboratorijų ekspertams ir kt.

Valstybinės laboratorijos informavo NTAKD apie 24 (2020 m. – 19) pirmą kartą nustatytas NPS Lietuvoje. Surinktos informacijos pagrindu apie naujas Lietuvos rinkoje pasirodžiusias medžiagas parengtos pranešimų formos ir teisės aktų nustatyta tvarka pateiktos ENNSC.

NTAKD bendradarbiavo su tarptautinėmis institucijomis (PSO, ENNSC, UNODC, INCB), organizavo prašomų duomenų surinkimą bei jų pateikimą, užpildydamas ir pateikdamas 3 kompleksinius klausimynus apie įvairias narkotines ir psichotropines medžiagas: ENNSC atliko dviejų pavojingų NPS (3-MMC ir 3-CMC) rizikos vertinimą Europos mastu, PSO atliko septynių NPS (4F-MDMB-BICA, Brorphine, Metonitazene, Eutylone, BMDP, Kratom, Phenibut) rizikos vertinimą reaguojant į visų šių NPS keliamą pavojų ir vadovaujantis valstybių narių atsakingų institucijų pateiktais duomenimis apie nustatytus apsinuodijimo ar net mirties atvejus šiomis NPS. Prie šių pavojingų medžiagų rizikos vertinimo prisidėjo ir NTAKD, kuris, bendradarbiaudamas su Lietuvos atsakingomis institucijomis, užpildė šiuos kompleksinius klausimynus ir ENNSC bei PSO pateikė visą turimą informaciją apie šių medžiagų apyvartą Lietuvoje, jų sulaikymo, nustatymo ar apsinuodijimo atvejus bei kitus stebėsenos duomenis. Pateikti duomenys leidžia atsakingoms tarptautinėms institucijoms priimti būtinus sprendimus dėl NPS kontrolės priemonių taikymo pavojingoms medžiagoms visose valstybėse.

NTAKD iš įvairių tarptautinių institucijų, tokių kaip ENNSC, INCB ir UNODC, nuolat gauna pranešimus apie NPS bei su jomis siejamas grėsmes (mirtys, ūmūs apsinuodijimo atvejai, padirbtos tabletės, pavojingi mišiniai ir pan.) įvairiose valstybėse. Šių pranešimų pagrindu NTAKD parengė informacinę medžiagą, išplatino atsakingoms institucijoms bei NTAKD svetainėje paskelbė 20 pranešimų (<https://ntakd.lrv.lt/lt/naujienos>), skirtų įspėti, informuoti ir atkreipti visuomenės dėmesį į pavojingas NPS, kurios galėjo sukelti arba sukėlė staigius apsinuodijimo ar mirties atvejus įvairiose Europos šalyse bei pasaulyje, pavyzdžiui, ūmūs apsinuodijimo atvejai Europoje, sukelti rūkomųjų mišinių, kurių sudėtyje buvo aptiktas sintetinis kanabinoidas ADB-BUTINACA ir antikoaguliantas rodenticidas Brodifacoum (žiurkių nuodai), ar atvejai, kada nelegalioje Europos rinkoje buvo platinami saldainiai su pavojingu sintetiniu kanabinoidu 5F-EDMB-PICA.

Plėtodamas kompetentingų valstybės institucijų bendradarbiavimą, veiklos koordinavimą ir didinti greitą informacijos apsikeitimo apie NPS atsiradimą, gamybą, prekybą jomis ir jų vartojimą, NTAKD pakvietė bendradarbiauti ir prisijungti prie nacionalinio EWS tinklo Respublikinį priklausomybės ligų centrą, paramos fondo „Rigra“ žemo slenksčio kabinetą bei Klaipėdos psichikos sveikatos centro žemo slenksčio paslaugų kabinetą. 2021 m. prie tinklo prisijungus Respublikiniam priklausomybės ligų centrui, nacionalinį Ankstyvojo perspėjimo sistemos tinklą sudarė 12 valstybinio bei viešojo sektoriaus įstaigų.

NTAKD periodiškai (kas pusmetį) surenka duomenis iš nacionalinių institucijų ir pateikia susistemintą informaciją ENNSC apie NPS sulaikymo, nustatymo ir apsinuodijimo atvejus Lietuvoje. 2021 m. NTAKD susistemino ir pateikė ENNSC informaciją apie Lietuvoje sulaikytas NPS (medžiagų pavadinimai, kiekiai, grynumas, fizinė forma, atvejų skaičius ir pan.) per I ir II pusmetį. Duomenys gauti iš KD, MD, PD, LTEC bei VTMT. Pateikti duomenys leidžia stebėti tendencijas apie NPS vartojimo ir paplitimo mastą Lietuvos rinkoje bei laiku pritaikyti pasiūlos mažinimo priemones ES mastu.

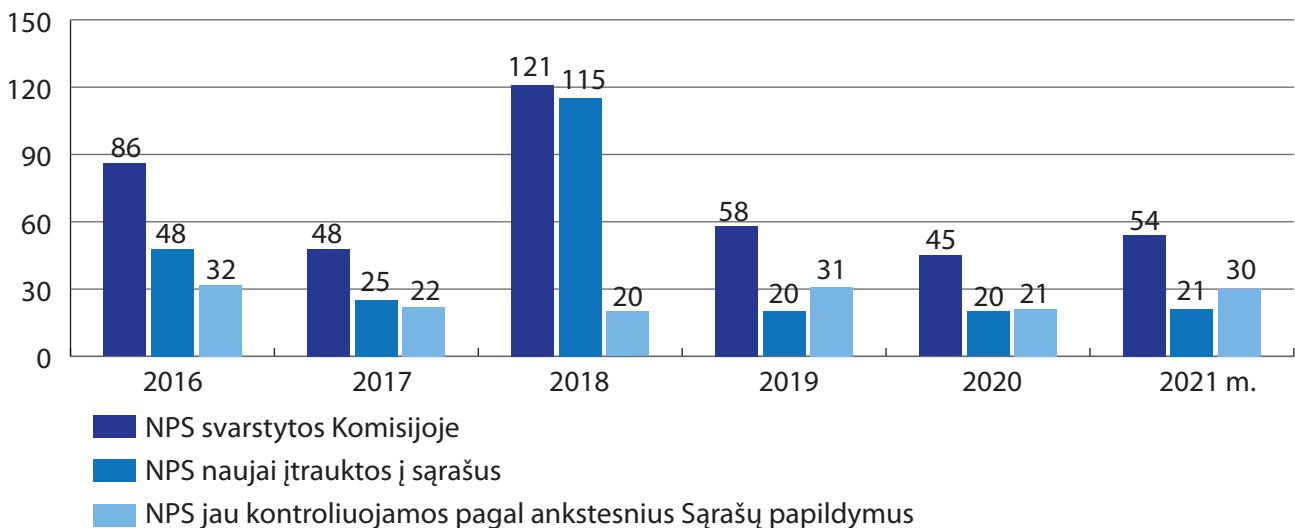
Kasmet NTAKD specialistai dalyvauja tarptautiniuose EWS tinklo ekspertų bei kituose tarptautiniuose susitikimuose. 2021 m. birželio 22–23 d. dalyvauta nuotoliniame ENNSC organizuotame 21-ame metiniame nuolatinių NPS ekspertų susitikime, kuriame buvo aptarta esama situacija Europos NPS rinkoje, kylantys iššūkiai (sintetinių opioidų bei suklastotų benzodiazepinų keliama pavojai, sintetinių kanabinoidų sukelti apsinuodijimai

ir mirtys, riziką sveikatai keliantys žemos THC koncentracijos kanapių produktai ir pan.), ekspertų pristatytos esamos situacijos valstybėse narėse. Susitikime pristatyta nacionalinė situacija ir NPS iššūkiai Lietuvoje.

Efektyvus NPS rizikos vertinimas

NTAKD kartu su įvairių sričių ekspertais kasmet organizuoja rizikos vertinimą rinkoje atsiradusioms NPS:

- NTAKD veikianti Tarpžinybinė psichoaktyvų efektą sukeliančių medžiagų rizikos vertinimo komisija (toliau – Komisija), kurios veiklą organizuoja ir koordinuoja NTAKD specialistai, organizavo 2 Komisijos posėdžius.
- 2021 m. Komisijos posėdžiuose 54 medžiagoms buvo atliktas rizikos vertinimas ir parengti 4 pasiūlymai Sveikatos apsaugos ministerijai tikslinti bei papildyti Kontroliuojamus sąrašus bei teikti pasiūlymai dėl medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio rekomendacijų papildymo.
- Į Narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus (toliau – Kontroliuojami sąrašai) buvo įtrauktos ir rinkos ribojimo priemonės pritaikytos 51 NPS, (22 pav.), 30 NPS pagal galiojantį teisinį reglamentavimą jau iš anksto pateko į kontroliuojamų medžiagų sąrašus. Nustatyti naujai įtrauktų medžiagų nedideli, dideli ir labai dideli rekomendaciniai kiekiai.

22 pav. NPS rizikos vertinimo rezultatai 2016–2021 m. (vnt.)

- Per 2021 m., išnagrinėjus ir įvertinus gautą informaciją apie psichoaktyvų efektą sukeliančias medžiagas, Komisijos sprendimų pagrindu parengtais NTAKD siūlymais kontrolės priemonės buvo pritaikytos 94 % medžiagų, kurioms buvo atliktas rizikos vertinimas.

Informavimas ir kompetencijų tobulinimas

2021 m. atsižvelgdami į susiklosčiusią sudėtingą situaciją dėl pandemijos ir norint saugiai ir prieinamai pateikti susistemintą informaciją bei tobulinti Lietuvoje dirbančių specialistų, kurie savo darbe susiduria su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kompetenciją, NTAKD specialistai aktyviai vykdo nuotolinius mokymus įvairių sričių ekspertams, pareigūnams ir kitiems specialistams. Per ataskaitinį laikotarpį įvykdyti 21 nuotoliniai mokymai, jų metu apmokyta daugiau nei 1 000 specialistų, savo darbe susiduriančių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis (23 pav.).

Mokymų temos apėmė naujas psichoaktyvias medžiagas (kas tai yra, jų rūšys, galimos formos, vartojimo būdai, tendencijos, keliamos grėsmės ir pan.), profesinę riziką, kuri kyla pareigūnams ir specialistams, savo darbe susiduriantiems su įvairiomis narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, taip pat mokymų dalyviai buvo supažindinti su teisiniais reikalavimais, kurie yra keliami narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakams (prekursoriams), medžiagoms, esančioms į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų sąrašė, ir į IV narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašą įtrauktoms medžiagoms.

Mokymų skaičius	Apmokytų žmonių skaičius	Mokymų temos
<ul style="list-style-type: none"> 13 mokymų policijos pareigūnams 4 mokymai muitinės pareigūnams 1 mokymai prokurorams 1 mokymai universiteto dėstytojams 2 mokymai savivaldybių narkotikų komisijų nariams bei socialiniams pedagogams 	<ul style="list-style-type: none"> 654 policijos pareigūnai 218 muitinės pareigūnų 120 prokurorų 10 universiteto dėstytojų 190 savivaldybių narkotikų komisijų narių ir socialinių pedagogų 	<ul style="list-style-type: none"> Naujos psichoaktyviosios medžiagos (NPS): tendencijos ir faktai Profesinė rizika dirbant su NPS: ką turime žinoti ir kaip saugotis Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolė ir teisiniai aspektai Į oficialų sąrašą neįtrauktos medžiagos: teisinis reglamentavimas

23 pav. NTAKD vykdyti mokymai 2021 m.

NINFO – informacinis įrankis apie narkotines ir psichotropines medžiagas, kontroliuojamas Lietuvoje
(<https://visuomene.ntakd.lt/>)

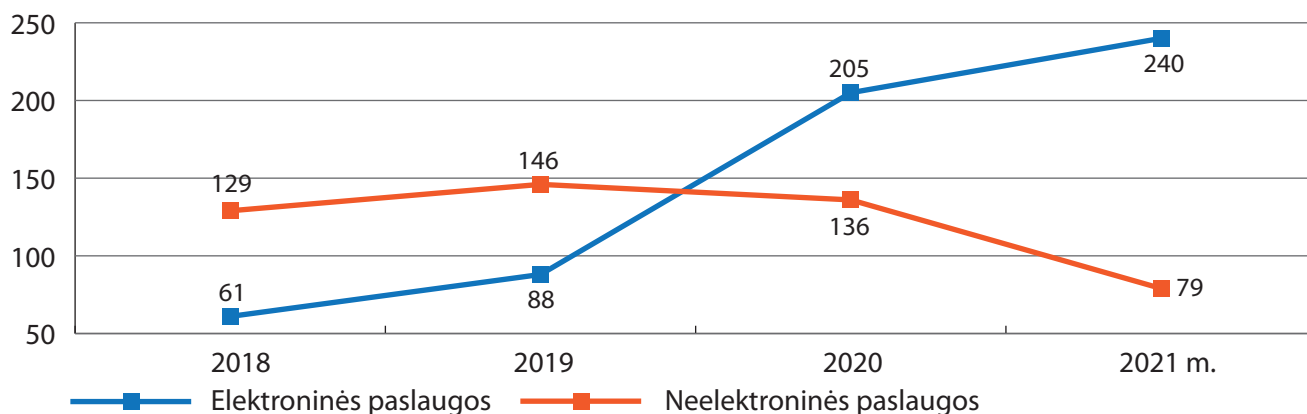
- 2021 m. NINFO buvo atnaujinta ir papildyta naujomis psichoaktyviosiomis medžiagomis, kurios buvo įtrauktos į Narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus.
- Šis įrankis padeda įvairių valstybinių ir teisėsaugos institucijų specialistams bei fiziniams asmenims greitai ir lengvai rasti informaciją apie narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrolės statusą Lietuvoje.
- NINFO informacijos paketą sudaro kontroliuojamos medžiagos pavadinimas, darinių grupės, kuriai priklauso medžiaga, pavadinimas, cheminis kontroliuojamos medžiagos pavadinimas, kiti galimi medžiagos pavadinimai (cheminiai, gatvės ir pan.), įtraukimo į Narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus data (t. y. nuo kada kontroliuojamai medžiagai taikomos kontrolės priemonės), nuoroda į teisės aktą, kuriuo medžiaga įtraukta į Narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus.

3.9. ALKOHOLIO PRODUKTŲ, TABAKO GAMINIŲ IR SU JAIS SUSIJUSIŲ GAMINIŲ, NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ IR PREKURSORIŲ LICENCIJAVIMAS

Efektyvesnis administracinių paslaugų teikimas – sutrumpėjęs licencijų išdavimo terminas

E-prašymai. Efektyvinant administracinių paslaugų teikimą ir mažinant administracinę naštą ūkio subjektams, 2021 m. sukurtos pagal teisės aktuose nustatytas licencijas verstis didmenine prekyba ir gamyba su tabako gaminiiais susijusiais gaminiiais el. prašymų gauti šias licencijas formos. Šiuo metu ūkio subjektai 78 teikiamų paslaugų prašymus įsigyti, papildyti, patikslinti licencijas gali teikti elektroniniu būdu.

2021 m. pateiktų elektroninių prašymų skaičius padidėjo 4 kartus, palyginti su 2018 metais, tai rodo, kad vis daugiau ūkio subjektų įvertina elektroninių paslaugų patogumą (24 pav.).

24 pav. Elektroniniu būdu ir neelektroniniu būdu 2018–2021 metais pateikti prašymai suteikti paslaugas

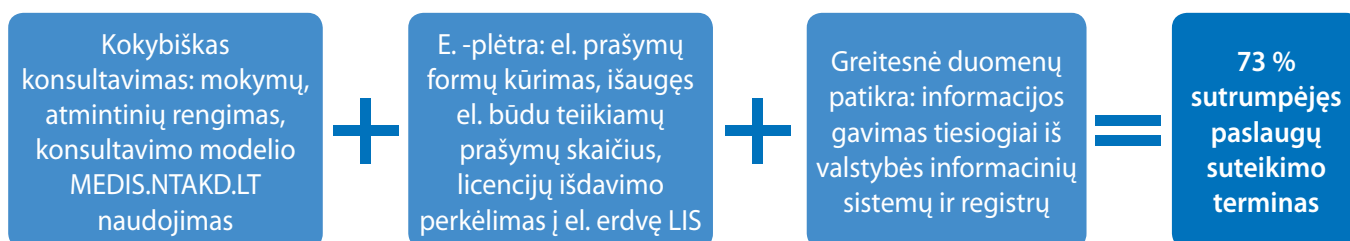
2021 m. gauta 75 % elektroninių prašymų gauti, papildyti, patikslinti licencijas, leidimus ir pažymėjimus, skaičiuojant nuo visų pateiktų prašymų.

Paslaugų teikimas orientuotas į sutrumpintą paslaugų teikimo trukmę

Siekiant gerinti paslaugų teikimo ir asmenų aptarnavimo kokybę, atnaujinti bei sukurti administracinių paslaugų teikimo aprašymai; ūkio subjektams parengtos atmintinės apie licencijų ir leidimų gavimą; sukurtos administracinių paslaugų gavimo el. prašymų formos.

NTAKD verslo licencijas ir leidimus išduoda naudodamasis Licencijų informacine sistema (toliau – LIS).

Perkėlus licencijų, leidimų ir pažymėjimų išdavimą į elektroninę erdvę ir taikant licencijų išdavimo proceso efektyvinimo priemones, paslaugų suteikimo terminas 2021 m. sutrumpėjo 73 % nuo nustatytų atitinkamuose teisės aktuose.

25 pav. Veiksniai, kurie turėjo įtakos efektyviam administracinių paslaugų teikimui

Paslaugų suteikimo trukmė 2021 m. sutrumpėjo 73 % nuo nustatytos teisės aktuose.

Greitas ir efektyvus „Verslo naujokų“ konsultavimas

Siekiant mažinti administracinę naštą, didinti ūkio subjektų kompetencijas bei užtikrinti tinkamą ūkio subjektų konsultavimo kokybę alkoholio produktų, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių, etilo alkoholio, į IV narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašą įtrauktų medžiagų ir prekursorių licencijavimo srityje:

- NTAKD interneto svetainėje sukurta nuoroda „Mokymai“, kurioje ūkio subjektai gali susipažinti su parengtomis mokymų medžiagomis;
- parengtas informacinis lankstinukas „Verslo naujokui“, kuriame pateikiama informacija, susijusi su licencijų, leidimų ir pažymėjimų išdavimu, licencijuojamos veiklos sąlygomis, reikalavimais ūkio subjektams, ataskaitų pateikimu;
- parengti ir išplatinti NTAKD interneto svetainėje ir socialiniame tinkle „You Tube“ mokomoji vaizdo medžiaga apie EK bendrą registravimo portalą EU-CEG, skirtą verslo subjektams, vykdančiams tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių gamybos ar prekybos veiklą, ir mokomasis vaizdo įrašas, kuriame pristatoma, kaip prisijungti prie Elektroninių valdžios vartų, kaip užpildyti prašymus, aptariama, kokius dokumentus pateikti;
- parengtos ir išplatintos internetinėje svetainėje mokomosios medžiagos „Alkoholinių gėrimų licencijavimas ir licencijuojamos veiklos sąlygos“ ir „Alkoholio produktų gamybos licencijavimas ir licencijuojamos veiklos sąlygos“, skirtos „Verslo naujokams“ ar ūkio subjektams, turintiems licencijas;
- parengta ir išplatinta internetinėje svetainėje mokomoji medžiaga „Su tabako gaminiais susijusių gaminių licencijavimas ir licencijuojamos veiklos sąlygos“, skirta „Verslo naujokams“ ar ūkio subjektams, turintiems licencijas;
- parengtos atmintinės ūkio subjektams, norintiems įsigyti licencijas verstis tabako gaminių ar su tabako gaminiais susijusių gaminių gamyba.

Kokybiškas ūkio subjektų konsultavimas, didėjantis elektroninėmis priemonėmis pildytų ir pateiktų prašymų suteikti paslaugas skaičius 2021 m. lėmė didesnę rodiklį, negu planuotas (60 %), t. y. 70 % tinkamai užpildytų prašymų ir dokumentų licencijoms ir leidimams gauti, patikslinti, papildyti dalis nuo bendro pateiktų prašymų skaičiaus.

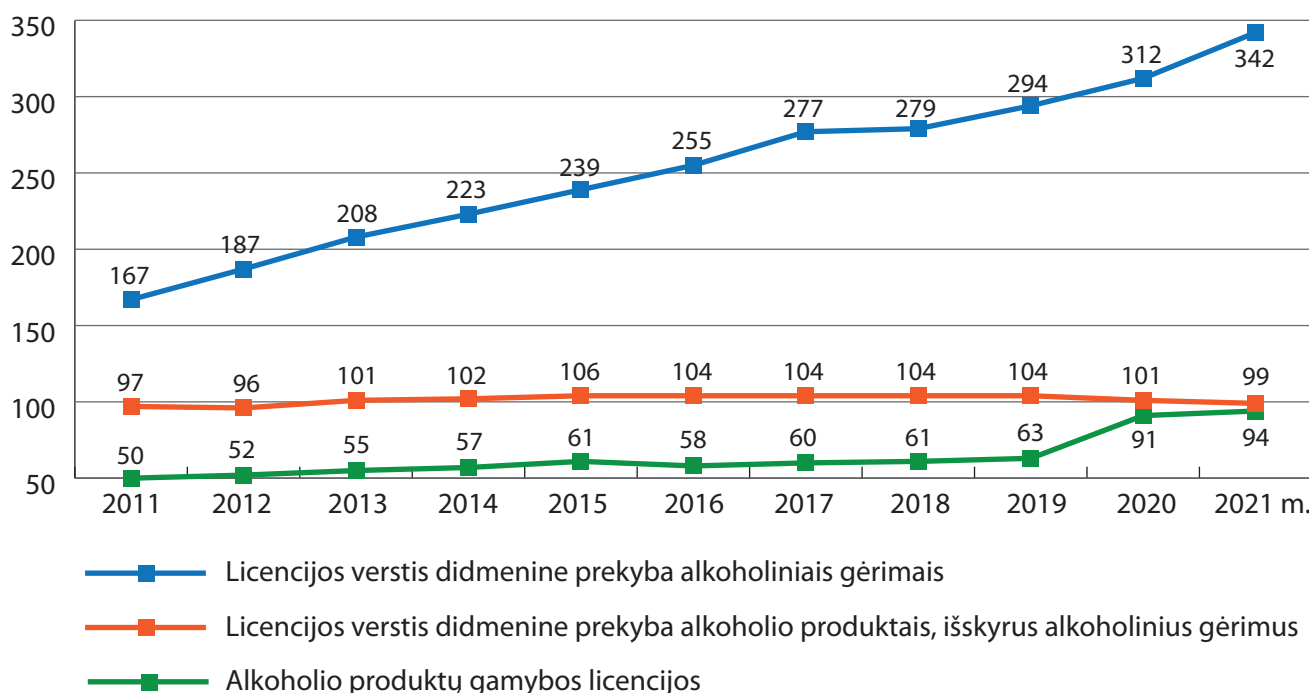
Licencijų, leidimų ir pažymėjimų išdavimo tendencijos

NTAKD išduoda 24 rūšių licencijas, leidimus ir pažymėjimus:

- tabako ir su tabako gaminiais susijusiais gaminiais ir alkoholio produktų gamybos, didmeninės prekybos licencijas;
- leidimus pirkti ir (ar) naudoti etilo alkoholių;
- licencijas, veiklos vietos registracijos pažymėjimus ir leidimus veiklai, susijusiai su narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirtakais (prekursoriais);
- leidimus verstis veikla su į narkotinių ir psichotropinių medžiagų IV sąrašą įrašytomis medžiagomis;
- specialiuosius leidimus naudoti I, II ir (ar) III sąrašų narkotines, psichotropines medžiagas moksliniams tyrimams.

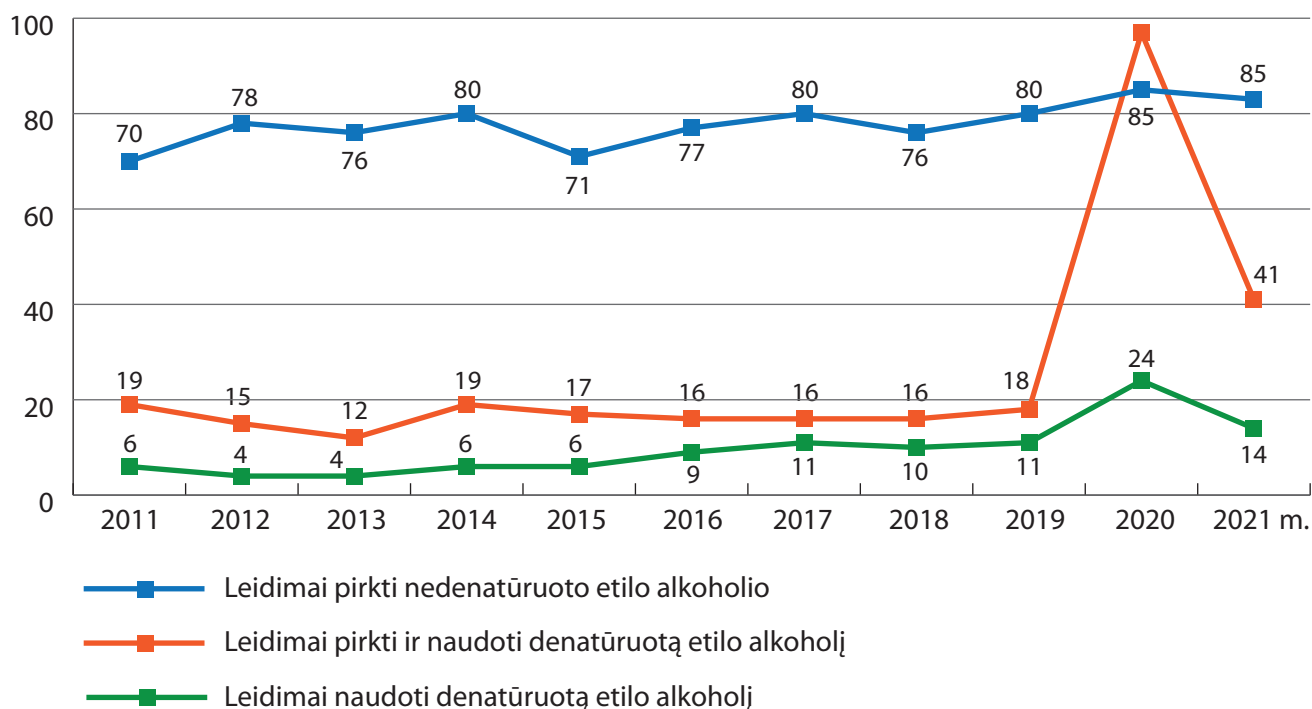
Iš viso 2021 m. gruodžio 31 d. suteikta 316 administracinių paslaugų, susijusių su licencijų, leidimų, pažymėjimų išdavimu, papildymu, patikslinimu, galiojimo sustabdymu, galiojimo sustabdymo ar galiojimo panaikinimu. Galiojo 847 išduotos licencijos, leidimai ir pažymėjimai.

2021 m. labiausiai išaugo licencijų verstis didmenine prekyba alkoholiniais gėrimais skaičius, palyginti su 2020 m., jų skaičius išaugo 9 %. Licencijų verstis didmenine prekyba alkoholio produktais (išskyrus alkoholinius gėrimus) skaičius augo nežymiai. Alkoholio produktų gamybos licencijų skaičius nežymiai sumažėjo (26 pav.). 2021 m. buvo išduotos 4 alkoholio produktų gamybos licencijos, o panaikintos 6 licencijos – iš jų 2 licencijos panaikintos įmonei pateikus prašymą, o 4 licencijos panaikintos, kai įmonės išregistruotos iš Juridinių asmenų registro.

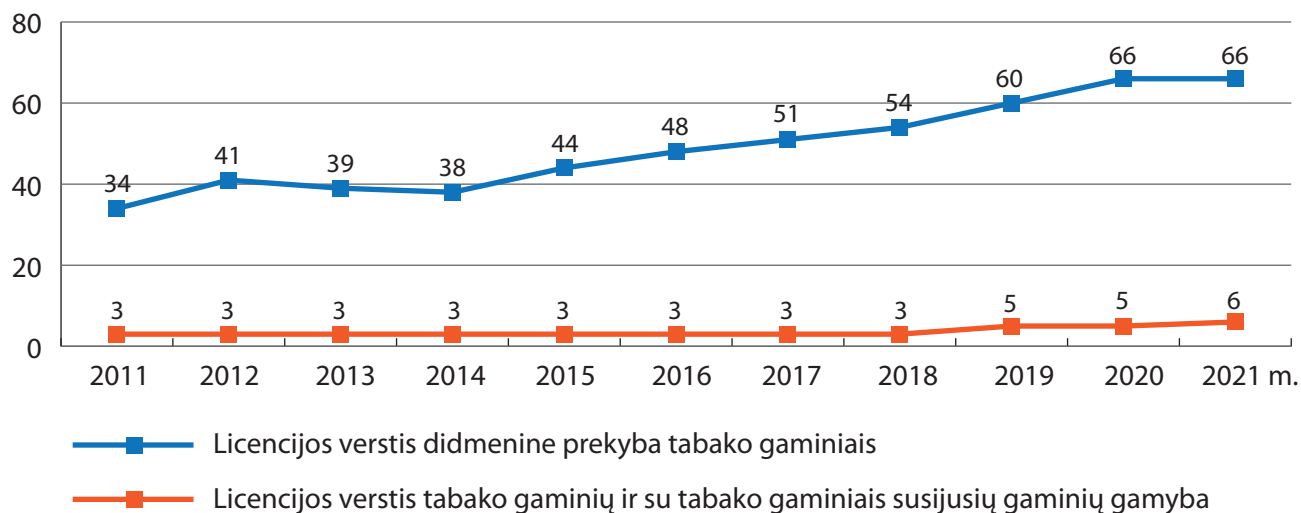
26 pav. Licencijų verstis didmenine prekyba alkoholio produktais ir alkoholio produktų gamybos licencijų kitimas 2011–2021 metais

Iki 2020 m. išduotų leidimų pirkti ir (ar) naudoti etilo alkoholių skaičius svyravo nežymiai – kasmet buvo išduodamas panašus leidimų skaičius. 2020 m. kovo mėn. paskelbtus ekstremalią situaciją dėl COVID-19, žymiai išaugo ūkio subjektų, kurie kreipėsi dėl leidimų įsigyti etilo alkoholio, reikalingo dezinfekcinių skysčių gamybai, išdavimo, skaičius. Ir nors leidimų 2020 m. pirkti ir (ar) naudoti etilo alkoholių išduota beveik dvigubai daugiau negu 2019 m. – iš viso 206 (27 pav.), 2021 metais šis skaičius sumažėjo iki 138. Dėl sutrikusio denatūruoto etilo alkoholio tiekimo 2020 m. dezinfekcinių skysčių gamintojai buvo priversti rinktis net po kelis tiekėjus, dalis jų buvo naujokai šioje srityje ir siekė vykdyti tokią veiklą neįvertinę savo galimybių. 2021 m. padėtis stabilizavosi, rinkoje liko veikti tik patikimi, patirtį turintys ūkio subjektai.

27 pav. Leidimų pirkti ir (ar) naudoti etilo alkoholį skaičius kitimas 2011–2021 metais

Licencijų verstis didmenine prekyba tabako gaminiais skaičius per 2021 m. nepakito. Licencijų verstis tabako gaminių ir su tabako gaminiais susijusių gaminių gamybos skaičius kito nežymiai (28 pav.).

28 pav. Licencijų verstis didmenine prekyba tabako gaminiais ir licencijų verstis tabako gaminių ir su tabako gaminiais susijusių gaminių gamybos skaičius kitimas 2011–2021 m.

Nuo 2021 m. gegužės 1 d. įsigaliojo nauji Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo pakeitimai, kuriais numatyta licencijuoti mažmeninę ir didmeninę prekybą su tabako gaminiais susijusiais gaminiais (elektroninėmis cigaretėmis, jų pildyklėmis ir žoliniais rūkomaisiais gaminiais) bei šių gaminių gamybą. Šias licencijas gali gauti tik juridiniai asmenys, fiziniams asmenims licencijos neišduodamos. 2021 m. gruodžio 31 d. galiojo 33 licencijos verstis didmenine prekyba su tabako gaminiais susijusiais gaminiais ir 1 licencija verstis tabako gaminių ir su tabako gaminiais susijusių gaminių gamyba.

Lietuvos rinkoje esantys subjektai, vykdančys veiklą su narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) ir kurių veiklai reikalingi licencijos ar veiklos vietos registracijos pažymėjimai, beveik nesikeičia, todėl išduotų licencijų ir veiklos vietos registracijos pažymėjimų skaičius kasmet svyruoja nežymiai. 2021 metais buvo

išduoti 2 veiklos su narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) veiklos vietos registracijos pažymėjimai, 2021 m. gruodžio 31 d. galiojo 56 šios rūšies pažymėjimai.

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatyme (toliau – Įstatymas) yra nustatytas veiklos, susijusios su į narkotinių ir psichotropinių medžiagų IV sąrašą įrašytomis medžiagomis, licencijavimas.

Į NTAKD teikimu sveikatos apsaugos ministro įsakymu tvirtinamą Narkotinių ir psichotropinių medžiagų IV sąrašą įrašytas medžiagas gaminti, perdirbti, naudoti, laikyti, saugoti, importuoti, eksportuoti, verstis jų didmenine prekyba turi teisę Lietuvos Respublikoje įsteigti juridiniai asmenys ir užsienio valstybių juridinių asmenų ir kitų organizacijų filialai, įsteigti Lietuvoje, jeigu jie yra nepriekaištingos reputacijos, atitinka teisės aktų nustatytus reikalavimus ir turi NTAKD išduotus leidimus verstis veikla su į IV sąrašą įrašytomis medžiagomis.

Atsižvelgiant į minėtų medžiagų pavojingumą žmogaus sveikatai, Įstatyme numatytos priemonės apribojo galimybę fiziniams asmenims, Lietuvoje neįsisteigusiems ūkio subjektams įsigyti leidimus vykdyti veiklą su į IV sąrašą įrašytomis medžiagomis.

2021 m. gruodžio 31 d. galiojo 7 leidimai verstis veikla su į narkotinių ir psichotropinių medžiagų IV sąrašą įrašytomis medžiagomis.

Nuo 2021 m. lapkričio 1 d. NTAKD pradėjo vykdyti naujas funkcijas – Vyriausybės pavedimu išduoda specialiuosius leidimus naudoti I, II ir (ar) III sąrašų narkotines, psichotropines medžiagas moksliniams tyrimams. Specialiųjų leidimų tvarka reglamentuota Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatyme ir Vyriausybės 1995 m. gruodžio 28 d. nutarime Nr. 1630 „Dėl Veiklos, susijusios su vaistiniais preparatais, kurių sudėtyje yra I sąrašo medžiagų, ir II, III sąrašų narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, licencijavimo taisyklių ir specialiųjų leidimų naudoti I, II ir (ar) III sąrašų narkotines, psichotropines medžiagas moksliniams tyrimams išdavimo taisyklių patvirtinimo“.

Specialusis leidimas turi būti įgyjamas, kai:

mokslinio tyrimo objektas yra į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktos medžiagos, įskaitant jų pamatines medžiagas (toliau – tiriamoji į I, II ar III sąrašą įtraukta medžiaga)	mokslinio tyrimo metu gaminant, perdirbant tiriamąją į I, II ar III sąrašą įtrauktą medžiagą susidaro kitos į I, II ir (ar) III sąrašus įtrauktos medžiagos (tarpinė į I, II ar III sąrašą įtraukta medžiaga)	įsigyjamos I, II ir (ar) III sąrašų medžiagos, reikalingos tiriamosios į I, II ar III sąrašą įtrauktos medžiagos gamybai (pradinė I, II ar III sąrašo medžiaga)
--	---	---

Specialieji leidimai naudoti I, II ir (ar) III sąrašų narkotines, psichotropines medžiagas moksliniams tyrimams išduodami Lietuvos Respublikoje įsteigtiems juridiniams asmenims ir kitose valstybėse įsteigtų juridinių asmenų ir kitų organizacijų Lietuvos Respublikoje įsteigtiems filialams.

NTAKD dalyvavo rengiant šiuos teisės aktus:

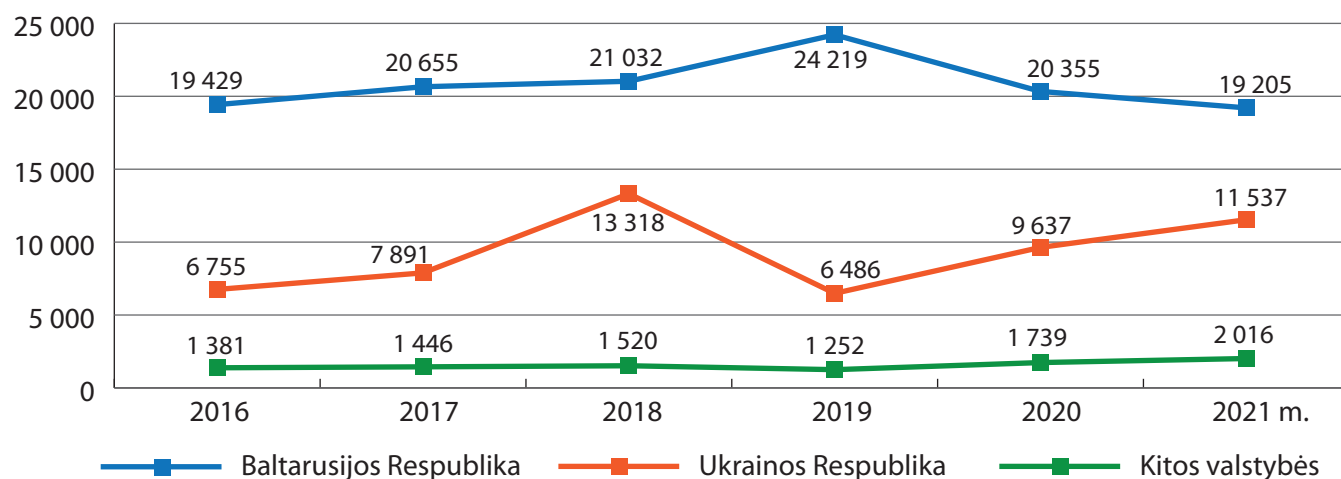
- 2021 m. spalio 14 d. Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo Nr. I-1143 1, 2, 3, 9¹, 10, 11, 12, 14, 25, 26 straipsnių ir II skyriaus pavadinimo, II skyriaus pirmojo skirsnio pavadinimo, IV skyriaus pavadinimo pakeitimo įstatymas Nr. XIV-582 (dėl neapdoroto tabako licencijavimo);
- 2021 m. lapkričio 3 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 919 dėl Vyriausybės 2006 m. kovo 9 d. nutarimo Nr. 221 „Dėl veiklos, susijusios su narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakais (prekursoriais), licencijavimo, vietos registravimo, importo ir eksporto leidimų išdavimo ir šios veiklos priežiūros ir kontrolės vykdymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo;
- 2021 m. lapkričio 24 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 987 dėl Vyriausybės 2000 m. gruodžio 15 d. nutarimo Nr. 1458 „Dėl konkrečių valstybės rinkliavos dydžių sąrašo ir valstybės rinkliavos mokėjimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo (valstybės rinkliava už specialiųjų leidimų naudoti I, II ir (ar) III narkotinių ir psichotropines medžiagas moksliniams tyrimams išdavimą, patikslinimą ir pakeitimą).

Kadangi NTAKD neturi teisėkūros funkcijos, minėti teisės aktai buvo teikti per Sveikatos apsaugos ministeriją.

Importuotų alkoholio produktų stebėseną

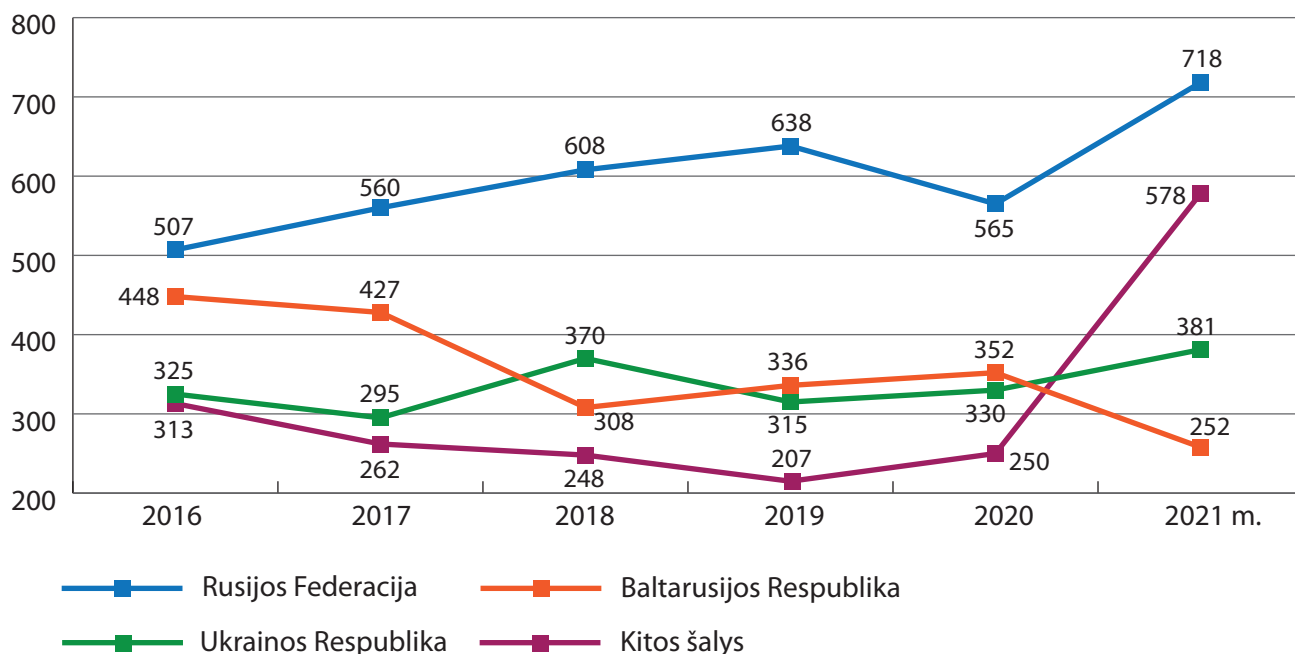
NTAKD susistemino ir išanalizavo iš MD gautą informaciją apie Lietuvos įmonių importuotus alkoholio produktus (išskyrus žemės ūkio kilmės etilo alkoholį).

2021 metais į Lietuvą importuota 32758,0 tūkst. litrų alaus. Daugiausia alaus importuota iš Baltarusijos Respublikos – 19205 tūkst. litrų, arba 59 % viso 2021 metais importuoto alaus kiekio. 2021 m. alaus importuota 3 % mažiau nei 2020 m. Šiais metais iš Baltarusijos Respublikos alaus importas sumažėjo 5,5 %, o iš Ukrainos Respublikos alaus importas išaugo net 16,5 procentų.

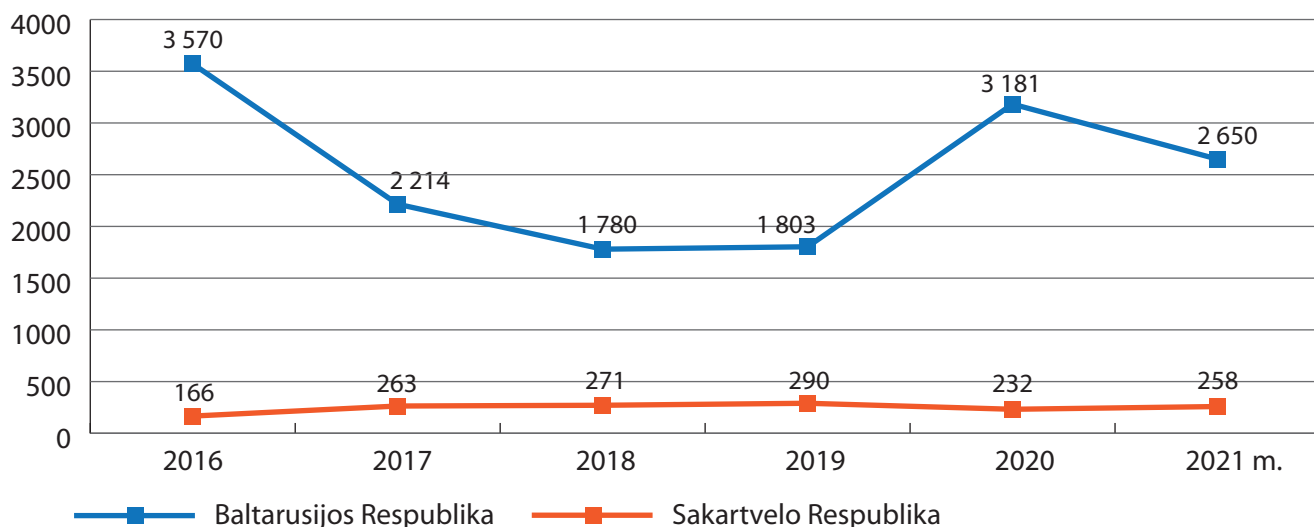
29 pav. Alaus importas į Lietuvos Respubliką 2016–2021 metais (tūkst. l)

2021 metais į Lietuvos Respubliką importuota 1 930,9 l a. a. stipriųjų alkoholinių gėrimų. Palyginti su 2020 metais, stipriųjų alkoholinių gėrimų importas išaugo net 28,8 %. Daugiausiai stipriųjų alkoholinių gėrimų importuota iš Rusijos Federacijos – 718,5 l a. a. arba 37,2 % visų 2021 metais importuotų stipriųjų alkoholinių gėrimų.

30 pav. Stipriųjų alkoholinių gėrimų importas į Lietuvos Respubliką 2016–2021 m. (tūkst. l a. a.)

Etilo alkoholio turinčių žaliavų į Lietuvos Respubliką 2021 metais importuota 2 909, l a. a. Lyginant 2021 metų etilo alkoholio turinčių žaliavų importą su 2020 metais, matyti, kad etilo alkoholio turinčių žaliavų importas sumažėjo net 17,4 %. Daugiausiai etilo alkoholio turinčių žaliavų 2021 metais importuota iš Baltarusijos Respublikos – 91 %.

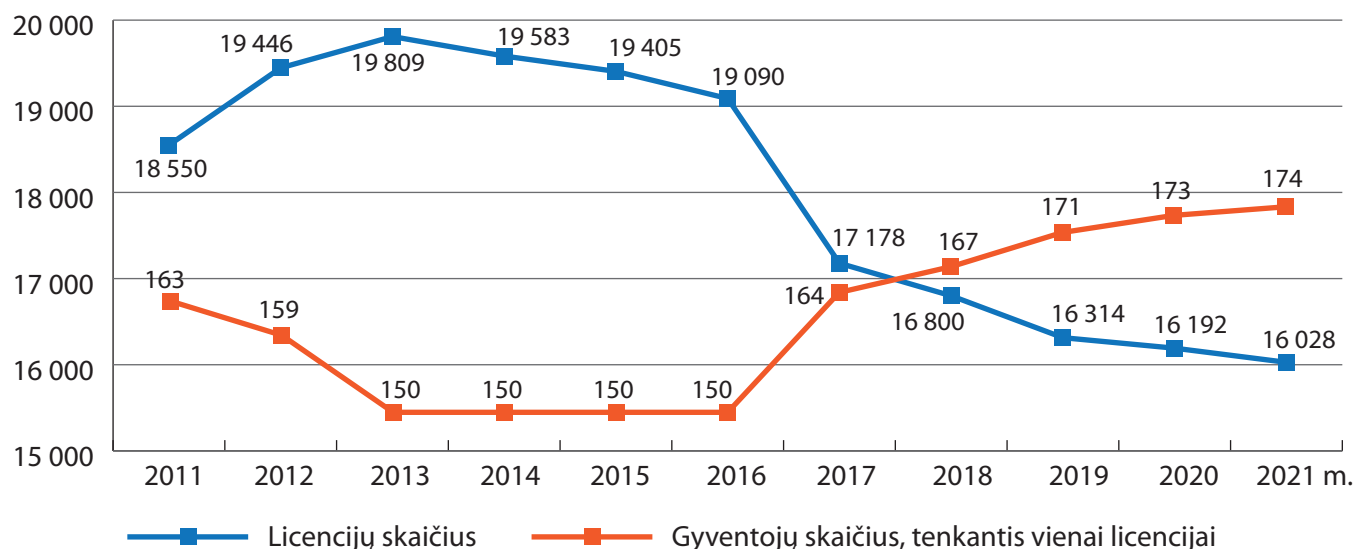

31 pav. Etilo alkoholio turinčių žaliavų importas į Lietuvos Respubliką 2016–2021 m. (tūkst. l a. a.)

Alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių mažmeninės prekybos licencijų stebėseną

NTAKD kasmet atlieka licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais ir licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiiais vietų išsidėstymo Lietuvoje tankumo tyrimą pagal savivaldybių pateiktą informaciją 2021 m. birželio 30 d. į VĮ Registrų centras Licencijų informacinę sistemą (www.licencijavimas.lt) apie išduotas licencijas verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais ir licencijas verstis mažmenine prekyba tabako gaminiiais.

Pagal VĮ Registrų centro Licencijų informacinės sistemos duomenis, Lietuvoje 2021 m. birželio 30 d. galiojo 16 028 licencijos verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais. 2021 m. išduotų galiojančių licencijų skaičius, palyginti su 2020 m., sumažėjo 164 licencijomis, arba 1 % (32 pav.)

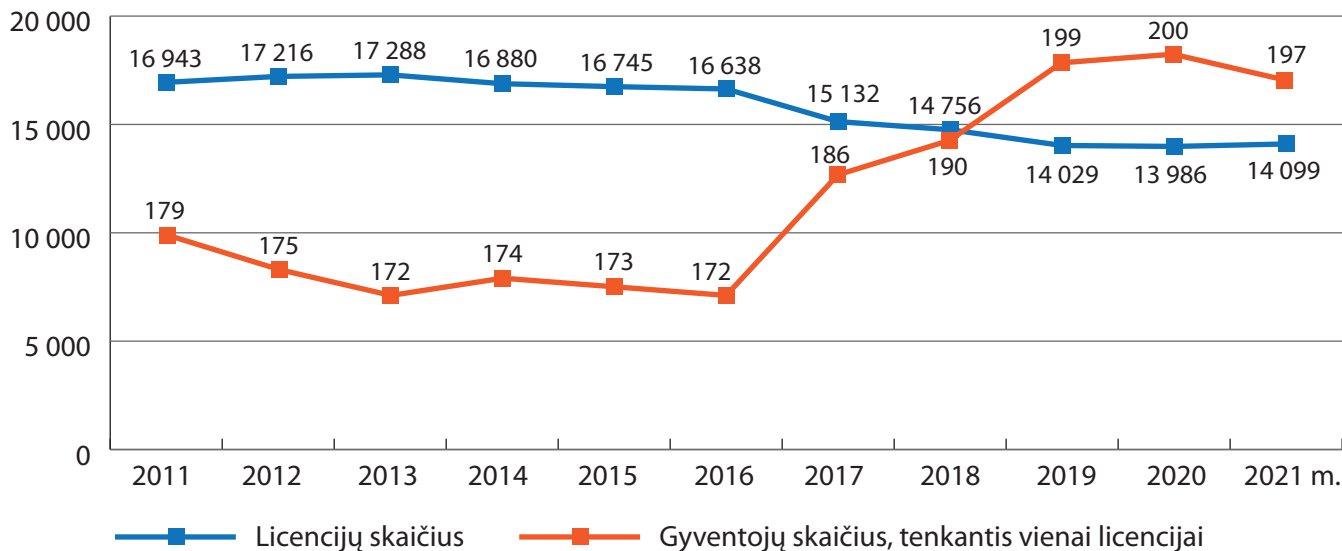
32 pav. Licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais skaičiaus ir gyventojų skaičiaus, tenkančio vienai licencijai, dinamika 2011–2021 m.

Iš pateikto 32 pav. matyti, kad alkoholinių gėrimų prieinamumas, skaičiuojant, kiek gyventojų tenka vienai licencijai (toliau – alkoholinių gėrimų prieinamumas), Lietuvoje kasmet mažėja. 2013–2016 metų analizuojamais laikotarpiais vienai licencijai teko 150 gyventojų, o 2021 metais – 174 gyventojai.

Išanalizavus ir susisteminus Licencijų informacinės sistemos (toliau – LIS) duomenis, 2021 m. birželio 30 d. galiojo 8 040 licencijų, išduotų viešojo maitinimo įmonėms ir 7 988 licencijos prekybos įmonėms, t. y. licencijų

pasiskirstymas pagal veiklos rūšis beveik vienodas – 49,8 % išduotos mažmeninės prekybos įmonėms ir 50,2 % viešojo maitinimo įmonėms.

Įvertinus savivaldybių pateiktus duomenis į LIS apie išduotas licencijas verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais, stebimas licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais skaičiaus padidėjimas – 2021 metais, palyginti su 2020 m., jų skaičius išaugo 113 licencijų – iki 14 099. (33 pav.)

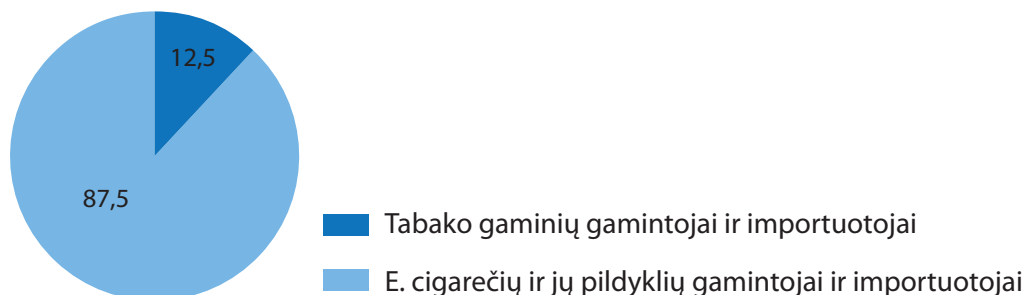

33 pav. Licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais skaičiaus ir gyventojų, tenkančių vienai licencijai, dinamika

Padidėjus licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais skaičiui, taip pat sumažėjus ir gyventojų skaičiui, padidėjo gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai. 2021 m. vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais tenka 197 gyventojai. 2020 metais 1 licencijai teko 200 gyventojų (33 pav.) Visą informaciją apie Alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių mažmeninės prekybos vietų išsidėstymo Lietuvos teritorijoje pagal savivaldybių išduotas licencijas 2021 metais tyrimą galima rasti NTAKD internetinėje svetainėje adresu <https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/2021%20Tyrimas%20alkoholis%20tabakas%20%203doc.pdf>.

EK bendru registravimo portalu EU-CEG pateiktos informacijos apie tabako gaminius ir elektronines cigaretes stebėseną ir vertinimą

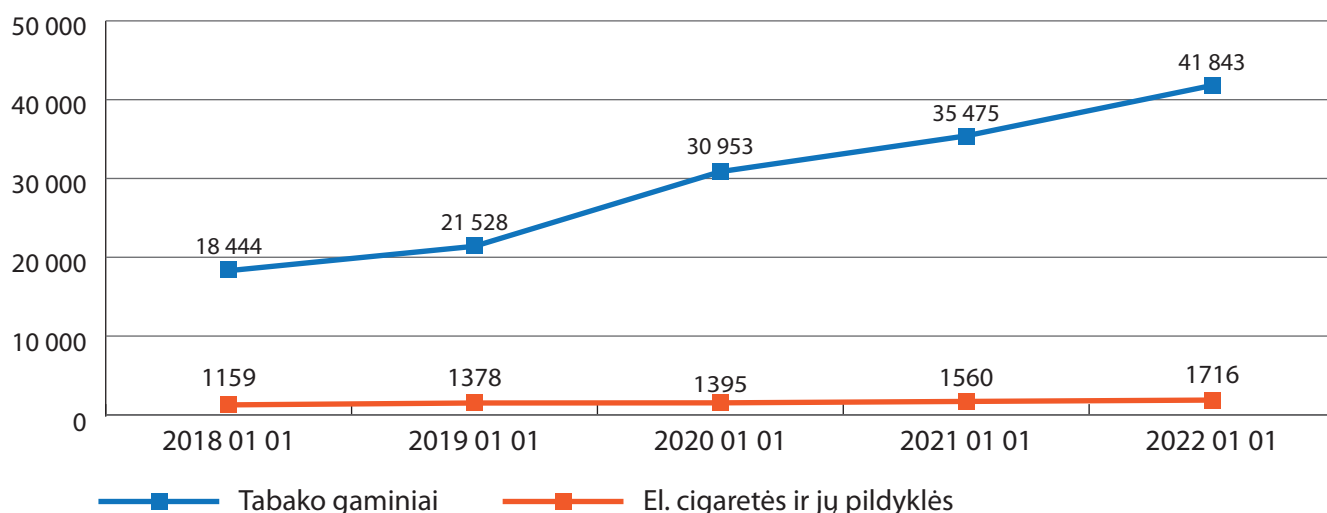
NTAKD – atsakinga institucija, kuriai tabako gaminių ir elektroninių cigarečių gamintojai ir importuotojai pagal Tabako Produktų Direktyvos Nr. 2001/37/EB (toliau – TPD) nuostatas teikia pranešimus apie Lietuvos rinkai skirtus tabako gaminius ir elektronines cigaretes bei jų pildykles, naudodamiesi EK sukurtu bendru registravimo portalu EU-CEG. Iki 2021 m. gruodžio 31 d. EU-CEG portale informaciją apie Lietuvos rinkai skirtus gaminius buvo pateikę 90 tabako gaminių ir 628 elektroninių cigarečių ir jų pildyklių gamintojai ir importuotojai.

34 pav. Tabako gaminių ir e. cigarečių bei jų pildyklių gamintojų ir importuotojų, iki 2021 m. gruodžio 31 d. EU-CEG portale pateikusių pranešimus apie Lietuvos rinkai skirtus gaminius, dalis (proc.)

NTAKD, atsižvelgdamas į būtinybę saugoti komercinę paslaptį, interneto svetainėje viešai skelbia ir periodiškai atnauja Lietuvos rinkai skirtų tabako gaminių ir elektroninių cigarečių, apie kuriuos EU-CEG portale yra pateikta gamintojų ir importuotojų informacija, sąrašus.

NTAKD interneto svetainėje skelbiama informacija yra naudinga tiek verslo priežiūros institucijoms, kurios atlieka tabako gaminių ir e. cigarečių kokybės ar prekybos sąlygų patikrą, tiek verslo subjektams, kurie verčiasi šių gaminių gamyba ar prekyba, taip pat ir vartotojams, kuriems suteikiama galimybė patikrinti, ar jų vartojamas gaminy yra sąraše, ir tai reiškia, kad apie šiuos gaminius EU-CEG portale yra pateikta gamintojų ir importuotojų informacija ir juos galima tiekti Lietuvos rinkai.

35 pav. Portale EU-CEG iki 2021 m. gruodžio 31 d. pateiktų įrašų apie tabako gaminius ir e. cigaretes bei jų pildykles, skirtas Lietuvos rinkai, skaičius

NTAKD, atlikdamas EU-CEG portalu pateiktos informacijos apie tabako gaminius ir elektronines cigaretes stebėseną ir vertinimą, aktyviai bendradarbiauja su užsienio šalių ekspertais bei Lietuvos institucijomis, atliekančiomis minėtų gaminių sudėties ir kokybės priežiūrą.

Siekiant, kad EU-CEG portalu pateiktos informacijos apie tabako gaminius ir elektronines cigaretes stebėseną ir vertinimą būtų atliekami dar efektyviau, 2021 m. parengtas Tabako gaminių ir su tabako gaminiiais susijusių gaminių EU-CEG portalu gaunamų duomenų vertinimo aprašas, kuriame nustatyta gaminių vertinimo tvarka, kriterijai, interneto svetainėje skelbiamos informacijos periodiškumas. Be to, 2021 m. lapkričio 16 d. VVTAT darbuotojams organizuoti mokymai, susiję su 2021 metais įsigaliojusiais TKĮ pakeitimais, aptarti EK bendru registravimo portalu EU-CEG gaunamos medžiagos tikrinimo aspektai.

II SKYRIUS

VYRIAUSYBĖS PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS

NTAKD aktyviai dalyvauja ir ypatingą dėmesį skiria įgyvendinant Aštuonioliktosios Vyriausybės programos, kuriai pritarta Seimo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. XIV-72 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos programos“ (toliau – Vyriausybės programa), pažangos prioritetus ir pagrindines iniciatyvas, laikantis Vyriausybės programoje apibrėžtų bendrųjų veikimo principų. NTAKD, įgyvendindamas Aštuonioliktosios Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planą, patvirtintą Vyriausybės 2021 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 155 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“ (toliau – Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas), pagal savo kompetenciją prisideda prie Vyriausybės veiklos IV misijos (prioriteto) „Ilgas ir visavertis sveiko žmogaus gyvenimas“ įgyvendinimo, rengiant Vyriausybės programos 4.1 projekto „Visuomenės sveikatos stiprinimas“ 4.1.5 ir 4.1.6 veiksmus.

Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane numatytas 4.1.5 veiksmas „*Parengti ir priimti Seimo nutarimą dėl Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais*“.

Parengtas Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir su narkotikais susijusios žalos klausimais iki 2035 metų (toliau – Nacionalinė darbotvarkė) projektas 2021 m. gruodžio 3 d. pateiktas Vyriausybei. Vyriausybei pritarus, šis teisės aktas bus teikiamas tvirtinti Seimui. Seimui patvirtinus Nacionalinę darbotvarkę bus užtikrintas koordinuotas kompleksinės valstybės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos politikos įgyvendinimas ir šios politikos įgyvendinimo kontrolė.

Įsigaliojus Seimo patvirtintai Nacionalinei darbotvarkei, bus rengiamas Nacionalinės darbotvarkės planas ir tuo pačiu bus įgyvendintas Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane numatytas 4.1.6 veiksmas „*Vyriausybės nutarimu patvirtinti Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais veiksmų planą ir pradėti jį įgyvendinti*, už kurio įgyvendinimo koordinavimą atsakingas NTAKD. NTAKD pagal kompetenciją dalyvauja rengiant ir įgyvendinant kitus Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane numatytus veiksmus:

4.1.2. *Įgyvendinti tikslinėms grupėms skirtas sveikos mitybos, fizinio aktyvumo skatinimo, darbo ir poilsio režimo organizavimo, lytinio švietimo, streso valdymo ir psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos priemonės;*

4.1.10. *Parengti ir pradėti įgyvendinti į asmens poreikius orientuotos priklausomybių prevencijos, gydymo ir tęstinės psichosocialinės pagalbos teikimo priklausomam asmeniui priemonės, užtikrinant paslaugų įvairovę, apimtį ir kokybę.*

Parengti ir sėkmingai įgyvendinti minėti veiksmai prisidės prie pagrindinių Vyriausybės iniciatyvų įgyvendinimo:

103.4. <...> *Plėsiame pagalbos prieinamumą vaikams ir jauniems žmonėms, kurie susiduria su kompleksinėmis elgesio problemomis – delinkventiniu elgesiu, agresija, rizikingu gyvenimo būdu, priklausomybėmis nuo alkoholio ar kitų psichiką veikiančių medžiagų ir pan.;*

113.1. <...> *Sveika mityba, fizinis aktyvumas, darbo, mokymosi ir poilsio režimas, lytinis švietimas, streso ir psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencija – tai šešios sritys, kuriose mūsų valstybė turi veikti, siekdama užtikrinti savo piliečių sveikatą ir mažinti galimas ligas bei susirgimus;*

113.2. <...> *Sprendimus grįsiame ne vien medikamentinėmis, bet ir prevencinėmis priemonėmis, ankstyva diagnostika, didindami gyventojų psichologinį ir emocinį raštingumą, skatindami visuomenės sąmoningumą ir savitarpio pagalbą.*

III SKYRIUS

VALSTYBINĖ NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO KONTROLĖS IR VARTOJIMO PREVENCIJOS 2018–2028 m. PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS

Programoje nustatyti Lietuvos ilgalaikiai psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir jų vartojimo prevencijos politikos tikslai, uždaviniai ir kryptys yra įgyvendinami pagal Narkotikų, tabako ir alkoholio prevencijos tarpinstitucinę veiklos planą, patvirtintą Vyriausybės 2015 m. vasario 15 d. nutarimu Nr. 217. 2020–2022 m. Tarpinstituciniame veiklos plane numatytos 33 priemonės¹⁴, iš kurių 31 – buvo įgyvendintos, 1 priemonė atsisakyta ir 1 priemonė numatyta įgyvendinti 2022 m., be to, daugiau kaip 95 proc. pasiekti planuoti veiklos rezultatai.

PSO duomenys rodo, kad 2015–2019 m. Lietuva gerokai sumažino suvartojamo alkoholio kiekį ir pateko į penketuką šalių, kurios per 5 metus sumažino vartojimą – net 17 % – nuo 15,4 litrų sumažėjo iki 12,8 litro gryno alkoholio vienam vyresniam kaip 15 m. gyventojui. Alkoholio vartojimo sumažėjimą lėmė nuosekli ir subalansuota politika šioje srityje, gyventojų sąmoningumo didėjimas, jaunimo švietimas ir prevencinė veikla.

Mažėjantis alkoholio suvartojimas atspindi ir mažėjančią naštą sveikatos įstaigoms. 2020 m. tiesiogiai su alkoholio vartojimu susijusių ligų buvo nustatyta 23 456 asmenims ir tai yra 30 % mažiau nei 2016 m. Per tą patį laiką alkoholinių psichozų atvejų sumažėjo net 31,4 proc., 27,7 % – sumažėjo apsinuodijimų alkoholiu ir 9,4 % – priklausomybių nuo alkoholio.

Nors Lietuvos gyventojų, per paskutinius 12 mėn. vartojusių narkotines ir psichotropines medžiagas 2021 m. vartojimo bendrojoje populiacijoje rodiklis padidėjo iki 4,5 %, Lietuvoje jis vis dar yra beveik du kartus mažesnis už ES šalių narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo per pastaruosius metus rodiklį vidurkį – 7,7 % (NTAKD) ir toliau bendradarbiaudamas su atitinkamomis institucijomis sieks įgyvendinti visas numatytas priemones, kuriomis siekiama mažinti arba išlaikyti stabilų narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo paplitimo rodiklį.

Vadovaujantis gerąja kitų šalių praktika ir patirtimi, pasitelkiant savivaldybių ir verslo bendradarbiavimą, Lietuvoje įgyvendinamos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo priemonės, nukreiptos ne tik į visuomenę, bet ir atliepiančios konkrečių visuomenės narių grupių poreikius – jaunimo, muzikos festivalių lankytojų, tėvų.

Siekdamas sumažinti alkoholio, tabako gaminių ir su tabako gaminiais susijusių gaminių patrauklumą asmenims, ypač vaikams ir paaugliams bei užtikrinti efektyvų valstybės priežiūros mechanizmą, atliepiantį alkoholio, tabako gaminių, su tabako gaminiais susijusių gaminių bei alternatyvių gaminių rinkos keliamus iššūkius, NTAKD sistemiskai ir koordinuotai formavo vieningą AKĮ bei TKĮ taikymo praktiką.

Teigiamų pokyčių pastebima paslaugų teikimo ūkio subjektams srityje. Perkėlus tabako gaminių gamybos ir didmeninės bei mažmeninės prekybos licencijų išdavimą į elektroninę erdvę ir taikant licencijų išdavimo proceso efektyvinimo priemones, paslaugų suteikimo terminas sutrumpėjo 63 proc. nuo nustatytų teisės aktuose.

14 Priemonės vykdo 11 institucijų (12 priemonių vykdo NTAKD, po 4 priemonės Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Kalėdinių departamentas prie Teisingumo ministerijos, 3 priemonės – Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, 2 priemonės – Muitinės departamentas prie Finansų ministerijos, po 1 Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos statistikos departamentas, Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba, Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos ir Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos)

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Projekto „Atsako priemonių, mažinančių narkotikų vartojimą laisvės atėmimo vietose esantiems asmenims ir buvusiems nuteistiesiems formavimas, pasitelkiant duomenų analizę ir intervencijos programas“ lankstinukas.

Projekto partneriai

Projektas vykdomas bendradarbiaujant 9 organizacijoms iš Kipro, Belgijos, Graikijos, Lietuvos ir Liuksemburgo.

Finansuojamas Europos Sąjungos

Europos Komisijos parama šio leidinio kūrimui nėra laikoma pritarimu jo turiniui, kuriame atspindima tik autorių nuomonė, ir Komisija negali būti laikoma atsakinga už bet kokią jame esančios informacijos panaudojimą.

„ATSAKO PRIEMONIŲ, MAŽINANČIŲ NARKOTIKŲ VARTOJIMĄ LAISVĖS ATĖMIMO VIETOSE ESANTIEMS ASMENIMS IR BUVUSIEMS NUTEISTIESIEMS FORMAVIMAS, PASITELKIANČI DUOMENŲ ANALIZĘ IR INTERVENCIJOS PROGRAMAS“

Nustatyti

Remti ir pagerinti

Įgalinti ir išplėsti

Kontaktinė informacija:

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas

El. paštas: Evelina.Pridotkiene@ntakd.lt

Tel: +370 7066 80 93

PROJEKTAS

PRS20 yra dvejų metų trukmės projektas, įgyvendinamas pagal TEISINGUMO programą. Juo siekiama įvertinti laisvės atėmimo vietų įstaigose esančių asmenų ir laisvės atėmimo bausmę atlikusių asmenų poreikius, naudojant esamus ir naujus įrankius bei pritaikant individualias intervencijas, mažinančias narkotikų vartojimą laisvės atėmimo vietų įstaigose ir atliepiančias naujas grėsmes.

TIKSLINĖS GRUPĖS

- Laisvės atėmimo bausmę atliekantys asmenys
- Laisvės atėmimo bausmę atlikę asmenys
- Sveikatos priežiūros specialistai, dirbantys laisvės atėmimo vietų įstaigose
- Laisvės atėmimo vietų įstaigų darbuotojai
- Politikos formuotojai

TIKSLAI

- Identifikuoti laisvės atėmimo bausmę atliekančių ir atlikusių asmenų poreikius vykdant tikslinį tyrimą
- Remti laisvės atėmimo bausmę atlikusių asmenų integraciją
- Patobulinti ir išplėsti esamas gydymo programas laisvės atėmimo bausmę atliekantiems ir atlikusiems asmenims
- Įgalinti specialistus remti laisvės atėmimo bausmę atlikusius asmenis ir narkotikų vartotojus laisvės atėmimo vietų įstaigose
- Išplėsti įstaigų ir specialistų gebėjimus atliepti narkotikų vartojimo keliams iššūkiams laisvės atėmimo bausmę atliekantiems ir atlikusiems asmenims

LAUKIAMŲ REZULTATŲ

Esamų priemonių pagerinimas, atliepiančias su narkotikų vartojimu susijusias problemas kylančias laisvės atėmimo vietų įstaigose

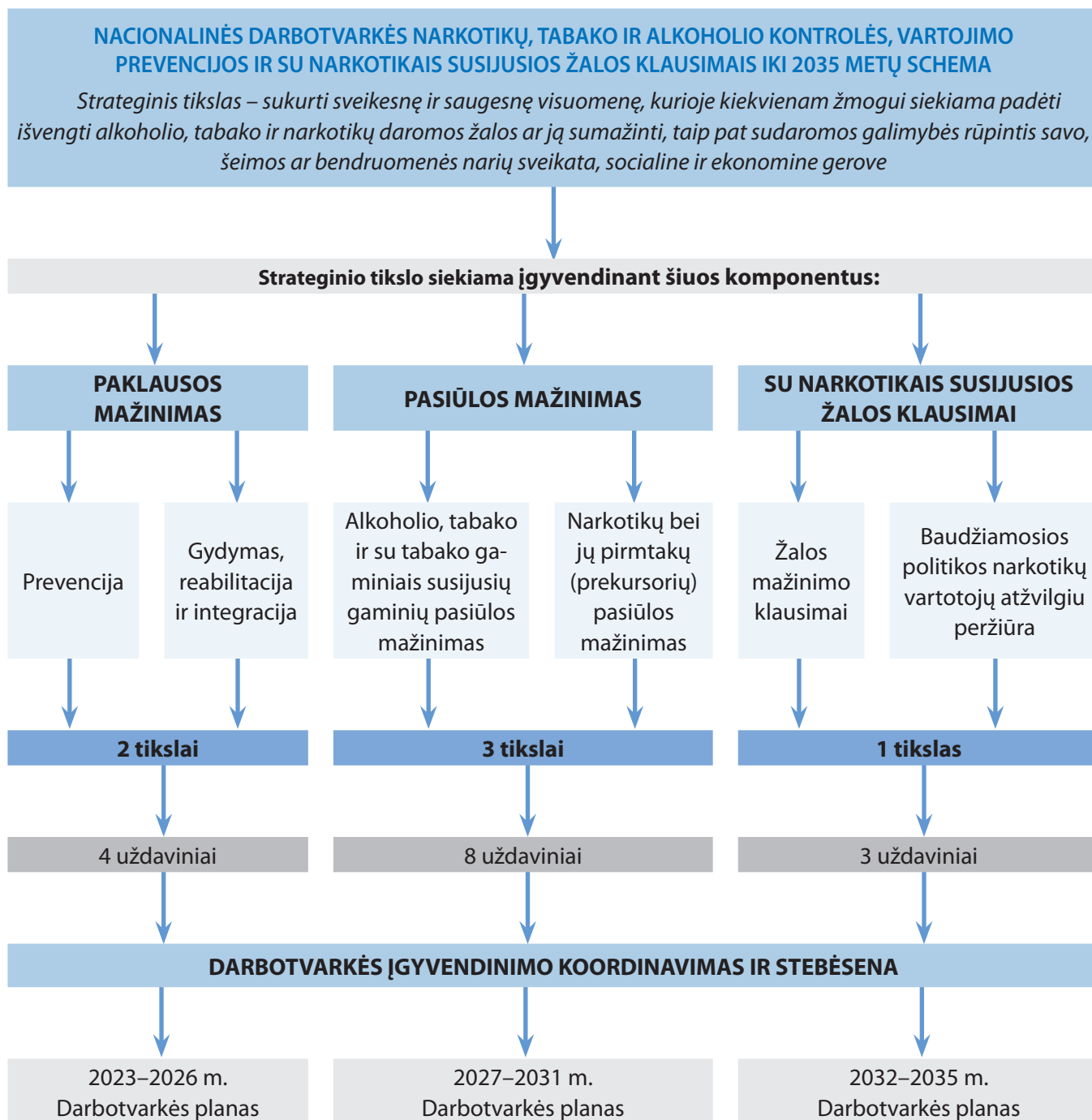
Intervencinių priemonių, grindžiamų gydymu ir žalos mažinimu, o taip pat socialinės reintegracijos galimybių buvusiems nuteistiesiems, vystymas

Bendradarbiavimas su kitomis Europos šalimis įgyvendinant gerąsias patirtis bausmių vykdymo sistemoje

Gerosios patirties pavyzdžių vadovo leidinys

2 PRIEDAS

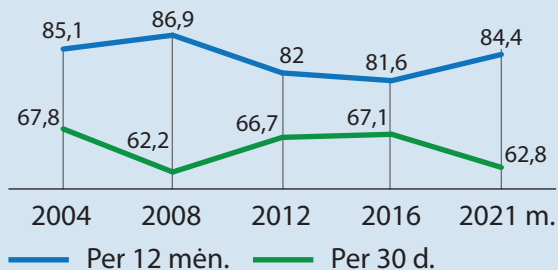
Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir su narkotikais susijusios žalos klausimais iki 2035 metų schema

3 PRIEDAS

2021 m. psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo bendrojoje populiacijoje tyrimo pagrindiniai rezultatai

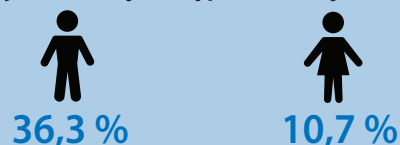
Alkoholio vartojimas %

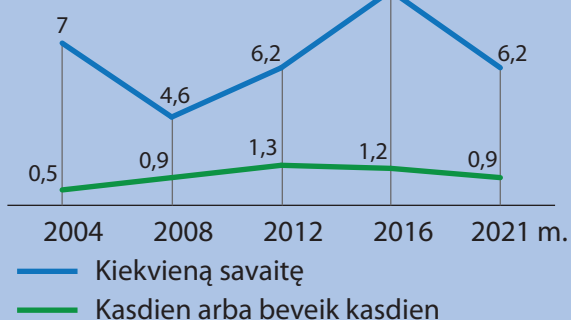
Vartojo alkoholį per 30 d. (2021 m.)

Vartojo alkoholį kartą per savaitę ar dažniau

Nesaikingas alkoholio vartojimas %

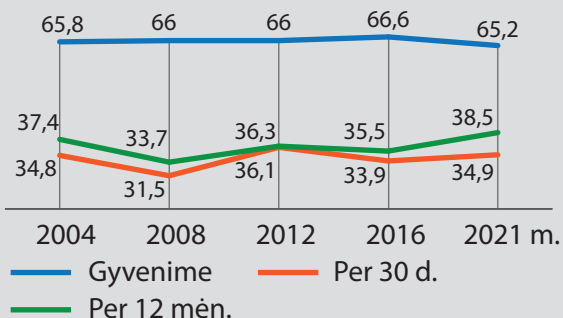

Nesaikingai vartojo alkoholį kartą per savaitę ar dažniau (2021 m.)

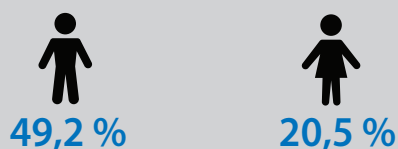

Metai	Procentas
2016 m.	9,9 %
2021 m.	7,1 %

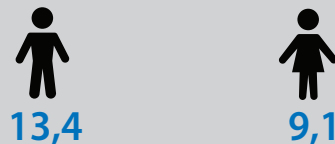
Rūkymas %

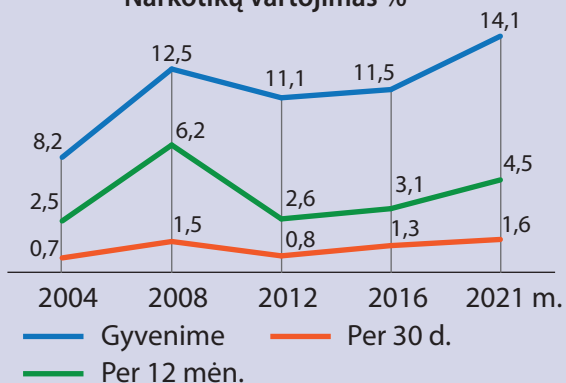
Rūkė per 30 d. (2021 m.)

Per dieną surūkomų cigarečių skaičius

Narkotikų vartojimas %

2021 m. vartojo narkotikus bent kartą gyvenime

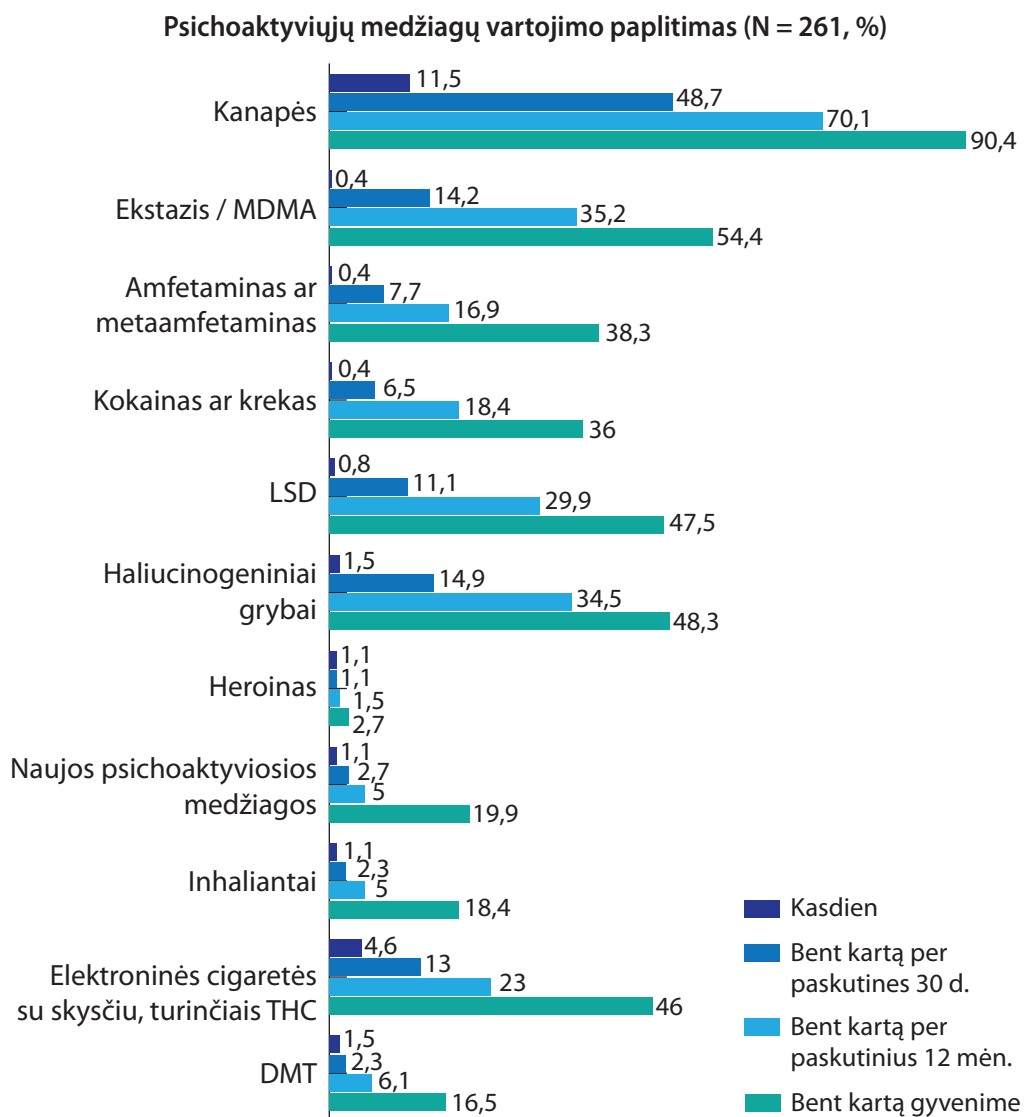
Vartojo kitus nei kanapės narkotikus

Metai	Procentas
2016 m.	2,8 %
2021 m.	4,7 %

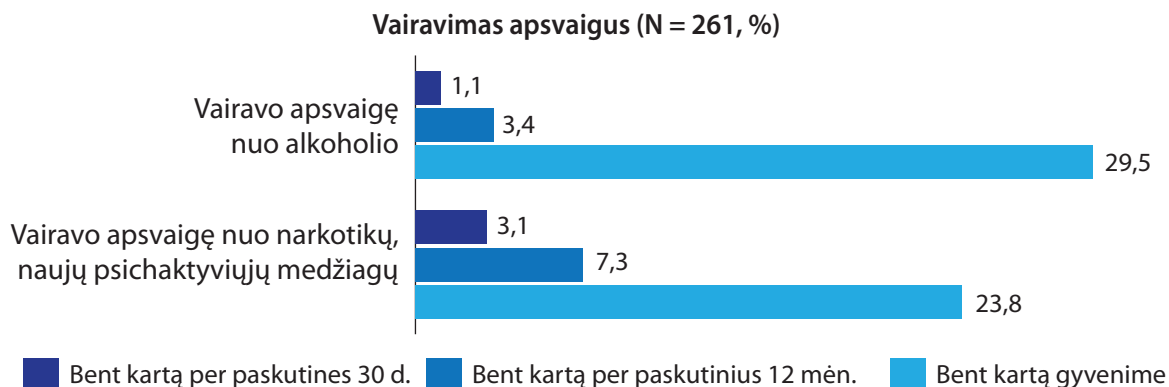
4 PRIEDAS

Edukacinės iniciatyvos „Saugi erdvė“ 2021 m. atlikto tyrimo rezultatai.

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas tarp festivalių lankytojų 2021 m.

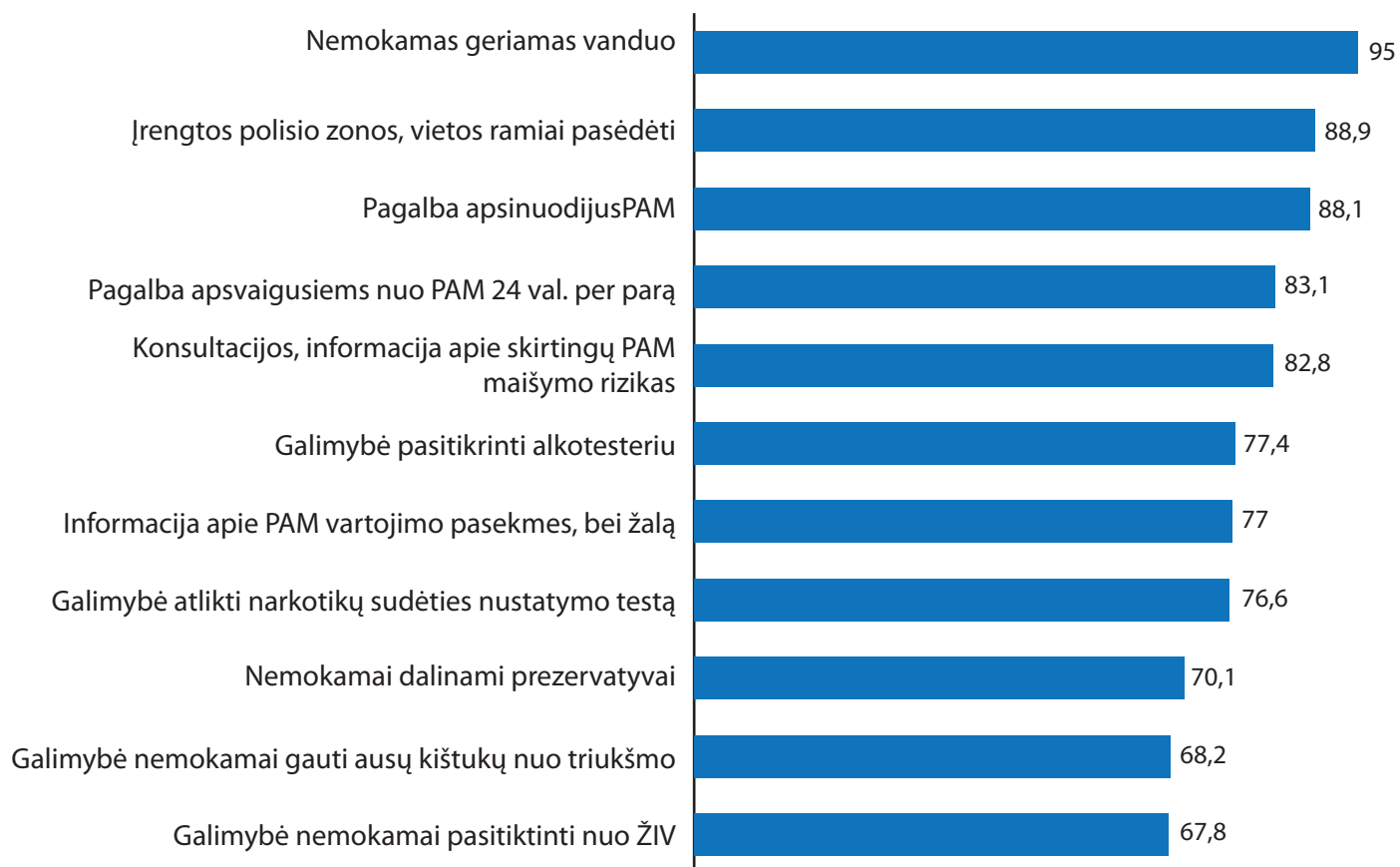

Vairavimo apsvaigus patirtis tarp festivalių lankytojų 2021 m.

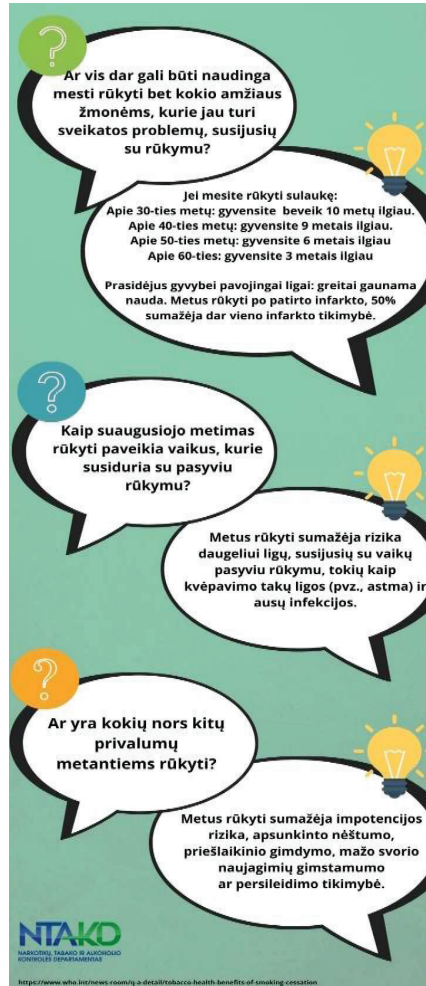
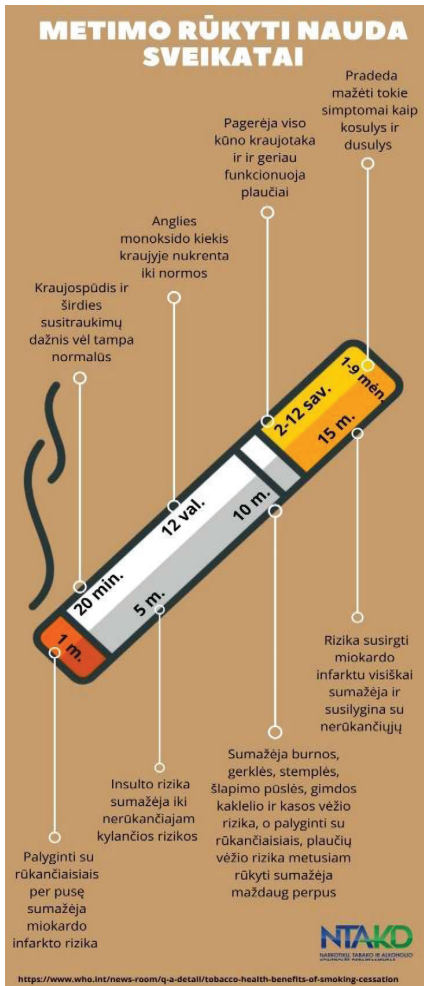
Festivalių lankytojų poreikiai psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos srityje 2021 m.

„Labai aktualio“ ir „aktualios“ paslaugos muzikos festivaliuose (N = 261, %)

5 PRIEDAS

Pasaulinei dienai be tabako paminėti parengtas testas rūkymo tema: <https://www.lrytas.lt/sveikata/gyvenu-sveikai/2021/05/24/news/testas-ar-pavyks-atsakyti-i-13-klausimu-apie-rukyma--19439650/>. Pasaulinės dienos be tabako vaizdinė medžiaga:

6 PRIEDAS

Informaciniai lankstinukai, kuriuose pateikiamos aktyvios nuorodos, nukreipiančios į pagrindinę informaciją, skirtą „verslo naujokams“, vykdančioms veiklą alkoholio, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių gamybos ir (ar) prekybos srityje: teisės aktų sąvadas, licencijavimo tvarka, reikalavimai vykdomai veiklai ir kt.

VERSLO NAUJOKAS

Tai naujai įsisteigusios įmonės, kurios savo veiklą vykdo alkoholio, tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių gamybos, prekybos, reklamos ar kitos su šiais gaminiais susijusios veiklos srityje ne ilgiau kaip 12 mėnesių. Naujoko statusas skaičiuojamas nuo įmonės įregistravimo į registrą dienos arba nuo įmonės veiklos pradžios. Deklaracija dėl pirmųjų verslo metų [ČIA](#).

SVEIKAS, VERSLO NAUJOKE,

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas sveikina pradėjus naują verslą!

NTAKD

NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO KONTROLĖS DEPARTAMENTAS

MAŽMENINĖ PREKYBA ALKOHOLINIAIS GĖRIMAIS

[Pagrindiniai teisės aktai](#)
[Reikalavimai mažmeninei prekybai](#)
[Reikalavimai viešajam maitinimui](#)
[Dažniausiai užduodami klausimai](#)
[Priežiūros institucijos](#)

MAŽMENINĖ PREKYBA TABAKO GAMINIAIS

[Pagrindiniai teisės aktai](#)
[Reikalavimai mažmeninei prekybai](#)
[Dažniausiai užduodami klausimai](#)
[Priežiūros institucijos](#)

MAŽMENINĖ PREKYBA SU TABAKO GAMINIAIS SUSIJUSIAIS GAMINIAIS

[Pagrindiniai teisės aktai](#)
[Reikalavimai mažmeninei prekybai](#)
[Dažniausiai užduodami klausimai](#)
[Priežiūros institucijos](#)

KURATORIAI

Karolina Tichomirova
 Alkoholio produktų įvežimas / išvežimas, importas / eksportas, laikymas, gabenimas, prekyba, nuotolinė prekyba, reklama, rėmimas, vartojimas, įsigijimas
el. paštas karolina.tichomirova@ntakd.lt
tel. nr. 8 7066 31 94

Jelena Tribort
 Tabako gaminių ženklavimas, prekyba, laikymas, gabenimas, įvežimas / išvežimas, importas / eksportas, reklama, vartojimas, įsigijimas
el. paštas jelena.tribort@ntakd.lt
tel. nr. 8 7066 31 98

Giedrius Vaičackas
 Su tabako gaminiais susijusių gaminių (elektroninių cigarečių, jų pildyklių, žolinių rūkomųjų gaminių) prekyba, laikymas, gabenimas, įvežimas / išvežimas, importas / eksportas, reklama, vartojimas, įsigijimas
el. paštas giedrius.vaicackas@ntakd.lt
tel. nr. 8 6456 30 51

DEPARTAMENTO PARENGTĄ MOKYMŲ MEDŽIAGĄ GALITE RASTI [ČIA](#)

VERSLO NAUJOKAS

Tai naujai įsisteigusios įmonės, kurios savo veiklą vykdo alkoholio, tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių gamybos, prekybos, reklamos ar kitos su šiais gaminiiais susijusios veiklos srityje ne ilgiau kaip 12 mėnesių. Naujoko statusas skaičiuojamas nuo įmonės įregistravimo į registrą dienos arba nuo įmonės veiklos pradžios. Deklaracija dėl pirmųjų verslo metų [ČIA](#).

SVEIKAS, VERSLO NAUJOKE,

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas sveikina pradėjus naują verslą!

NTAKD

NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO
KONTROLĖS DEPARTAMENTAS

TABAKO GAMINIAI IR SU JAIS SUSIJĘ GAMINIAI (ELEKTRONINĖS CIGARETĖS, JŲ PILDYKLĖS, RŪKOMIEJI ŽOLINIAI GAMINIAI)

[Pagrindiniai teisės aktai](#)

[Tabako gaminių licencijavimas](#)

[Su tabako gaminiiais susijusių gaminių licencijavimas](#)

[Reikalavimai gamybai](#)

[Reikalavimai tabako gaminių didmeninei prekybai](#)

[ES bendrasis registravimo portalas EU-CEG](#)

[Ataskaitos](#)

[Priežiūros institucijos](#)

KURATORIAI

Irena Žlabienė

Su tabako gaminiiais susijusių gaminių
didmeninės prekybos licencijavimas
el. paštas irena.zlabiene@ntakd.lt
tel. nr. 8 7066 80 69

Giedrius Vaičackas

Su tabako gaminiiais susijusių gaminių prekyba,
laikymas, gabenimas, įvežimas / išvežimas,
importas / eksportas, reklama
el. paštas giedrius.vaicackas@ntakd.lt
tel. nr. 8 6456 30 51

Jelena Tribort

Tabako gaminių ženklinimas, prekyba,
laikymas, gabenimas, įvežimas / išvežimas,
importas / eksportas, reklama
el. paštas jelena.tribort@ntakd.lt
tel. nr. 8 7066 31 98

Rita Vaitiekūnaitė

Tabako gaminių didmeninės prekybos
licencijavimas, tabako gaminių ir su tabako
gaminiais susijusių gaminių gamybos
licencijavimas, tabako gaminių gamybos ir
realizavimo ataskaitos
el. paštas rita.vaitiekunaite@ntakd.lt
tel. nr. 8 7066 83 78

Jolita Ignatavičienė

Informacijos apie tabako gaminius ir su jais
susijusius gaminius teikimas ES bendru
registravimo portalu EU-CEG
el. paštas jolita.ignataviciene@ntakd.lt
tel. nr. 8 7066 80 91

DEPARTAMENTO PARENGTĄ MOKYMŲ MEDŽIAGĄ GALITE RASTI [ČIA](#)

VERSLO NAUJOKAS

Tai naujai įsisteigusios įmonės, kurios savo veiklą vykdo alkoholio, tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių gamybos, prekybos, reklamos ar kitos su šiais gaminiais susijusios veiklos srityje ne ilgiau kaip 12 mėnesių. Naujoko statusas skaičiuojamas nuo įmonės įregistravimo į registrą dienos arba nuo įmonės veiklos pradžios. Deklaracija dėl pirmųjų verslo metų [ČIA](#).

SVEIKAS, VERSLO NAUJOKE,

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas sveikina pradėjus naują verslą!

NTAKD

**NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO
KONTROLĖS DEPARTAMENTAS**

ALKOHOLIO PRODUKTAI

[Pagrindiniai teisės aktai](#)

[Licencijavimas](#)

[Reikalavimai gamybai](#)

[Reikalavimai didmeninei prekybai](#)

[Ataskaitos](#)

[Dažniausiai užduodami klausimai](#)

[Priežiūros institucijos](#)

KURATORIAI**Irena Žlabienė**

Alkoholio produktų didmeninė prekybos licencijavimas

el. paštas irena.zlabiene@ntakd.lt

tel. nr. 8 7066 80 69

Rita Vaitiekūnaitė

Alkoholio produktų gamybos licencijavimas, alkoholinių gėrimų gamybos ir realizavimo ataskaitos

el. paštas rita.vaitiekunaite@ntakd.lt

tel. nr. 8 7066 83 78

Jolita Ignatavičienė

Leidimai pirkti ir (ar) naudoti etilo alkoholi, etilo alkoholio pardavimo ir panaudojimo ataskaitos

el. paštas jolita.ignataviciene@ntakd.lt

tel. nr. 8 7066 80 91

Karolina Tichomirova

Alkoholio produktų įvežimas / išvežimas, importas / eksportas, laikymas, gabenimas, prekyba, reklama, rėmimas

el. paštas karolina.tichomirova@ntakd.lt

tel. nr. 8 7066 31 94

DEPARTAMENTO PARENGTĄ MOKYMŲ MEDŽIAGĄ GALITE RASTI [ČIA](#)

7 PRIEDAS

Metodinė medžiaga “verslo naujokams” – 8 informacinės brošiūros, kuriose pateikiama informacija apie taikomus teisės aktų reikalavimus narkotinių ir psichotropinių medžiagų prekursorių (pirmtakų) naudotojams, šių medžiagų sąrašai, prisijungimo prie PTAKIS duomenų sistemos instrukcijos, ūkio subjekto patikrinimo eiga ir reikalavimai:

Atmintinė verslo naujokui, vykdančiam veiklą su cheminėmis medžiagomis, kurios yra narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakai (prekursoriai)

(Jmonė, Individuali veikla, Verslo liudijimas)

Verslo naujoko statusas – <12 mėn. nuo veiklos įregistravimo arba veiklos su cheminėmis medžiagomis pradžios

1

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) sąrašų ir veikloje naudojamų cheminių medžiagų sutikrinimas.

<https://medis.ntakd.lt/narkotiniu-ir-psichotropiniu-medziagu-pirmtakai/>

→ Veiklos priežiūra → Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakai

↗ Į oficialų sąrašą įtrauktų medžiagų sąrašas

↘ Į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų sąrašas

2

Išsiaiškinimas, ar reikalingas vykdomai veiklai leidimas ir licencija arba veiklos vietos registracija, atsakingo žmogaus paskyrimas.

<https://medis.ntakd.lt/narkotiniu-ir-psichotropiniu-medziagu-pirmtakai/>

→ Veiklos priežiūra → Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakai → Licencijavimas

3

Tinkamos patalpų/teritorijos apsaugos įrengimas pagal reikalavimus, taikomus konkrečiai cheminei medžiagai.

<https://medis.ntakd.lt/narkotiniu-ir-psichotropiniu-medziagu-pirmtakai/>

→ Veiklos priežiūra → Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakai → Reikalavimai teritorijos ir patalpų apsaugai

4

Registracija PTAKIS sistemoje ir duomenų, apie tiekiamas į rinką ir / arba veikloje naudojamas į oficialų sąrašą įtrauktas medžiagas bei į oficialų sąrašą neįtrauktas medžiagas, pateikimas.

<https://ptakis.lt/users/login>

5

Pareiga pranešti apie įtartinus sandorius ir užsakymus.

<https://ntakd.lrv.lt/lt/praneskite-mums/praneskite-mums-apie-itartinus-sandorius>

Daugiau informacijos telefonu **8 706 63192** arba el. paštu laura.stance@ntakd.lt

DUOMENŲ PATEIKIMAS Į NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ PIRMTAKŲ (PREKURSORIŲ) TEISĖTOS APYVARTOS KONTROLĖS INFORMACINĘ SISTEMĄ – **ptakis.lt** DUOMENŲ BAZĘ

NTAKD
Narkotinių ir psichotropinių medžiagų
pirmtakų (prekursorių) teisėtos apyvartos
kontrolės informacinė sistema (PTAKIS)

Įartotojo vardas
Slaptažodis
Pamiršote slaptažodį?
Prisijungti
Prisijungti per el. valdžios vartus

Sukurė ir prižiūri A-GAIN · Privatumo politika
2021 · Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) teisėtos apyvartos kontrolės informacinė sistema (PTAKIS)

Elektroniniai valdžios vartai
E-Government Gateway
Administracinių ir viešųjų elektroninių paslaugų portalas

Prisijūti · Prisijungti

Taip pat yra nustatytas Lietuvos atpažinti pramonės **Lietuvos gyventojams**

Prisijūti, teikiant naudingą paslaugą:
Prisijūti teikiant grupę, bus suteikta galimybė prisijungti pasirašyti naudotojų grupę teikiant paslaugą. Prisijūti teikiant grupę pagal tai, kokius veiksmus planuojate atlikti prisijungę.

Gyventojas ar recedantas
Verslo subjektas
Viešasis sektorius

Norėdami prisijungti prie duomenų teikimo sistemos ir teikti duomenis, turėtumėte rinktis meniu punktą „Prisijungti per el. valdžios vartus“ → „Verslo subjektas“

Klausimai subjektams apie veiklos priežiūrą.

NTAKD Mano ataskaitos Medžiagos

Įmonė
Pildyti

Mano ataskaitos

Nepateikta
Įsankstinis pranešimas apie į oficialių sąrašų neįtrauktas medžiagas

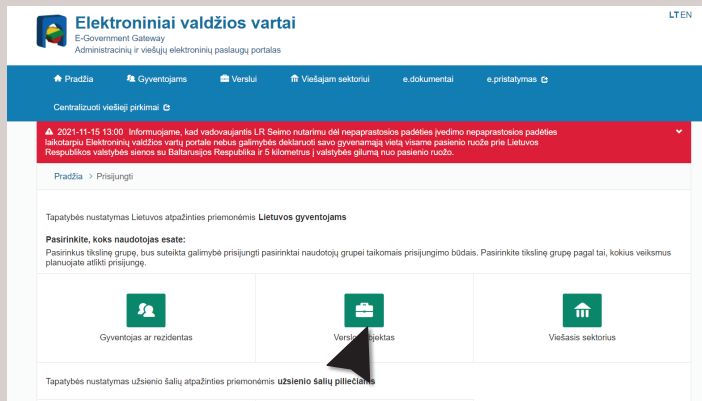
Pateikta
Įsankstinis pranešimas apie į oficialių sąrašų neįtrauktas medžiagas

Jei prisijungimas vyko sėkmingai, turėtumėte būti sugrąžinti į **ptakis.lt** puslapį ir matyti įmonės pavadinimą viršuje, dešinėje pusėje.

Daugiau informacijos ir konsultacijos
tel. 8 706 63192 arba
el. p. laura.stance@ntakd.lt

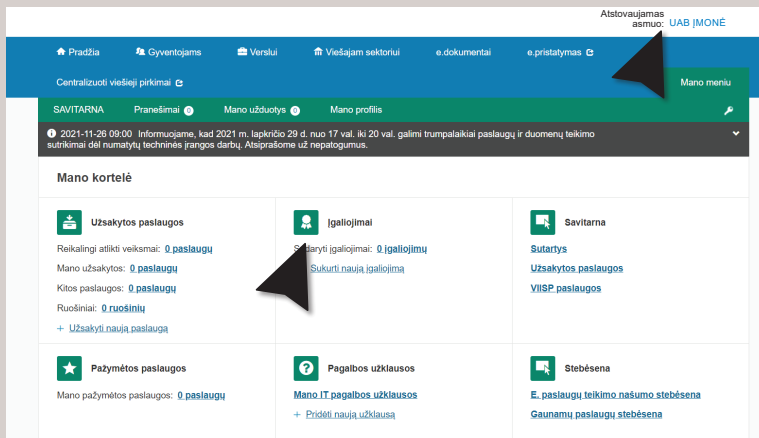
JURIDINIO ASMENS ATSTOVAVIMAS DUOMENŲ TEIKIMUI Į PTAKIS DUOMENŲ SISTEMĄ

1. Bet kuris juridinio asmens darbuotojas gali atstovauti juridinį asmenį, jei turi gali- mybę prisijungti per juridinio asmens internetinę bankininkystę.

Jungiantis portale www.epaslaugos.lt reikia pasirinkti prisijungimo būdą – „Verslo subjektams“.

Sėkmingai prisijungę per banką jūs būsite grąžinti į portalą www.epaslaugos.lt jau kaip atstovaujantis konkretų juridinį asmenį. Toliau užsakant paslaugas ar jungiantis prie kitų informacinių sistemų portalas www.epaslaugos.lt perduos jūsų asmens duomenis (vardas, pavardė ir asmens kodas) bei juridinio asmens duomenis (įmonės pavadinimą ir įmonės kodą). Portale jūs matysite atstovaujamą asmenį.

2. Juridinio asmens vadovas gali atstovauti juridinį asmenį pasirinkęs įstatyminį atstovavimą portale www.epaslaugos.lt

Prisijungus kaip fiziniam asmeniui nuspauskite „Atstovaujamas asmuo“. Atsidariusiame lange suveskite įmonės, kurią norite atstovauti jm. kodą ir nuspauskite mygtuką „Atstovauti“. Sutikrinus duomenis su Registrų centro juridinių asmenų registru jums bus suteikta teisė atstovauti juridinį asmenį. Įstatyminio atstovavimą paskirti gali tik juridinio asmens vadovas.

3. Pagal elektroniniu būdu sudarytą portale www.epaslaugos.lt elektroninį įgaliojimą.

Juridinio asmens vadovas gali suteikti jums Elektroninį įgaliojimą atstovauti juridinį asmenį portale www.epaslaugos.lt, užsakant elektronines paslaugas arba jungiantis prie išorinių informacinių sistemų.

Vadovas pasirinkęs atstovauti juridinį asmenį kaip nurodyta 2 būdo meniu punkte „Mano kortelė“ matys naują informacinį bloką „Įgaliojimai“.

Nuspaudus „Sudaryti įgaliojimą“ naudotojui bus atidarytas įgaliojimų sudarymo langas.

Antrame žingsnyje iš pateiktų įgaliojimo objektų sąrašo reikia pasirinkti „Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) teisėtos apyvartos ataskaitų teikimas per IS PTAKIS“ ir nuspauskite mygtuką „Pridėti“, trečiame žingsnyje bus pateiktas įgaliojimas peržiūrai ir pasirašymui.

Pasirašomas įgaliojimas kvalifikuotu elektroniniu parašu.

Pasirašius įgaliojimą įgaliotas asmuo prisijungęs prie portalo ir nuspaudęs meniu punktą „Atstovaujamas asmuo“ turės galimybę atstovauti juridinį asmenį.

Daugiau informacijos
tel. 8 706 63192 arba
el. p. laura.stance@ntakd.lt

ĮMONIŲ, VYKdanČIŲ VEIKLĄ SU NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ PIRMTAKAIS (PREKURSORIAIS), PATIKRINIMAS

Jei vykdomė veiklą su cheminėmis medžiagomis, kurios yra narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakai (prekursoriai) Jūsų įmonės veiklos patikrinimą gali atlikti Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento Narkotinių ir psichotropinių medžiagų prekursorių kontrolės ir rizikos vertinimo skyriaus specialistai.

Preliminarus dokumentų, kuriuos ūkio subjektas turi pateikti, sąrašas:

- ✓ Licencija, specialioji licencija, vietos registravimo pažymėjimas, importo leidimas, eksporto leidimas, jei toks dokumentas reikalingas pagal ūkio subjekto veiklos pobūdį;
- ✓ Pirkimo ir pardavimo dokumentai (sąskaitos-faktūros), krovinių deklaracijos, transporto ir kiti gabenimo dokumentai;
- ✓ Cheminių medžiagų ir preparatų apskaita;
- ✓ Pirkėjo deklaracijos, jei tokie dokumentai reikalingi pagal ūkio subjekto veiklos pobūdį;
- ✓ Patalpų, kuriuose vykdoma veikla, nuosavybę patvirtinantys, nuomos, patalpų apsaugos dokumentai;
- ✓ Cheminių medžiagų ir mišinių ženklinimo etiketės, saugos duomenų lapai.
- ✓ Patalpų atitikimą nustatytiems reikalavimams įrodančius dokumentus (patalpų apsaugos signalizacijos įrengimo atitikties pažymas, kurias pateikia darbus atlikusi įmonė).

Teisės aktų sąrašą ir aktualias redakcijas galite rasti tinklapyje
<https://medis.ntakd.lt/>

Informaciją apie įmonėms taikomus reikalavimus ir įmonių patikrinimo tvarką galite gauti paskambinę telefonu **8 706 63192** arba el. paštu laura.stance@ntakd.lt

Į OFICIALŲ SĄRAŠĄ ĮTRAUKTŲ MEDŽIAGŲ SĄRAŠAS

1 KATEGORIJA

Lietuviškas pavadinimas	KN pavadinimas (jei skiriasi)	KN kodas ⁽¹⁾	CAS numeris ⁽²⁾
Ergometrinas		2939 61 00	60-79-7
Ergotaminas		2939 62 00	113-15-5
1-Fenil-2-propanonas	Fenilacetonas	2914 31 00	103-79-7
Izosafrolas (cis- ir trans-)		2932 91 00	120-58-1
Lizergo rūgštis		2939 63 00	82-58-6
3,4-Metilendioksifenil-2-propanonas	1-(1,3-Benzodioksol-5-il)propan-2-onas	2932 92 00	4676-39-5
N-acetilantranilo rūgštis	2-acetamidobenzen karboksi rūgštis	2924 23 00	89-52-1
Norefedrinas		29394400	14838-15-4
Piperonalis		2932 93 00	120-57-0
Pseudoefedrinas		2939 42 00	90-82-4
Safrolas		2932 94 00	94-59-7
Efedrinas		2939 41 00	299-42-3
ALFA-fenilacetoacetonitrilas (APAAN)		2926 90 95	4468-48-8
(1R, 2S)-(-)-chlofedrinas		2939 79 90	110925-64-9
(1S,2R)-(+)-chlofedrinas		2939 79 90	1384199-95-4
(1S,2S)-(+)-chlorpseudoefedrinas		2939 79 90	73393-61-0
(1R,2R)-(-)-chlorpseudoefedrinas		2939 79 90	771434-80-1
4-anilino-N-fenetilpiperidinas (ANPP)		2933 39 99	21409-26-7
N-fenetil-4-piperidonas (NPP)		2933 39 99	39742-60-4
Metilo 3-(1,3-benzdioksol-5-il)-2-metiloksiran-2-karboksilatas (PMK metilglicidatas)		2932 99 00	13605-48-6
3-(1,3-benzdioksol-5-il)-2-metiloksiran-2-karboksirūgštis (PMK glicido rūgštis)		2932 99 00	2167189-50-4
ALFA-fenilacetoacetamidas (APAA)		2924 29 70	4433-77-6
Metilo 2-metil-3-feniloksiran-2-karboksilatas (BMK metilglicidatas)		2918 99 90	80532-66-7
2-metil-3-feniloksiran-2-karboksirūgštis (BMK glicido rūgštis)		2918 99 90	25547-51-7
Metilo alfa-fenilacetoacetatas (MAPA)		2918 30 00	16648-44-5

Šioje kategorijoje išvardytų medžiagų stereoizomerinės formos, jei tai nėra katinas ir jei tokios formos gali egzistuoti.

Šioje kategorijoje išvardytų medžiagų druskos, jei tokios druskos gali egzistuoti ir jei tai nėra katino druskos.

⁽¹⁾ OL L 290, 2002 10 28, p. 1.

⁽²⁾ CAS numeris yra „Cheminių medžiagų santrumpų tarnybos numeris“, kuris yra nekartojamas žymuo, būdingas kiekvienai medžiagai ir jos struktūrai. CAS numeris yra skirtingas kiekvienam izomerui ir kiekvieno izomero kiekvienai druskai. Pažymėtina, kad pirmiau išvardytų medžiagų druskų CAS numeriai yra kitokie, nei nurodyta.

Į OFICIALŲ SĄRAŠĄ ĮTRAUKTŲ MEDŽIAGŲ SĄRAŠAS

2 KATEGORIJA

2a pakategorė

Medžiaga	KN kodas ⁽¹⁾	CAS numeris ⁽²⁾
Acto rūgšties anhidridas	2915 24 00	108-24-7
Raudonasis fosforas	2804 70 00	7723-14-0

Šios kategorijos medžiagų druskos, jei tokios druskos gali egzistuoti.

2b pakategorė

Medžiaga	KN kodas ⁽¹⁾	CAS numeris ⁽²⁾
Antrano rūgštis	2922 43 00	118-92-3
Fenilacto rūgštis	2916 34 00	103-82-2
Kalio permanganatas	2841 61 00	7722-64-7
Piperidinas	2933 32 00	110-89-4

Šios kategorijos medžiagų druskos, jei tokios druskos gali egzistuoti.

⁽¹⁾ OL L 290, 2002 10 28, p. 1.

⁽²⁾ CAS numeris yra „Cheminių medžiagų santrumpų tarnybos numeris“, kuris yra nekartojamas žymuo, būdingas kiekvienai medžiagai ir jos struktūrai. CAS numeris yra skirtingas kiekvienam izomerui ir kiekvienai izomero druskai. Pažymėtina, kad pirmiau nurodytų medžiagų druskų CAS numeriai yra kitokie nei nurodytieji.

Į OFICIALŲ SĄRAŠĄ ĮTRAUKTŲ MEDŽIAGŲ SĄRAŠAS

3 KATEGORIJA

Medžiaga	KN pavadinimas (jei skiriasi)	KN kodas ⁽¹⁾	CAS numeris ⁽²⁾
Acetonas		2914 11 00	67-64-1
Druskos rūgštis	Vandenilio chloridas	2806 10 00	7647-01-0
Etilo eteris	Dietileteris	2909 11 00	60-29-7
Metiletilketonas	Butanonas	2914 12 00	78-93-3
Sieros rūgštis		2807 00 00	7664-93-9
Toluenas		2902 30 00	108-88-3

Šioje kategorijoje išvardytų medžiagų druskos, jei tokios druskos gali egzistuoti.

⁽¹⁾ OL L 290, 2002 10 28, p. 1.

⁽²⁾ CAS numeris yra „Cheminių medžiagų santrumpų tarnybos numeris“, kuris yra nekartojamas žymuo, būdingas kiekvienai medžiagai ir jos struktūrai. CAS numeris yra skirtingas kiekvienam izomerui ir kiekvieno izomero kiekvienai druskai. Pažymėti, na, kad pirmiau išvardytų medžiagų druskų CAS numeriai yra kitokie nei nurodytieji.

Į OFICIALŲ SĄRAŠĄ ĮTRAUKTŲ MEDŽIAGŲ SĄRAŠAS

4 KATEGORIJA

Lietuviškas pavadinimas	KN pavadinimas (jei skiriasi)	KN kodas
Vaistai ir veterinariniai vaistai, kurių sudėtyje yra efedrino arba jo druskų	Sudėtyje yra efedrino arba jo druskų	3003 41 00 3004 41 00
Vaistai ir veterinariniai vaistai, kurių sudėtyje yra pseudoefedrino arba jo druskų	Sudėtyje yra pseudoefedrino (INN) arba jo druskų	3003 42 00 3004 42 00

PAGRINDINĖS PAREIGOS !

Jei vykdoma veikla su cheminėmis medžiagomis, privalote išsiaiškinti, ar tos medžiagos nėra įtrauktos į narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) sąrašus.

<https://medis.ntakd.lt/>

Sąrašuose medžiagos yra suskirstytos pagal kategorijas: 1 kat., 2 kat., 3 kat., 4 kat. ir į oficialius sąrašus neįtrauktos medžiagos.

Kiekvienai medžiagų kategorijai yra taikomi skirtingi reikalavimai.

Griežčiausiai kontroliuojamas medžiagas naudoti veikloje, jomis disponuoti galima tik prieš tai įsigijus licenciją arba atlikus veiklos vietos registraciją.

Į ŠIUOS SĄRAŠUS ĮTRAUKTA VIRŠ 100 CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ IR CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ GRUPIŲ! SĄRAŠAI YRA REGULIARIAI PAPILDOMI IR ATNAUJINAMI!

1 kategorija	2 kategorija	3 kategorija	4 kategorija	Bendrosios pareigos (ES išorės ir vidaus prekyba)
Pranešti apie įtartinus sandorius ar užsakymus kompetentingoms institucijoms				
Paskirti atsakingą pareigūną, kuris užtikrintų teisės aktų reikalavimų laikymąsi				
Apsaugoti patalpas nuo vagystės				
Gauti licenciją	Užregistruoti	Užregistruoti tik eksporto atveju		
1 kategorija	2 kategorija	3 kategorija	4 kategorija	Išorės prekyba
Pasibaigus ketvirčiui kompetentingoms institucijoms teikti ataskaitas apie eksportą, importą, tarpininkavimo veiklą			Pasibaigus ketvirčiui teikti ataskaitas apie eksportą	
Patvirtinti visus sandorius dokumentais ir juos pažymėti, saugoti įrašus 3 metus				
Gauti importo leidimą		Gauti eksporto leidimą tik tam tikroms paskirties šalims	Gauti eksporto leidimą, kuris gali būti suteikiamas pagal supaprastintą procedūrą	
Gauti importo leidimą				

1 kategorija	2 kategorija	3 kategorija	4 kategorija	ES vidaus prekyba
Pasibaigus ketvirčiui per mėnesį pateikti Narkotikų, tabako ir alkoholio departamentui ataskaitas į ptakis.lt apie sunaudotus/pagamintus/importuotus/eksportuotus/pirktus/parduotus kiekius ir šių medžiagų tiekėjus/pirkėjus				
Patvirtinti visus sandorius dokumentais ir juos pažymėti, saugoti įrašus 3 metus				
Gauti pirkėjo deklaraciją kiekvienai medžiagai, kurioje būtų nurodyta jos naudojimo paskirtis, pirkėjo pavadinimas (vardas, pavardė) ir adresas				
Medžiagas tiekti tik licencijas turintiems pirkėjams	2A kategorija: medžiagas tiekti tik vietos registracijos pažymėjimą turintiems pirkėjams			

Į OFICIALIUS SĄRAŠUS NEĮTRAUKTOS MEDŽIAGOS

<https://medis.ntakd.lt/narkotiniu-ir-psichotropiniu-medziagu-pirmta-kai/i-oficialiu-sarasa-neitrauktu-medziagu-sarasas/>

Pranešti apie įtartinus sandorius ir užsakymus kompetentingoms institucijoms.	Prieš vykdant tiekimą į Lietuvos rinką (įvežimą iš ES, importą, išvežimą į ES, eksportą) pateikti išankstinį pranešimą.	Kas ketvirtį teikti duomenis apie sunaudotas/pirktas/parduotas medžiagas ir jų pirkėjus/tiekėjus.
---	---	---

Pagrindinis uždavinys – kontroliuoti bei stebėti tam tikras chemines medžiagas, kad jos nepatektų iš teisėtos apyvartos į neteisėtą naudojimą, ir būtų naudojamos tik tais tikslais ir tais kiekiais, kurie yra būtini veiklai vykdyti ir vystyti.

ntakd.lrv.lt,
tel. 8 706 63192
el. p. laura.stance@ntakd.lt

